

中華民國三十四年七月二十一日
行政院會議通過
教育部令
呈請
行政院會議通過

中華民國

中華民國三十四年七月二十一日

教育部令

呈請

行政院會議通過

959.3

1000

1000

ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ

๑๕๙.๓

ป ๒๔๗

ด. ๔๓

โศกนาฏกรรม ๑๕๖๑๗๐

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๔๓

เรื่อง ๑๕๖๑๗๐ ของ คณะ พ่อค้า ฝรั่งเศส

ซึ่ง เข้า มา ตั้ง ครั่ง กรุงศรีอยุธยา

ตอนแผ่นดิน สมเด็จพระนารายณ์ มหาราช

พิมพ์ในโรงพิมพ์ราชบัณฑิตยสถาน

นายพันเอก พระยาวชิรไตรสาคร (อำนาจ อมาตยกุล)

เมื่อ ปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๗๐

๑๕๑๔

พิมพ์ที่โรงพิมพ์อักษรนิติ บางขุนพรหม

คำนำ

นายร้อยโท ทวีวัฒน์ อมาตยกุล จะทำการ แปลง ศัพท์ สอนของ คุณ
นาย พันเอก พระยาวิจิต ตรีสาร (อำมพร อมาตยกุล) ผู้บิดา ใ้
พิมพ์ หนังสือ แจกใน เวลา พระราชทานเพลิงศพ ด้วย ได้ มา ขอ
หนังสือ ที่ ราชบัณฑิตยสภา กรรมการ จึง เลือก เรื่อง จดหมายเหตุ
ของ คณะ พ่อค้า ฝรั่งเศส ซึ่ง เข้า มา ตั้ง ครั้ง กรุงศรีอยุธยา ภาค ๔
นี้ เป็น ประชุม พงศาวดาร ภาค ที่ ๔๓ ให้ พิมพ์

จดหมายเหตุคณะพ่อค้าฝรั่งเศสเรื่องนี้ ศาสตราจารย์ ยอชเซเกสต์
เลขา นุการ ราชบัณฑิตยสภา ได้ ขอ คัด มา จาก ประเทศ ฝรั่งเศส สราว
ออกไปเยี่ยมบ้านเรือน พ.ศ. ๒๔๖๓ ตาม รายงาน ที่ ศาสตราจารย์
ยอช เซเกสต์ จด มา ได้ นั้น ปรากฏว่า ได้ พย แผลง หนังสือ เหล่า นี้ ๔
แห่ง คือ ที่ ๑ กระทบ ว่า การ เมือง ขึ้น แห่ง ๑ เป็น รายงาน แล จดหมาย
ต่าง ๆ ที่ รัฐบาล ฝรั่งเศส ได้ รับ จาก ประเทศ สยาม ที่ กระทบ
ทศการ เรือ แห่ง ๑ เป็น สำเนา จดหมาย แล คำสั่ง ต่าง ๆ ที่ ได้ ส่ง มา
ยัง ประเทศ สยาม ที่ ๒ กระทบ ต่าง ประเทศ แห่ง ๑ เป็น สำเนา
หนังสือ สัญญา แล รายงาน สำคัญ ที่ คณะ ทูตา นุทุก ฝรั่งเศส ซึ่ง เข้า มา
เมืองไทย ใน แผ่นดิน สมเด็จพระนารายณ์ มหาราช ได้ ทำ เสนอ เสนาบดี
กระทบ ต่าง ประเทศ ไว้ ที่ หอ สมุท สำหรับ นคร แห่ง ๑ เป็น เรื่อง

เบ็ทเคตต์ ที่ เกี่ยว กับ เมืองไทย ใน เวลา นั้น มี ทั้ง ต้น ปลาย แล สำเนา
 จกหมายเหตุ ที่ เกี่ยว อยู่ ตาม กระจงต่าง ๆ ศาสตร์จารย์ บอช
 เซเคสท์ ขอ คัด มา ได้ คราว นั้น แต่ ๓ แห่ง ที่ กระจง ทหาร เรือ
 ยัง ไม่ได้ มา ศาสตร์จารย์ บอช เซเคสท์ หวังใจว่า คง จะ ได้ มา
 ใน ไม่ช้า

จกหมายเหตุ คณะ พ่อค้า ฝรั่งเศส ที่ เข้ามา ตั้ง ครง กรุงศรีอยุธยา
 นี้ ว่า โดย รูป เรื่อง ที่ เกี่ยว กับ พงศาวดาร ก็ คล้าย กับ จกหมายเหตุ
 คณะ ขากหลวง ฝรั่งเศส ผิด กัน แต่ ความ มุ่งหมาย ของ คณะ คือ
 พวก ขากหลวง มุ่ง หมาย ใน การ สอน ศาสนา มาก มี เหตุ การณ์
 อันใด เกี่ยว แก่ การ ศาสนา ก็ จด ลง โดย พิเศษ พวก พ่อค้า ผู้ มุ่ง
 มาก อยู่ ใน การ ค้า ชาย ก็ จด ราว ละเอียก ไป ใน ทาง ค้า ชาย ส่วน
 ประวัติ ของ บ้านเมือง ใด รู้ เห็น อย่างไร ก็ จด อย่าง นั้น ข้อความ
 จึง ตรง กัน ข้าง แล ผิด กัน ข้าง เพราะ เป็น ธรรมดา ของ คน
 ภายนอก จะ ล่วงรู้ การ บ้านเมือง ภายใน ได้ ละเอียก นั้น ยาก จกหมาย
 เหตุ ที่ คน ใน สมัย นั้น จด ไว้ ถึง จะ ไม่ แจ่ม แจ้ง ที่ เกี่ยว ก็ ยัง เช่น
 หนังสือ ที่ ช่วย ความรู้ ใน พงศาวดาร สมัย นั้น เพราะ เป็น เรื่อง ที่ ได้
 ยิน แก่ ผู้ รู้ เห็น ด้วย คา ใกล้เคียง ความ จริง โดย มาก

ราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๙ ธันวาคม พระพุทธศักราช ๒๔๗๐

พินาสองพัน

อุปนายก

นายพันเอก พระยาวิชิตสรสาตร์
(อำนาจ อมาตยกุล)

ประวัติสังเขป

นายพันเอก พระยาวิชิตสรสาตร์ (อำนวยการ อมาตยกุล)

นายพันเอก พระยาวิชิตสรสาตร์ นามเดิม อำนวยการ นามสกุล อมาตยกุล เกิดเมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ตรงกับวันเสาร์ เดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๒๔ เป็นบุตรที่ ๒ ของ พระยา อภัยวงศฤทธิ (ถวิล อมาตยกุล) คุณหญิง ทรากรมสงวน ท.จ. เปนมารดา มีพี่น้องร่วมท้องชาย ๔ หญิง ๓ รวม ๗ คน คือ

๑ พระยาอภัยวงศฤทธิ (กระเชียร อมาตยกุล) ได้แต่งงานกับ คุณหญิงเผื่อน ธิดาพระยาไชยภูมิจิตรราชเศรษฐี (ชวค ไชยติงพุกกณะ)

๒ พระยาวิชิตสรสาตร์ (อำนวยการ อมาตยกุล)

๓ พระยาอรรถกถยวาทวิท (กระแสด อมาตยกุล) ได้แต่งงานกับ เพ็ญ ธิดา หลวงฤทธิ นายเวร (พุก เทพหัสดิน ณ อยุธยา)

๔ ท่านผู้หญิง ขรรมาธิกรณาธิบดี (นางเขาวัว) สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ดำรัสขอแล้ว พระราชทานเจ้าพระยา ขรรมาธิกรณาธิบดี (หม่อมราชวงศ์ บุ่ม มาลากุล ณ อยุธยา)

๕ นาง สรภพิศาล (ชลอ อมาตยกุล) ได้แต่งงานกับพระสรภพิศาล (คำวิศ อมาตยกุล) บุตร หลวงพิทักษ์พิสัย (ประวัติ อมาตยกุล)

๖ พระยารัถยาเทพ (เขาวัว อมาตยกุล) ได้แต่งงานกับวลี ธิดา นายประยูร อมาตยกุล

๗ นางสาว สนาท อมาตยกุล

เมื่อ ร.ศ. ๑๐๕ (พ.ศ. ๒๔๒๙) พระยาวิจิตรสาคร อายุ ๖ ปี ได้เริ่มเรียนอักษรวิธ ภาษาไทย แล เลขในสำนัก หลวง มหาสิทธิ ไวหาร อยู่ ๔ ปี ถึง ร.ศ. ๑๐๙ (พ.ศ. ๒๔๓๓) ย้ายไปเรียนโรงเรียน สุนันทาลัย อีก ๔ ปี ร.ศ. ๑๑๓ (พ.ศ. ๒๔๓๗) บิดา ส่ง ไปให้ ศึกษาใน ต่าง ประเทศ คือ ไป ศึกษา ภาษา อังกฤษ อยู่ที่ สิงคโปร์ ๒ ปี ร.ศ. ๑๑๕ (พ.ศ. ๒๔๓๙) เมื่อ อายุ ๑๖ ได้ ออก ไป ศึกษา วิชา ใน ประเทศ อังกฤษ ๓ ปี ถึง ร.ศ. ๑๑๘ (พ.ศ. ๒๔๔๒) จึง ย้าย ไป เรียน วิชา นิติ นิยม ที่ โรงเรียน ประเทศ สก๊อตแลนด์ ซึ่ง โดย ปรกติ สก๊อตนี้ มัก พอใจ เล่า เรียน วิชา ประเภท นี้ มา แด่ บรรพบุรุษ แล้ว เมื่อ เสร็จ การ เล่า เรียน จาก ประเทศ สก๊อตแลนด์ แล้ว จึง กลับ เข้า มา รับ ราชการ เป็น ลำม แพนท ภาษา อังกฤษ กระทรวง ยุติธรรม เมื่อ เดือน มกราคม ร.ศ. ๑๒๐ (พ.ศ. ๒๔๔๔)

ถึง เดือน เมษายน ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) ย้าย จาก กอง ลำม ไป เป็น เสมียน อยู่ใน ศาล ฎีกาชั่วคราว จนถึง เดือน มกราคม ปีนี้ จึง ย้าย กลับ มา รับ ราชการ ใน หน้า ที่ ลำม ตาม เติม แล ได้ สัมค เข้า เป็น นักเรียน กฎหมาย ใน เดือน กุมภาพันธ์ ปีนี้ ด้วย

ถึง ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๘) ได้ พระราชทาน บรรดาศักดิ์ เป็น หลวง สุนทรานุกูลกิจ เมื่อ เดือน มิถุนายน คง รับ ราชการ เป็น ตำแหน่ง ลำม อยู่ ตาม เติม จนถึง เดือน เมษายน ร.ศ. ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑) ไป รุด เถลา ๆ ให้ ย้าย ไป เป็น ผู้ พิพากษา ศาล โบริสภา ที่ ๒

ไป สอดไล่ กฎหมายไว้เป็นเนติบัณฑิตชั้น ๒ เมื่อเดือน มกราคม ร.ศ. ๑๒๗ นั้น คงรับราชการเป็นผู้พิพากษาศาลไวยุติภาอยู่จน พ.ศ. ๒๔๕๖ รวมเวลา ๖ ปี

ในระหว่างนี้ได้พระราชทาน ทราข้างเผือกชั้นที่ ๕ ทิพยาภรณ์ เป็นบำเหน็จเมื่อ ร.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓) และได้พระราชทานยศ เป็นรองอำมาตย์เอก เมื่อเดือน สิงหาคม ร.ศ. ๑๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔) ต่อมา ถึงวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๖ ได้พระราชทานกรมมกุฏ สยามชั้นที่ ๔ ภัทราภรณ์ เป็นบำเหน็จอีกดวงหนึ่ง

ถึงเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๕๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อ้ายไปรับราชการในตำแหน่งปลัดกรมพระธรรมมุนูญทหารบกกระทรวง กระจายโตม ได้เป็นที่นายพันตรี อยู่ปีหนึ่ง ถึงเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๕๘ จึง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน สัญญาบัตรยศ เป็น นายพันตรี ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๘ ใ้รับพระราชทาน สัญญาบัตร ยศเลื่อนขึ้นเป็นนายพันโท และได้พระราชทานสัญญาบัตร บรรดาศักดิ์เลื่อนเป็น พระวิสิท สรสาคร ในเดือน มกราคมปี นี้ ด้วย

ต่อมา ถึงเดือน เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๑ ได้พระราชทานสัญญา บัตร ยศเลื่อนขึ้นเป็น นายพันเอก และได้พระราชทาน ทราข้างเผือก เลื่อนชั้นเป็นชั้นที่ ๔ จตุราภรณ์ เมื่อวันที่ ๓๑ ธันวาคมปี นี้ ด้วย ต่อมา ถึงเดือน มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้พระราชทาน สัญญาบัตร บรรดาศักดิ์เลื่อนขึ้น เป็น พระยาวิสิทสรสาคร คง รับราชการ อยู่ใน กรม พระธรรมมุนูญ ทหารบก ตลอดมา

นอกจากเครื่องราชอิสริยาภรณ์ พระยาวิจิตรศาสตร์ยังได้รับ
พระราชทานเหรียญที่ระลึกในงานพระราชพิธีต่าง ๆ ตามบรรดาศักดิ์
อีกหลายประการ คือ

ได้พระราชทานเหรียญรัชมงกตเงิน เมื่อ ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ.
๒๔๕๐)

ได้พระราชทานเหรียญรัชมงกลางกษัตริย์เงิน เมื่อ ร.ศ. ๑๒๗
(พ.ศ. ๒๔๕๑)

ได้พระราชทานเหรียญบรมราชาภิเษก (รัชกาลที่ ๖) เงิน เมื่อ
ร.ศ. ๑๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔)

ได้พระราชทานเหรียญบรมราชาภิเษก (รัชกาลปัจจุบัน) เงิน เมื่อ
วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๘

นายพันเอก พระยาวิจิตรศาสตร์ (อ้ายวย อมาตยกุล) ได้แต่งงาน
กับคุณหญิง พูน อิศาคณ ที่ ๑ ของ มหาอำมาตย์ตรี พระยาโชฎีก
ราชเศรษฐี (มีน เลิศเศรษฐี) เมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๖
มีบุตรธิดา รวม ๘ คน คือ

๑ บุตรชื่อ ทวีวัฒน์ อมาตยกุล เป็นนายร้อยโท รัชมหาการ
ในกระทรวงการรถไฟ เป็นผู้รับตำแหน่งผู้รักษาพระบรมมณูญกรม
พระบรมมณูญ ทหารบก

๒ ธิดาชื่อ พัทธมา เพิ่ม อมาตยกุล

๓ ธิดาชื่อ พูลเจริญ อมาตยกุล

๔ ธิดาชื่อ เพิ่มศิริ อมาตยกุล

๕ บุตร ชื่อ ดนัยกมล อมาตย์กุล ไปศึกษาวิชาอยู่ณประเทศ
ฝรั่งเศส

๖ ธิดา ชื่อ พิงใจ อมาตย์กุล

๗ ธิดา ชื่อ อามจิตร อมาตย์กุล

๘ บุตร ชื่อ จินตมัย อมาตย์กุล

นายพันเอก พระยาวิชิตสรสาทร เป็นผู้ ที่ ตั้ง คนไว้ ใน ที่ ชอบ ก็
ตั้ง คนไว้ เสมอ ไม่ มี ก ไชย ใฝ่ สูง แล ไม่ ถอม ชู ษะ ของ คน จน เกิน ไป
สม คัวย พระชาติ ว่า อตุตสม มา ย นิธิ จึง เป็น ที่ ชอบ พอ แก่ ญา ตี แล มิ ตร
ทั่ว ไป

นายพันเอก พระยาวิชิต สรสาทร ป่วย เป็น โรค หัว ใจ พิการ ถึง แก่
กรรม ที่ ดน น เพลิน จิตร เมื่อ วันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๐
กำหนด อายุ ได้ ๔๖ ปี ทรง พระกรุณา ไป รุ ก เกล้า ฯ พระราชทาน
หีบ ทอง ที่ ย เปน เกียรติยศ

สิ้น ประวัติ พระยาวิชิตสรสาทร เท่านี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

คำสั่งสำหรับมองซิเออร์เวเรต์ ซึ่งจะเข้ามาประเทศสยาม

พร้อม กับ ราชทูต	หน้า	๑
เครื่องราชบรรณาการ ของ พระเจ้าหลุยที่ ๑๔	,,	๑๐
บัญญัติของที่ มกุฎราชกุมารี ส่ง มาถวายสมเด็จพระราชบิดา แห่ง กรุง ศรีอยุธยา	,,	๑๘
บัญญัติ ของ ที่ พระเจ้ากรุง ฝรั่งเศส ส่ง ไป พระราชทาน มองซิเออร์ คอมนตันซ์	,,	๒๐
บัญญัติของที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส พระราชทานแก่ราชทูตที่ ๑	,,	๒๓
บัญญัติของ ต่าง ๆ ที่ พระเจ้า หลุยที่ ๑๔ พระราชทานแก่ ราชทูตที่ ๒	,,	๒๕
บัญญัติ ของ ที่ พระเจ้า หลุยที่ ๑๔ พระราชทาน แก่ ราชทูตที่ ๓	,,	๒๗
บัญญัติ ของ ที่ กุยกุเมนส่งไปประทานมองซิเออร์ คอมนตันซ์	,,	๒๘
บัญญัติ ของ ที่ มา คิวคิ เกอ ครวี ซี ส่งไป ฝาก มองซิเออร์ คอมนตันซ์	,,	๓๐
บัญญัติของ ที่ มา คิวคิ เกอ เซเนเต ฝากไปให้มองซิเออร์ คอมนตันซ์.	,,	๓๒

ราคาของที่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ มกุฎราชกุมาร		
มกุฎราชกุมารี ส่งไปเมืองไทย	หน้า	๓๔
ขั้วซีของ ต่าง ๆ ซึ่ง เบิก จากคลังหลวง	..	๓๖
ราคาของที่ มกุฎราชกุมาร ส่งไปถวายพระเจ้า		
กรุงสยาม	..	๓๗
ราคาของที่ มกุฎราชกุมารี ส่งไปถวาย สมเด็จพระ		
พระราชธิดาของ สมเด็จพระนารายณ์	..	๓๘
ราคาของที่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ส่งไป พระราชทาน		
มองซีเออร์ คอมนซ์กันซ์	..	๔๑
ราคาของที่พระเจ้าหลุยส์ ประทานราชทูตที่ ๑	..	๔๒
.. .. ๒	..	๔๓
.. .. ๓	..	๔๔
แยกประเภทสิ่งของแลราคา	..	๔๕
ขั้วซีของที่สมเด็จพระนารายณ์ ส่งไปถวาย		
พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส	..	๔๔
สำเนา จกหมาย ราชทูตฝรั่งเศส ถวายพระเจ้ากรุงสยาม	..	๖๐
จกหมาย มองซีเออร์ เวเรต์	..	๖๕
ว่า ด้วยความคิด คณไทย ที่ทำสัญญา กับฝรั่งเศส	..	๖๕
ว่า ด้วยนิสัยของ มองซีเออร์ คอมนซ์กันซ์	..	๖๖

อธิบายถึง การ ค้าขาย โห เมืองไทย	..	๖๘
ว่า ด้วย อาชีพ ของ เจ้าชาย แล ราชบุตร ไทสยาม	..	๖๙
ว่า ด้วย ความกตัญญู คนไทย ชวน ฝรั่งเศส มาตั้ง ห้าง	..	๗๐
ว่า ด้วย ฝรั่งเศส คึก ผูก จาก พริกไทย แล จันทน์เทศ	..	๗๑
ว่า ด้วย สัญญา แล ความ ประพฤติ ของ มอง ซิเออร์ คอนซตันซ กับ ระหว่าง ฝรั่งเศส	..	๗๔
มองซิเออร์ เวเรต์ เกิด ขาด หมาง กับ มอง ซิเออร์ คอนซตันซ	..	๑๐๑

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จดหมายเหตุของคณะพ่อค้าฝรั่งเศส
ซึ่งเข้ามาตั้งกรุงศรีอยุธยา
ตอนแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ มหาราช

(ต่อจากภาคที่ ๓ ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๔๒)

คำสั่งสำหรับ มองซิเออร์ เวเรต์ซึ่งทำการ แทน บริษัท ฝรั่งเศส
เสด็จฝ่ายอินเดียตะวันออก และซึ่งจะไปยังประเทศสยามโดย
เรือรบฝรั่งเศส ชื่อ ลัวโซ ซึ่งเปนเรือที่จะพาราษฎ์ฝรั่งเศส
ไปยังประเทศสยาม

บริษัท จะได้ฝากเงินไป กับเรือรบฝรั่งเศส ชื่อ ลัวโซ เปนเงิน
แสน ปอนด์ (ฝรั่งเศส) เพื่อสำหรับใช้สอยในการค้าขายของบริษัท
เงินรายที่ได้ฝากไปครั้งนี้ คือ

ฝาก เปนหนังสือใบสั่งจ่ายให้ หัวหน้าของ พวก มิซัน นารี ในกรุง
ศรีอยุธยา จ่าย และให้ มองซิเออร์ บรี ซาเซีย กับ มองซิเออร์ แพ มาเนล
เป็นผู้รับเงินในเวลาที่เรือลัวโซได้ไปถึงกรุงศรีอยุธยา เงิน ๒,๐๐๐
ปอนด์ ถ้าหากว่าเงินรายนี้ จะมิได้จ่ายด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ก็ให้
มองซิเออร์ เวเรต์ ทำคำร้อง ขอให้ส่งเงินคืนไปยัง ประเทศฝรั่งเศส

ฝาก เปนหนังสือใบสั่งจ่าย อีก ฉบับ ๑ ให้เจ้าพนักงานของ
บริษัทที่ กรุงศรีอยุธยา เปนผู้จ่าย และให้ มองซิเออร์ มาเนล วิเท
ลาวิต เป็นผู้รับเงินในเวลาที่เรือลัวโซได้ไปถึง กรุงศรีอยุธยาแล้ว เงิน
๑๐,๐๐๐ ปอนด์

ฝากเป็นของรูปพระรถคือ กระจกต่าง ๆ ๑ หีบ กระจกนั้น มีขนาดต่าง ๆ กัน ซึ่งแปลกไม่เหมือนกับ กระจกของ คณะ มิชชันนารี คิดเป็นราคา ตามบัญชี แต่ค่าทำเรือ และค่า ระวังเรือ ถึง เมือง เบรสต์ มีไว้คิด เงิน ๑,๐๐๖ ปอนด์

ผ้าต่าง ๆ ทอ ที่เมือง ลักเซมบวร์ก สีเขียว และ สีแดง คิดตามบัญชี เป็นราคา ๑๐,๐๐๐ ปอนด์

นอกจากนี้ ส่งเป็นเงิน
 วัล (ประเทศสเปน) } ๕๘,๐๐๐ ปอนด์

เมื่อ มองซิเออร์ เวเรต์ ได้ ไป ถึง เมือง เบรสต์ ได้ ไป ทราบ ของ เหล่านี้ แล้ว ให้ เปน ชูระ วัล ของ เหล่านี้ บิน ทุก ลง เรือ ลัวโซ และ ใน ระหว่าง เกิด ทาง นั้น ได้ มองซิเออร์ เวเรต์ เปน ชูระ วัล ผิด วัล ชอบ ใน ของ เหล่านี้

มองซิเออร์ เวเรต์ จะ ต้อง ทำ การ โศก รมณ์ ระวัง ตัว และ ต้อง คอย เอาใจ ทำ นวราชทูต (ฝรั่งเศส) ทั้ง เอาใจ พวก นายเรือ และ พวก ลูกเรือ ด้วย ส่วน มองซิเออร์ วาเชต์ และ มิชชันนารี อื่น ๆ นั้น มองซิเออร์ เวเรต์ ก็ ต้อง คอย เอาใจ เอาใจ ไว้ เหมือน กัน เพราะ มองซิเออร์ เวเรต์ จะ ต้อง อาศรัย ทำ นเหล่า นี้ ทุก คน การ ทั้ง ปวง จึง จะ ทำ สำเร็จ ได้

มองซิเออร์ เวเรต์ จะ ไป ทำ การ ใน คราว นี้ ใน บ้าน เมือง ที่ ต่างไกล และ เปน ทำ เลที่ มองซิเออร์ เวเรต์ ไม่ มีความ รู้ ความ ชำนาญ เลย การ ที่ มองซิเออร์ เวเรต์ จะ มีความ รู้ ความ ชำนาญ เกิด ขึ้น นั้น ก็ ต้อง อาศรัย ผู้ ที่ ได้ เคย ไป อยู่ ใน เมือง นั้น แล้ว และ บรรดา ทำ นมิชชันนารี ก็ ได้ วัล

รอง ค่อ บริษัทว่า จะได้ให้ความรู้แก่ มงซิเออร์ เวเรต์ ทุกอย่างเพื่อ
 มงซิเออร์ เวเรต์ จะได้ ทำการ ตาม คำ สั่ง ของ บริษัท ให้ สดวก และ
 เพื่อ จะได้ จัก การ ทั้ง ปวง ให้ เป็น ประโยชน์ แก่ บริษัท มาก ที่ สุด ที่ จะ ทำ
 ได้ เพราะ ค่อ ไป ใน ภาย หน้า บริษัท จะ ได้ ตั้ง ห้าง ใหญ่ ที่ สุด ใน ประเทศ
 สยาม โดย จะ ได้ ส่ง เรือ ไป ยัง กรุง สยาม ทุก ๆ ปี แต่ ก่อน ที่ จะ ส่ง
 เรือ ไป ประเทศ สยาม นั้น มงซิเออร์ เวเรต์ จะ ต้อง ส่ง รายงาน มา
 กับ เรือ ลัวโซ บอก ให้ บริษัท ทราบ เปน การ แน่ นอน ว่า การ ที่ จะ ไป ค้า ขาย
 ใน ประเทศ สยาม นั้น จะ เป็น ประโยชน์ และ มี กำไร หรือ อย่างไร

บริษัท ได้ ไป ตั้ง ห้าง ที่ กรุงศรี ออยุธยา มา หลาย ปี แล้ว แต่ จน
 ถึง บัด นี้ ห้าง นั้น หา ได้ ทำ ประโยชน์ ให้ แก่ บริษัท อย่าง ใด ไม่ มี แต่ จะ
 ต้อง ออก ค่า โสฬัย เรือ ไป เพราะ ฉนั้น ค่อ ไป ถ้า การ งาน ของ บริษัท
 ไม่ ดี ขึ้น แล้ว บริษัท จะ ได้ ถอน ห้าง นั้น เสีย ที่ เกือบ

ที่ ห้าง ของ บริษัท ใน กรุงศรี ออยุธยา นั้น ผู้ที่ ประจํา อยู่ มี มง
 ซิเออร์ คอส และ มงซิเออร์ คอมบาล ซึ่งเป็น พ่อ ค้า ทั้ง สอง คน และ
 แต่ ก่อน ก็ เคย อยู่ใน ความ ขัง คับ ขัดขืน ของ มงซิเออร์ เคลานก์ บุโร ผู้
 เป็น หัว หน้า ซึ่ง เปน ผู้ ที่ มี ความรู้ ความชำนาญ ถึง การ ค้า ขาย ทั้ง
 ปวง แต่ มา ภาย หลัง ได้ ทราบ จาก ทศหมาย ของ มงซิเออร์ เคลานก์ ลง
 วันที่ ๓ เมษายน เขียน มา จาก เมือง สุหรัท ว่า มงซิเออร์ เคลานก์ ต้อง
 ไป ที่ เมือง สุหรัท โดย ที่ พระเจ้ากรุง สยาม ได้ รัชสั่ง ใ้ ให้ ไป ใน กิจ การ
 ส่วน พระองค์

บริษัท มีความสงสัยว่าป่านี่ มอง ชิ เออร์ เกลานค จะได้ กลับ ไป
 ยัง กรุงศรีอยุธยา เพื่อไปรายงานกราบทูลพระเจ้ากรุง สยามถึงกิจ การ
 ที่ ทรงใช้ ให้ไป แล้ว หรือยัง ถ้า มอง ชิ เออร์ เกลานค ได้ กลับ ไป ถึงกรุง
 ศรี อยุธยา แล้ว ก็ จะ เป็น การ ดี สำหรับ กิจ การ ของ บริษัท แต่ถึง
 อย่างไร ๆ มอง ชิ เออร์ เวกต์ คงจะ ได้ ไป พบ กับ มอง ชิ เออร์ คอส และ มอง
 ชิ เออร์ คอมบาล ซึ่งเป็น คน ที่ บริษัท ได้ ทราบมา ว่า ฉลาด ไหว พริบ คี
 ทั้ง สอง คน เพราะ ฉะนั้น ให้ มอง ชิ เออร์ เวกต์ ไป ปรึกษาหารือ กับ มอง
 ชิ เออร์ คอส และ มอง ชิ เออร์ คอมบาล ช่วย กัน คิด อ่า จะ หา ทาง ที่
 จะ ใช้ ทุน ของ บริษัท ให้ เป็น ประโยชน์ โดย หา ซื้อ สิน ค้า อย่าง ดี ที่ จะ สม
 ควร จำหน่าย ใน ประเทศ ฝรั่งเศส ได้ และ สิน ค้า เหล่า นี้ บริษัท ก็ ได้ ทำ
 ทำ เป็น บัญชี มอ ยไว้ กับ มอง ชิ เออร์ เวกต์ แล้ว เพราะ ฉะนั้น มอง ชิ เออร์ เว
 กต์ จะ ต้อง ทำ การ ติด ค่อ กับ บริษัท อยู่ เสมอ เพื่อ รายงาน ให้ ทราบ
 เนื่อง ๆ ว่า จะ มี สิน ค้า อย่าง ดี ที่ จะ สม ควร จำหน่าย ใน ประเทศ ฝรั่งเศส
 ได้ เช่น ผ้า ต่าง ๆ เครื่อง ลาย คราม เครื่อง ใช้ ต่าง ๆ พลอย ต่าง ๆ
 ชมค เขียง เครื่อง เทศ และ ของ อื่น ๆ ซึ่ง จะ หา ซื้อ ได้ และ เมื่อ จะ ส่ง
 รายงาน นั้น จะ ต้อง ทำ คำ อธิบาย อย่าง ลเอียด และ จะ ต้อง ส่ง ตัวอย่าง สิน
 ค้า ต่าง ๆ มา พร้อม กับ รายงาน ด้วย เมื่อ บริษัท ได้ รับ ความ รู้ จาก
 รายงาน และ ตัวอย่าง สิน ค้า ซึ่ง จะ ส่ง มา พร้อม กับ เรือ ลัวไซ ใน เวลา เรือ
 กลับ นั้น บริษัท จะ ได้ มี คำ สั่ง เกิด ขาก ใน เรื่อง เหล่า นี้ ได้ และ ใน
 เรื่อง นี้ บริษัท หวัง ใจ ว่า ท่าน มิ ชัน นารี ใน คณะ ขาด หลวง คง จะ ได้ ช่วย แนะนำ
 นำ ท่าน ราชทูต (ฝรั่งเศส) กับ ท่าน ขาด หลวง เกอ ชัว ซี คง จะ ได้

ช่วย เหลือ ออกหนุ่ทุก อย่าง เพื่อ มองซิเออร์ เวเรค จะ ได้ ทำ การ โดย สดวก และ ให้ เป็น ที่ พอ พระ ราชหฤทัย ของ พระ เจ้า กรุง สยาม ทั้ง พอใจ ของ เสนาบดี ของ พระ เจ้า กรุง สยาม ด้วย มองซิเออร์ เวเรค จะ ได้ มี โอกาส ใช้ คัม ทุน ของ บริษัท ให้ เป็น ประโยชน์ ต่อ บริษัท ทั้ง ใน เวลา เรือ ลัวไซ จะ กลับ จาก เมือง ไทย มองซิเออร์ เวเรค จะ ได้ ส่ง สิ้น ค่า ไป ให้ บริษัท อัน จะ ทำ ให้ เป็น ประโยชน์ และ ซึ่ง จะ ทำ ให้ บริษัท ได้ มี หน้า ใจ สำหรับ ไป ตั้ง ห้าง ใหญ่ ใน กรุง ศรี ออยุธยา ต่อ ไป ด้วย แต่ ใน เรื่อง นี้ มองซิเออร์ เวเรค ไม่ ควร จะ ต้อง คิด ให้ เกิน แก่ เหตุ ไป ถ้า เห็น ว่า ใน เวลา ที่ เรือ จะ กลับ จาก เมือง ไทย ยัง จะ ส่ง สิ้น ค่า เต็ม เท่า คัม ทุน ที่มี อยู่ แล้ว ไม่ ได้ ก็ ควร จะ สงวน เงิน คัม ทุน ไว้ บ้าง เพื่อ ต่อ ไป ภาย หน้า จะ หา ประโยชน์ ยิ่ง กว่า นี้ ได้ บ้าง

เมื่อ มองซิเออร์ เวเรค ไป ถึง กรุง ศรี ออยุธยา เวลา ไร จะ ต้อง ลง มือ สืบ สวม ถึง การ คำ ขาย ที่มี อยู่ ใน เมือง นั้น โดย ทันทิ และ จะ ต้อง สืบ สวม ถึง การ คำ ขาย ที่ จะ ติด ต่อ กับ เมือง ดัง เกีย เมือง มาเก๊า และ เมือง อื่น ๆ ซึ่ง เป็น เมือง ทำ คำ ขาย ด้วย คือ จะ ต้อง สืบ ได้ ใต้ ความ ว่า ๑ การ คำ ขาย เหล่า นี้ ใคร เป็น ผู้ ทำ และ คำ ขาย กัน ด้วย วิธี อย่างไร ๒ เรือ ที่ มา จาก เมือง ต่าง ๆ ถึง กรุง ศรี ออยุธยา มี จำนวน วัน ละ กี่ ลำ ๓ เรือ พ่อ คำ เหล่า นี้ มา ถึง กรุง ศรี ออยุธยา ระบุ โหนด ๔ เรือ เหล่า นี้ กลับ จาก กรุง ศรี ออยุธยา เวลา ไร ๕ เรือ เหล่า นี้ มี ้น ทุก สิ้น ค่า ซึ่ ใด และมี จำนวน มาก น้อย เท่า ไร ๖ การ ชื่อ การ ขาย สิ้น คำ เหล่า นี้ ได้ ทำ กัน ด้วย วิธี อย่างไร กล่าว คือ เวลา ชื่อ เวลา ขาย

คิดราคากันอย่างไรมีข้อสัญญา กันอย่างไรหรือไม่ เวลาชำระเงินทำ
กันอย่างไร คือเอา สินค้า อย่างไร มาแลกเปลี่ยนหรือชำระเงิน สก
กันอย่างไร

มองซีเซอร์เวเรท์ จะ ต้องสืบสวนให้ ได้ความอย่างละเอียด ถึงการ
ค้าขายของ เมือง จีนและเมือง ยี่ปุ่น และให้ ได้ ความ ตาม หัว ข้อ ที่
ได้กล่าว มา ข้างบน นี้ แล้ว ด้วย

ในเรื่อง การ ค้าขาย นี้ ได้ ทราบ ความ มา ว่า การ ค้าขาย ทั้ง
ปวง ตก อยู่ ใน พระ ศักดิ์ พระ เจ้า กรุง สยาม เป็น ผู้ ทรง ทำ การ ค้าขาย
แต่ฝ่าย เดียว และเรือ ที่ มี นก สีน ค้า นี้ นก ก็ ล้วน แล้ว แต่ เป็น เรือ
ของ พระ เจ้า กรุง สยาม ทั้ง สิ้น และ ส่วน สินค้า ที่ ตก เข้า ไป ใน เมือง
ไทย นี้ พระ เจ้า กรุง สยาม ก็ ทรง เอา ไว้ และ เอา เข้า เก็บ ไว้ ใน
พระ คลัง หลวง ทัง หมก เมื่อ เจ้า พัก งาน เอา สินค้า เหล่า นี้ ออก
จำหน่าย ก็ จำหน่าย แทน พระ เจ้า กรุง สยาม ถ้าไร ที่ จะ ได้ มาก น้อย
เท่าไร ก็ ตก เป็น ของ พระ เจ้า กรุง สยาม ทั้ง สิ้น ดัง นี้ ใน ข้อ นี้
มองซีเซอร์เวเรท์ จะ ต้องสืบสวนให้ ได้ละเอียด ได้ ทราบ ว่า พระ เจ้า กรุง สยาม
ทำ การ ค้าขาย ด้วย วิธี อย่างไร และ ถ้า จะ เข้า ไป ทรวง คุใน พระ
คลัง หลวง ได้ แล้ว ก็ จะ ต้อง ทรวง คุว่า ๑ สินค้า ที่มี อยู่ ใน พระ คลัง
หลวง มี สินค้า ชนิด ไท ย่าง ๒ สินค้า ชนิด ไท มี จำนวน มาก น้อย เท่า
ไร และ สินค้า ชนิด ไท มี ราคา อย่างไร ๓ การ จำหน่าย สินค้า เหล่า
นี้ ทำ กัน ด้วย วิธี อย่างไร ๔ การ ชำระเงิน ทำ กัน ด้วย วิธี อย่างไร
๕ ผลประโยชน์ ราย ได้ ของ พระ เจ้า กรุง สยาม มี จำนวน มาก น้อย เท่า

โต ชี้อะไรให้เมื่อได้สืบทราบความตลอดแล้ว จะได้เป็นหนทาง
สำหรับคำวิทว่า ถ้าบริษัทยะวัยซื้อสินค้าจากพระคลังหลวงจะมีกำไร
หรือไม่ และจะต้องสืบสวนต่อไปว่า ถ้าจะวัยซื้อสินค้าจากที่
อื่นโดยไม่ต้องวัยซื้อจากพระคลังหลวงจะมีหนทางอย่างไรบ้างหรือไม่
และถ้าได้แล้วจะต้องทำด้วยวิธีอย่างไร

แต่ในการที่บริษัทยะวัยส่งคนและเงินไปชำระควรวินี้ มีเหตุผล
พอจะเชื่อได้ว่า พระเจ้ากรุงสยามและเสนาบดีสยามคงจะทรง
พระเมตตากรุณาแก่มองซิเออร์เวเรต์ และคงจะทรงยอมให้มอง
ซิเออร์เวเรต์เข้าไปตรวจเลือกซื้อสินค้าต่างๆ ในท้องพระคลังโดย
ราคาถูกๆ เพื่อจะได้ซื้อให้หมดทุกชิ้นที่บริษัทยะวัยส่งไปในควรวินี้
และจะได้เป็นโอกาสส่งสินค้าเหล่านี้กลับไปพร้อมกับเรือตัวไซก็ได้
เมื่อได้จัดการทั้งนี้แล้วก็เท่ากับเป็นการตกลงสำหรับจะได้ทราบว่า
ต่อไปบริษัทยะวัยทำการค้าขายไทยจะมีกำไรหรือไม่

มองซิเออร์เวเรต์จะต้องตรวจสิ่งของเฉพาะที่ใช้ในเมืองไทย
ด้วย ให้ทราบว่าสินค้าอย่างไรมีราคาอย่างไร และสินค้าอย่าง
ใดจะมีประโยชน์กว่ากัน และจะควรส่งทองคำหรือเงินเข้าไปจำ
หน่ายอย่างไร ถ้าหากว่าจะไม่ส่งเงินไปยังเมืองไทยแล้ว จะควร
ส่งสินค้าชนิดใดของประเทศฝรั่งเศษไปแทนเงินได้บ้าง และถึง
การที่จะส่งสินค้าแทนเงินจะได้กำไรเล็กน้อยก็ตาม แต่ต้องได้
เป็นการที่แน่นอนและทำกันได้เสมอเช่นนิกยก็ใช้ได้

ในข้อที่เสนาบดีของพระเจ้ากรุงสยามได้พบกับมองซีเซอร์
 เทลานต์ในชั้นเดียวกันว่า ถ้าบริษัทฝรั่งเศสส่งเรือไปยังเมืองไทยทุก ๆ ปี
 แล้ว บริษัทจะรับทุกสินค้าเป็นราคาเงิน ๑๐๐,๐๐๐ แฟรังก์ก็ได้
 คือรับทุกเป็นผ้าต่างๆที่ทอในประเทศฝรั่งเศส คิดเป็นเงิน ๕๐,๐๐๐
 แฟรังก์ นอกนั้นให้ส่งเงินสกลก็ได้ นี่ ข้อนี้มองซีเซอร์เวเรต์จะต้อง
 ไปพูดฟันขึ้นอีก เพราะเป็นเรื่องที่สำคัญมาก และจะต้องสืบสวน
 ในข้อนี้ให้ละเอียดด้วย

ในเรื่องนี้เมื่อพุกกันขึ้นกันไว้ตกลงกันว่า เมื่อเรือของ
 บริษัทฝรั่งเศสได้ไปถึงกรุงศรีอยุธยา พระเจ้ากรุงสยามจะไ้
 รับซื้อผ้าต่างๆไว้เป็นราคา ๕๐,๐๐๐ แฟรังก์ และจะทรงคิดกำไร
 ให้แก่บริษัท ๒๐ หรือ ๒๕ เปอร์เซ็นต์ ซึ่งเป็นถาวรดีมาก ถ้าตามที่
 พุกกันไว้เช่นนี้เป็นถาวรแน่นอนและจะทำกันได้เสมอๆไปแล้ว บริษัท
 ก็จะได้มีน้ำใจคิดการให้เช่นไปตามที่ตกลงกันนี้ แต่ในเรื่องนี้
 เมื่อมองซีเซอร์เทลานต์รายงานมานั้น มองซีเซอร์เทลานต์ได้ลืม
 ข้อสำคัญเสียข้อ ๑ คือ ลืมส่งตัวอย่างผ้าให้รู้ว่าผ้าที่ตกลงการใน
 เมืองไทยนั้นเป็นผ้าชนิดใด สีอะไร ราคาอย่างไร และจำนวนที่
 ตกลงการมากน้อยเท่าไร นอกจากข้อนี้มองซีเซอร์เทลานต์ยังลืม
 รายงานให้ทราบว่า เมื่อพระเจ้ากรุงสยามได้รับซื้อผ้าไว้แล้ว
 พระเจ้ากรุงสยามจะชำระเงินอย่างไร และมองซีเซอร์เทลานต์ก็
 หาได้รายงานมาไม่ว่า เงินที่ขายผ้านี้ได้ซึ่งนับเป็นต้นทุนมาก
 จะเอาไปใช้ทำอะไร เช่นว่าจะไ้ซื้อสินค้าชนิดใดส่งกลับไปฝรั่งเศส

ทุก ๆ ปีได้บ้าง เพราะเป็นธรรมดาของการค้าขายที่ จะ ต้อง เสียสว
 ทรว ครว ให้ลเอียด ล่อง แท้เสีย ก่อน จึง ละ ลง มือ ทำ การ ค้า ขา
 ยนี้ ๆ ได้

ยังเป็นการจำเป็นที่ มองซิเออร์ เวกต์ จะ ต้องรายงานมาให้ลเอียด
 ว่า สินค้าต่าง ๆ ทุก ๆ อย่าง ซึ่ง ส่ง ไป จำ หายใน ระหว่าง เมือง ต่าง ๆ
 ในอินเดียนั้น มีสินค้าอะไรบ้าง สินค้าชนิดใด มีประโยชน์อย่างไร แต่
 ในข้อนี้ จะ ต้อง จิบเอา การ ค้า ขา ย ของ พวก อังฤษ และ ฮอลันดา เป็น
 หลักเกณฑ์ จึง จะ ได้

ยังมีเหตุผลที่ควร จะ หวังใจได้ว่า พระเจ้ากรุงสยามคง จะ
 ได้ พระราชทาน สิทธิ ต่าง ๆ และ ความ สดวก ต่าง ๆ ได้แก่ บริษัท อัม
 มิได้ พระราชทานให้ ประเทศอื่น ๆ เลย ในข้อนี้ ต้อง หวังใจ ว่า ท่าน
 ราชทูต (ฝรั่งเศส) ทั้ง ท่าน ยาก หลวง เกอชัวซี มองซิเออร์ วาเช และ
 ท่าน คณะ ยาก หลวง ทั้ง ปวง คง จะ ช่วย เหลือ อุดหนุน ทุก อย่าง เช่น

มองซิเออร์ เกลานก็บูโร ได้ส่ง สำเนา หนังสือ สัญญา ที่ได้ทำไว้
 กับ พระเจ้ากรุงสยาม อันเป็น สัญญา ซึ่ง พระเจ้ากรุงสยามยอม
 พระราชทาน พิทธิ ไทย ที่จะได้เพาะปลูกใน ประเทศสยามทั้ง หมกให้แก่
 บริษัท โดยไม่ยอมให้ชาติใด ๆ ด้รับ ชื่อ พิทธิ ไทย นี้ได้เป็นอันขาด
 ใน เรื่อง นี้เป็น สิ่ง ที่ บริษัท เห็นชอบ ด้วย ทุก ประการ และ บริษัทจะ
 ด้ คอย ปฏิบัติตาม ข้อความใน หนังสือสัญญานี้ทุก ๆ ข้อ เพราะเชื่อว่า
 ข้างฝ่าย พระเจ้ากรุงสยาม คง จะ ไม่ ทรง เปลี่ยน พระทัย กับ มองซิเออร์

เทศกาลได้พยากรณ์ไว้เป็นแน่ และหนังสือสัญญาเรื่อง การค้า
พริกไทยนี้ ยังอีก ๒ ปี ครึ่ง จึง จะ เป็น อัน ใ้ ใ้

บัญญัติของ เครื่อง ราชบรรณาการ ซึ่ง พระเจ้าหลุยที่ ๑๔ มกุฎ
ราชกุมาร มกุฎราชกุมารี ส่ง ไป ถวาย สมเด็จ พระนารายณ์และ
พระราชาธิกา และของ ที่ พระเจ้าหลุยที่ ๑๔ ส่ง ไป พระราชทาน
มองซิเออร์ กอนซัคซ์ กับ บัญชี ของ ที่พระเจ้าหลุยที่ ๑๔ ใ้ พระราช
ทานแก่ ราชทูต สยาม ทั้ง บัญชี ของต่าง ๆ ซึ่ง ท่าน กุกกูเมิน ท่าน
มาควิศ เกอลามูร์ ท่าน มาควิศ เกอครวีซี ท่าน มาควิศ เกอเซเนเล ใ้
ส่ง ฝาก ไป ยัง เมืองไทย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๔
เครื่องราชบรรณาการของ

พระเจ้าหลุยส์ ๑๔

หมายเลข ๘

พระ มหา มงกุฎ ทำด้วย ทองคำ มี ดอกฝัก เพ็ชร ทัชชิติม มรกต และ ไข่มุก

ชน นกใหญ่ ทำด้วย ทองคำ และ ฝัก เพ็ชร ทัชชิติม มรกต และ ไข่มุก

กระเจกเงาใหญ่ ทำด้วย แก้ว อย่าง ดี ขอบ ประดับ ทองคำ ๑ กระเจก กรอบ กระเจก ฝัก เพ็ชร และ ทำเป็น ดอก ลาย กุศล ทำด้วย ทองคำ ลง ยา

หมายเลข ๑

เครื่อง อานม้า ๑ อาน ชอง สำหรับ ใส่ ปืน พก ยัง เคียน และ สาย รัศ ทัชชิติม ลาย กุศล โกลน ลง ยา ฝัก พลอย ต่าง ๆ ทั้ง เครื่อง

เสื้อ กำมะหยี่ ๔ เสื้อ เปนเสื้อ กำ ๒ เสื้อ แคง ๒ เสื้อ เสื้อ ทั่ว ๑ มี แขน อีก ทั่ว ๑ ไม่มี แขน เหมือนกัน ทั้ง ๒ สี เสื้อ นหนับ เป็น ดอก ลาย ทอง

หมายเลข ๔

ผ้าแพร ขอบ ขั้ว ลายทอง ฝัก ไข่มุก แพร่ คำ มี ลูกไม้ แคง แพร่ แคง มี ลูกไม้ สี เขียว แพร่ เหล่า ที่ได้ ขั้ว คาม ลวดลาย ซึ่ง ส่ง ทั่ว อย่าง มา จาก เมือง ไทย

เข็มขัด ๒ สาย บัด ลาย ทอง ชอบทำเป็น ทองลงยา

หมายเลข ๑๐

ลูกโลก ทำด้วยเงิน ๑ อัน กว้าง ๑๐ นิ้ว มีฐานใหญ่ทำด้วยเงิน เหมือนกัน มีเส้นรอบ ทั้งหมศ ทำด้วยฝีมือ อย่าง ประณีต บ้านเมือง ในโลก ทุกแห่งสลักข้างในมีลานและเครื่องกลสำหรับ ทำให้ พระอาทิตย์ พระจันทร์ และดาวหมุนได้ ลูกโลกนี้บรรจุใน ใต้อุปกรณ์ใหม่ทองและเงิน ชัยในยุ กัมมะหะ

หมายเลข ๑๓

ลูกโลก กลม ๑ อัน ใน ลูกโลกนี้ ได้ สลัก รูป พระอาทิตย์ พระ จันทร์ ทรง ตาม ทิว วัง ตาม ลอง ตี จุก แล ตี จุก ทุก อย่าง ทรง กว้าง นั้น ทำ ด้วย ทอง คำ ข้างใน มี เครื่อง นาฬิกา ที่ ชั่ว ทุ่ม ชั่ว โมง จนถึง ที่ ๑๒ ที่ ลูกโลกนี้หมุนได้ โดยมี เครื่อง พิเศษ สำหรับ ทำให้ พระอาทิตย์ พระจันทร์ และ ดาว เคิน ได้ ตาม ทิว วัง พระอาทิตย์ นั้น ก็ เคิน ประจำ วัน ประ จำ ปี พระ จันทร์ และ ดาว นั้น ก็ เคิน อย่าง ของ เปนจริง ทั้ง สิ้น เส้น ต่าง ๆ นั้น ฝัง ลวด เงิน เลข ชั่วโมง นน ลง ยา ลูกโลก อัน นี้ บรรจุ ใต้อุปกรณ์ ใหม่ ทองงาม ที่ สุก

หมายเลข ๘

นาฬิกา ๑ เรือน ทำด้วย ทองคำ ลงยา หลาย สี มีระฆังที่ ชั่ว ทุ่ม ชั่วโมง และ ครึ่ง ชั่วโมง มี เข็ม บอก วัน บอก เดือน ตาม ลัทธิ ของ ไทย โดยมี รูป พระ จันทร์ ๒ ทรง ซึ่ง ใต้อุปกรณ์ ใหม่ ทองงาม ๑ มี กำนศ ๓๐ วัน อีก ทรง ๑ มี กำนศ ๒๘ วัน ตาม ลัทธิ คึก เคือน ปี ของ ไทย

นาฬิกาเรือนนี้ เป็นฝีมือ คุเรต์ เป็นผู้ทำ และมี ทอกไม้ ทำด้วยทองคำ
ประดับ ทั้ง เรือน

นาฬิกา เรือนเงิน อีก ๑ เรือน มี กระจก ๒ หน้า มี พระอาทิตย์ขึ้น
และ พระอาทิตย์ตก ให้เห็นว่า พระอาทิตย์ขึ้น และ ตก ตลอดปี และ
มี พระจันทร์ ขึ้น และ พระจันทร์ ตก ตามลัทธิ คำนวณอย่างไทย นาฬิกา
เรือนนี้ มี ทอกไม้ ทำด้วยเงิน ประดับ รอย

นาฬิกา พก คล้าย ทองคำ ลงยา ๑ เรือน คล้าย นั้น ผัง ทอกทองคำ
นาฬิกา เรือนนี้ เป็นฝีมือ ช่าง คุเรต์ เหมือนกัน

หมายเลข ๔

เสื้อเกราะ ทำด้วยหนัง ๑ อัน บัด ลวกทอง แขน เข็มขัด ขอบ
ลงยา ชุบทอง

หมายเลข ๑๘

กระจกเงาบานใหญ่ ๑ กระจก มี กระจกใหญ่เล็ก ประกบ ทำด้วย
อำพัน มีลายภาพ ต่าง ๆ สลักเป็นลาย กุสล ช้างบน มี ครา ของ
พระเจ้า กรุงฝรั่งเศส พร้อมทั้ง ฉลอง พระองค์ กลุ่ม ซึ่ง สลัก ลาย กุสล
ทั้ง สัน

หมายเลข ๒๐

โตใหญ่ ทำด้วย อำพัน สลัก ลาย กุสล เลี่ยม ทองคำ และ ลง ยา

หมายเลข ๑๕

หีบแก้ว อย่าง ดี ขอบ ลง ยา ๑ หีบ

หมายเลข ๔๐

ปีน อย่าง แขนง ไทย ๒ กระ บอด สลัก ลาย ต่าง ๆ ปลูกเงิน ตำ
กระบอด ผัง ลวดทอง และเงิน กำม ทำ ค้วยไม้ สลัก ลาย ต่าง ๆ ฤง
ใส่ ปีน ทำ ค้วย หิ้ง สีแดง

หมายเลข ๒๖

ผ้า ไหมทอง และเงิน ๔ พับ ตาม ลาย ฝรั่งเศส คือ

พับ ๑ เปน ผ้า ไหม พืนทอง มี ลวดทอง และเงิน ขอบ เปน ลาย
สี เขียว

พับ ๑ ลายทอง พืน เขียว มี ลวดทอง และเงิน ขอบ สีแดง เข้ม

พับ ๑ ลายทอง พืน ม่วง มี ลวดทอง และเงิน ขอบ สี เขียว

ผ้า คอก ๑๐ พับ ขอบทอง มี ลาย ตามแบบ ของไทย คือ

พับ ๑ พืนทอง ซัก เปนมัน

พับ ๑ พืน สีแดง เข้ม คอกทอง

พับ ๑ พืน สีแดง คอกทอง

พับ ๑ พืน สีหน้าเงิน คอกทอง

พับ ๑ พืน สีดำ คอกทอง

พับ ๑ พืน สีเขียว อ่อน คอกทอง

ผ้า ไหมทอง และเงิน ๒ พับ เปน ผ้า อย่างดี มี ลาย ตามแบบ ของ
ฝรั่งเศส คือ

พับ ๑ พืนทอง ลายทอง คอกทอง และ ซัก สีต่าง ๆ

พับ ๑ พืนทอง สีแดง แก่ ลาย กำม ขกทอง และเงิน

พับ ๑ ลายทอง และเงิน พิมพ์ค่า บั๊ก เส้นทอง เช่น ลาย ก้านชก
 บั๊ก กว๊วย ไหม ขอบ สี แดง แก้ว

พับ ๑ ผ้า ยืน เขียว พุง ทอง ขอบ บั๊ก ไหม ทอง เช่น ลาย ก้านชก

พับ ๑ ผ้า ยืน สี แดง พุง ไหม ทอง ขอบ บั๊ก ไหม ทอง เช่น ลาย
 ก้านชก เล็ก

พับ ๑ ผ้า ยืน สี ยาน เขียว พุง ไหม ทอง เส้น ทอง เช่น ลาย ก้านชก
 ขอบ เงิน

พับ ๑ ผ้า ยืน สี หน้า เงิน พุง ไหม ทอง และ เงิน ลาย ก้านชก เงิน

พับ ๑ ยืน สี หน้า เงิน พุง ไหม ทอง

หมายเลข ๓๔-๓๖

โต๊ะ ศิลา อ่อน ๘ โต๊ะ ขอบโต๊ะ และ ขา สลัก ลาย ปีก ทอง
 บัญชี ของ ทม กุญชร ราชกุมาร ส่ง ไปถวาย พระ เจ้ากรุง สยาม

หมายเลข ๖

นาฬิกาใหญ่ ๑ เรือน หน้า กระจก ๔ หน้า มีหลัก ๔ หลัก ทึบออก
 หลัก ทำ เป็น รูป คอก ลีซ ๔ คอก หลัก นั้น ตั้ง บน ลูก แก้ว ๔ ลูก ผ้า
 นาฬิกา มี ลวด ทอง ผั่ง พลอย ต่าง ๆ ข้าง บน นาฬิกา ทำ เป็น รูป ไคม
 มี ลาย ใบไม้ ทอง บน หอก ทำ เป็น รูป คอก ลีซ ๑ คอก

หมายเลข ๔

เข็ม ชัก ๒ สาย บั๊ก ไหม ทอง หัว เข็ม ชัก ทำ กว๊วย ทอง คำ ลงยา

หมายเลข ๔๐

ปีน เล็ก อย่าง แบบ ไทย ๒ กระบอก ปลาย ออก เงิน ลำ กระจ บอ ผั่ง
 ลวด ทอง กำม ไม้ ผั่ง ลวด เงิน ฤๅ ใ้ ปีน ทำ กว๊วย หน้า สี แดง

คืบเหลี่ยมขาวปึกทอง สองชั้น ๑ คืบ ในคืบนี้มีเส้น ชัก ๑ เส้นชัก
กับคืบเล็ก ๑ คืบ บนหลังคืบนี้มีตัวอักษรปึกทอง และมีรูปลายสลัก
ปึกทอง กับมีลวดลายลงยาฝังเพชร ๓๘ เมล็ด

หาฬิกา พก คลับ ทองคำ ๑ เรือน มีกระจกสอง หน้า และมีรูป
พระอาทิตย์ชนและพระอาทิตย์ ตก กับพระจันทร์ ช้างขึ้นช้างแรมตาม
วิธีคำนวณของไทย หาฬิกาเรือนนี้เป็นฝีมือนายช่างชื่อตุเรศ เป็นผู้ทำ
ที่ ฝา คลับ นี้น เป็น ลาย ดอกไม้ ทอง

หาฬิกา ลูก คุ้ม เรือนเงิน ๑ เรือน ที่ ชั่ว คุ้ม ชั่ว โมง และ ครึ่ง
ชั่ว คุ้ม ชั่ว โมง มีเข็มบอก วันคืน ตามวิธีคำนวณของไทย โดยมี พระจันทร์
๒ กวง ผลัดกัน ขึ้น ผลัดกัน ลง พระจันทร์ กวง ๑ นั้น ขึ้น ๓๐ วัน อีก
กวง ๑ กำหนด ๒๘ วัน เรือนหาฬิกา มีลาย ดอกไม้ เงิน

ผ้า ชัก ทอง และ เงิน ๒ พับ ตาม ลาย อย่าง ประเทศฝรั่งเศส คือ
พับ ๑ เป็นผ้า พื้น ทอง ลาย ทอง และ เงิน เป็น ช่อง ๆ สี แดง ไฟ
พับ ๑ เป็นผ้า ไหม ทอง พื้น สีน้ำเงิน ชัก ลาย ทอง และ เงิน ขอบ
เป็น สี แดง ไฟ

ผ้า ไหม ทอง และ เงิน อีก ๒ พับ เป็น ผ้า อย่าง ก็

หมายเลข ๒๖

ผ้า สี แดง และ ทอง ๑ พับ ชัก ไหม ทอง เป็น ลาย สี่เหลี่ยม

ผ้า อีก ๑ พับ พื้น ทอง ลาย เขียว ทอง และ เงิน ชัก ไหม ทอง
และ เงิน เป็น ลาย ก้าน ขด

ผ้าไหมทอง และเงิน ๕ พับ ชักไหมทอง ตามลายของไทย คือ

พับ ๑ พันเงิน

พับ ๑ พันเหลือง ชักไหมทอง

พับ ๑ พันและ ลวดลาย เหมือนกับ ผืน ถ่อหม

พับ ๑ พันเขียว ชักไหมทอง

พับ ๑ พันสีเขียวแก่ ชักไหมทอง

หมายเลข ๑๕

กลองแก้วอย่างงาม ๑ กลอง มีลายลงยาปักทอง

หมายเลข ๓๖

โต๊ะหินศิลาอ่อน ๔ โต๊ะ ขอบและเท้าปักทอง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บัญชีของทัมกุฎราชกุมารี
ส่งไปถวายต่อสมเด็จพระราชธิดา
แห่งกรุงศรีอยุธยา

หมายเลข ๘

คอก กุหลายใหญ่ ๔ คอก ผัง เพ็ชร ๑ คอก กุหลายใหญ่ ขึ้นไป อีก
๑ คอก ผัง เพ็ชร เหมือนกัน

คอก กุหลายใหญ่ ๑ คอก ผัง เพ็ชร และ มรกต ซึ่ง ใ้คักเลือก
อย่างก็

กระเจกเงา ทำด้วย แก้ว อย่างก็ชอบ หุ้ม ทอง กรอบ และ กระเจก
กำนหลัง มีลายใบไม้ กุ ผัง เพ็ชร และ ทับ ทิม

หีบ ทอง คำ ๑ หีบ ใน หีบ นั้น มี คลับ ทอง คำ ทั้ง หีบ และ คลับ
สลัก ลาย และ ผัง เพ็ชร

หีบ ทอง คำ ลง ยา ๒ หีบ มี ลาย คอกไม้ ไ้ ๑ นิ้ว

หีบ ทอง คำ อีก ๒ หีบ ขนาด เกือบ กัน ลาย กุ ล่อง ทา แคง

หีบ ทอง คำ อีก ๒ หีบ ลง ยา เหมือน กัน แต่ ลาย ต่าง กัน

ด้วย ทอง คำ ลง ยา ด้วยใหญ่ ๒ ใบ

กระเจกเงาใหญ่ กรอบ ทอง คำ ๑ กระเจก กระเจก นี้ ทำ เปน รูป
หีบ ลง ยา และ มี กระเจก ๒ ขาน

หมายเลข ๑๖

หีบใหญ่ทำด้วยอำพัน ๑ หีบ มีลายภาพकुศ ผ่าหีบเป็นรูปคน
และรูปต้นไม้

หีบใหญ่และงามมาก ทำด้วยกระดูกอย่างที ๑ หีบ

หมายเลข ๘

นาฬิกาพก คล้าย ทองคำ ๑ เรือน นาฬิกาพกใหญ่ ๑ เรือน มี
บอกพระจันทร์ตามลัทธิคำนวณของไทย คล้ายทำเป็นลายดอกไม้कुศ
หน้าขั้วของ

นาฬิกาพก อีก ๑ เรือน ลงยา สีเขียว

หมายเลข ๒๖

ผ้าและผ้าไหมของ กบฏ เงินอย่างงาม มี ลวดลาย อย่าง แขนง ผรั่ง
เคส รวม ๕ พับ คือ

พับ ๑ พับเงิน ลาย เป็น สี ต่างๆ ขั้วใหม่ ของ ลาย ก้านชก

พับ ๑ พับเขียว ทอง และ เงิน ขั้วใหม่ ของ ลาย ก้านชก ขอบเงิน

พับ ๑ เป็นผ้า กอก ทอง ขั้วใหม่เงิน มีไหม ของ ขั้วแจ่ม
เป็น ลาย ก้านชก ข้าง เล็กน้อย

พับ ๑ พับสีหน้าเงินทอง และ เงินพุ่งใหม่ทองเป็นลายไปรุ่ง ขั้ว
ไหมเงิน

พับ ๑ เป็นผ้า สีเหลือง กอกขั้วด้วยไหมทอง มีแพร สี
เขียว ทับเป็นเส้นเล็กๆ

๒๐

หมายเลข ๑๗

หีบใหญ่ ๑ หีบ ผัง ลวกลาย ไซ้ไม้ อย่าง คีมี ราคา และ ทำอย่าง
ฝีมือ ประณีต

บัญชีของที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส
ส่งไปพระราชทานมองซิเออร์คอนซตันซ์

หมายเลข ๘

หีบใหญ่ ๑ หีบ มี พระ รูป พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ผา หีบ ผัง เพชร

หมายเลข ๑๑

คาน ผัก ทอง คำ ๑ เล่ม ที่มี รัย ทำ อย่าง แขนง ไทย ผัก
หิน ผง พลอย

หมายเลข ๘

นาฬิกา พก ทอง คำ ลงยา สี แคน ๑ เรือน เป็นฝีมือ ของ นาย ช่าง
กูเวต เป็น ผู้ ทำ

นาฬิกา พก ทอง คำ อีก ๑ เรือน กลัษ ทำ เป็น ลาย ไข่มุก ทอง คำ

นาฬิกา พก ทอง คำ อีก ๑ เรือน ลงยา สี เขียว กลัษ ทำ เป็น
ลาย คอกไม้ ทอง คำ

หมายเลข ๔๐

ปืน ๑ กระบอก สลัก ลาย กุศล ถ้า กระบอก ผัง ลวกลาย อย่าง นาม
มาก และ ทำ เป็น ร่อง สอง อย่าง กุญ สำหรับ ใส่ ปืน ทำ ด้วย หิน
แครง เกลิน เส้นทอง

หอสมุดกลาง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒๑

ปีนอีก ๑ กระบอก สลักลายกุล ลำกระบอกเซาะ เป็นร่องฝัง
ลายทอง ค้ำมั่ง ลวดเงิน ปลอกทอง มีดุงใส่พร้อม

ปีนอีก ๑ กระบอก สลักลายภาพ ลำกระบอกฝังลายทอง มี
ดุงใส่พร้อม

ปีนพก ๑ คู่ สลักลายกุล หุ้มทองคำ ดุงใส่ปีนทำ ค้วยหนึ่ง
เกินลายทอง

ปีนพกอีก ๑ คู่ สลักลายภาพ ลำกระบอกเกินลวดทอง ค้ำม
ฝังลายเงิน ดุงทำ ค้วยหนึ่ง

ปีนอีก ๑ คู่ ค้ำมंगाทำเป็นรูปศิวิระราชสีห์ (ไลออน) สลัก
ลายค้วย

หมายเลข ๔๕-๔๖

เชิงเทียนถึง อย่างงาม ๒ อัน ถึง หิ้นขี้ก ของ และมีระขา
แก้วค้วย

หมายเลข ๓๓

พรมเมืองแพลนเคอ ๑ ผืน ทำเป็นลายภาพเป็นเรื่องตำนาน
ของ เกียนา

หมายเลข ๒๐

หีบทำ ค้วยอำพัน ๑ หีบ สลักเป็นลายภาพกุล

หมายเลข ๒๖

ลูกประคำ ทำค้วยอำพัน ๑ สาย มีไม้กางเขนห้อย และมี
เครื่องประคัยอย่างงดงาม มาก

ผ้าแพร ผ้าไหมทองและเงินรวม ๑๐ พับ มี ลวดลายตามแบบ
ของ ประเทศฝรั่งเศส คือ

พับ ๑ พับ สีเขียว งามมาก

พับ ๑ พับ สีชมพูอ่อน มี ลายทองและเงินแซม

พับ ๑ พับ สีน้ำเงิน มี ลายทองและเงิน

อีกพับ ๑ พับ สีน้ำเงิน มี ลายทอง

พับ ๑ สีแดง ลายทอง

พับ ๑ สีแดงแก่ แร่ทอง

หมายเลข ๓๒

ผ้า อย่าง กี่ พับ สีแดง สีเขียว สีม่วง สีน้ำเงิน สีไข่มุก
และสีเหลืองอ่อน รวมเป็นผ้า ๑๐๖ หลา

ผ้า สัก หลาก สีแดง ๑ ผืน

หมายเลข ๑

เสื้อ ๑ ตัว เป็นฉลองพระองค์ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส อย่าง
ที่ที่สุดพร้อมทั้งหมวก ถุงมือ ถุงเท้า

หมายเลข ๒-๓

อาบนํ้า อย่างงาม ๒ เครื่อง เป็นอาบนํ้า ของ หลวง อาณ ๑
พับ กำมะหยี่แดงปักลายทอง มีเครื่องพร้อมทั้งโถนํ้าปิดทองและ
ซองสำหรับใส่ ปิ่น พก กว๊วย อีก อาณ ๑ ผืน พับ กำมะหยี่สีเขียว ปัก
ลายทอง มีเครื่องพร้อมทั้งโถนํ้า ปิดทอง และ ซองสำหรับใส่ ปิ่นพกกว๊วย

บัญชีของท้าวพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส

พระ ราชทานแก่ราชทูตที่ ๑

ทียบ ๑ ทียบ มีพระ รูปพระ เจ้ากรุงฝรั่งเศส ผ่า ทียบ ผั่ง เพ็ชร

หมายเลข ๑๑

คายน ผัก ทองคำ อย่าง คายน แฉก เศวร กิ ค้ำม และ ผัก ผั่ง พลอย สี
ตะแบก พลอย สีขาว และ ทับ ทิม เม็ก ใหญ่ ๆ

หมายเลข ๔๒

เชิง เทียน แก้ว อย่างงาม มี กิ่ง ๑๐ กิ่ง ๑ อัน กิ่ง เชิง เทียน นั้น
มี ร่อง ทอง และมี กิ่ง ยี่สิบ สำหรับ รั้ว ขวคัก คอกไม้ มี เฟือง แก้ว
และ ครวง กกลาง มี ลูก แก้ว ใหญ่ ๑ ลูก

หมายเลข ๓๓

พรม เมือง แพลม เกอ ๑ ผืน มี ลาย เช่น ภาพ คน และ รูป คัม ไม้

หมายเลข ๓๔

ปีน ๑ กระบอ ก สลัก ลาย กุล ปล่อย ทอง คำ ถ้า กระบอ ผั่ง
ลาย ทอง และ ลาย เงิน สลัก กั้น

ปีน ๒ ผัก ๑ กระบอ ก ถ้า กระบอ ผั่ง ลาย ทอง

ปีน อีก ๑ กระบอ ก สลัก ลาย ต่าง ๆ

ปีน อีก ๑ กระบอ ก สลัก ลาย ต่าง ๆ แคท ที่ ศูนย์ ผั่ง ลวด เงิน ไทย รอบ

ปีน พก ๑ คู่ สลัก ลาย กุล ถ้า กระบอ ผั่ง ลวด เงิน และ ทอง
สลัก กั้น ปล่อย เงิน และ ทอง

ปีน พก อีก ๑ คู่ สลัก ลาย กุล ถ้า กระบอ ผั่ง ลาย ทอง

ปีน พก อีก ๑ คู่ สลัก ลาย ต่าง ๆ

หมายเลข ๕

นาฬิกา มี ลูก ต้ม เป็น นาฬิกา ๔ เหลี่ยม ๑ เรือน นาฬิกา นี้ เก็บ
ได้ ๑๕ วัน ที่ ทุก ชั่วโมง และ ทุก ครั้ง ชั่วโมง ชั่วโมง ทัว นาฬิกา
ฝั่ง ลวกลาย ต่าง ๆ เสา สลัก เป็น ลาย เกล็ด เต่า

หมายเลข ๘

นาฬิกา พก ทอง คำ เรือน เล็ก ๑ เรือน คลับ สลัก ลาย ไไม้
นาฬิกา พก ทอง คำ ส ย า ๑ เรือน ฝา คลับ เป็น รูป พระ อังคาร
กับ พระ ศุกร และ มี ภาพ คน และ รูป บ้าน เมือง กว๊าย

หมายเลข ๒๕

ผ้า แพร และ ผ้า ไหม ทอง และ เงิน รวม ๘ พับ มี ลวกลาย ตาม
แบบ ของ ประเทศ ฝรั่งเศส คือ

พับ ๑ เป็น ผ้า ไหม ทอง พื้น ม่วง บั๊ก ไหม ทอง เป็น ลาย ก้าน ชก

พับ ๑ พื้น สี น้ำ เงิน ทอง และ เงิน บั๊ก ไหม ทอง และ มี ลาย เงิน

เป็น ลาย ก้าน ชก

พับ ๑ พื้น เขียว แร ทอง บั๊ก ไหม ทอง เป็น ลาย ไคว่ และ ลาย ก้าน ชก

พับ ๑ พื้น แดง แก่ บั๊ก ไหม เงิน ทั้ง ๕ เป็น ลาย ก้าน ชก

พับ ๑ พื้น ขาว แร ทอง แซม ไหม สี แดง และ บั๊ก ไหม ทอง

พับ ๑ พื้น เขียว เต็ม ทอง มา จาก เมือง เนเปอล

หมายเลข ๒๗

ผ้า อย่าง ก็ ๑๕ พับ สี แดง สี เขียว สี ม่วง สี ไข่มุก รวม
เป็น ผ้า ๒๔๕ หลา

ผ้า สัก หลาก สี แดง ๒ พับ รวม เป็น ๕๕ หลา ครั้ง

บัญชีของต่างๆ ที่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔

พระราชทานแก่ราชทูตที่ ๒

เหรียญใหญ่ ๑ เหรียญ: เปนเหรียญพระรูปพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ มีสายทองคำสำหรับห้อย ๑ สาย

หมายเลข ๔๓

เชิงเทียนแก้ว ๑ อัน มีกิ่ง ๑๐ กิ่ง ร่องซีกทอง มีรูปมงกุฎทำด้วยแก้ว และมีลูกวูบแก้วห้อย

หมายเลข ๕

นาฬิกา ลูกตุ้มเคาน์ ๑๕ วัน ๑ เรือน ที่ขั้วตุ้มชั่วโมงและครึ่ง ชั่วโมง ชั่วโมง นาฬิกาทำเปนรูปซีกหิน พื้นทองแดงซีกทอง เคื่อง ปรุกับที่ซีกทองคำเหมือนกัน

หมายเลข ๘

นาฬิกาพก เรือนทอง ลงยา ๑ เรือน บนฝาหินมีลายภาพแสดงเรื่อง ลักคนชื้อยุโรป ข้างหลังหินมีลายภาพเปนรูปพระศุกรเล่นอยู่กับนางเงือก นางเงือกหินชื้อบนหลังปลา ข้างในนาฬิกาหิน เปนรูปบ้านเมือง

หมายเลข ๓๓

นาฬิกาพก ๔ เหลี่ยม ๑ เรือน ลวดลายทำเปนรูปใบไม้ทอง

หมายเลข ๓๘

พรมเมืองแพลนเคอ ๑ ผืน มีภาพเด็กกำลังเล่นกันอยู่
บน ๑ กระบอกลีลาคล้ายลูกซีกทอง ถ้ากระบอกลีลาเส้นทอง

ขม อีก ๑ กระบอกล ปลูกเงิน สลักลาย ผั่ง ลวคเงิน

ขม สลักลาย อีก ๑ กระบอกล

ขม อีก ๑ กระบอกล ถ้ากระบอกลสลักลาย ต่าง ๆ ที่ศูนย์ก็สลักลาย

ขม พก ๑ คู่ สลักลาย กุศล ปลูก และ ถ้ากระบอกล ผั่ง ลายทอง

ขม พก อีก ๑ คู่ สลักลาย ต่าง ๆ ที่ค้ำผั่ง ลวคเงิน เปน ลาย

ขม พก อีก ๑ คู่ ถ้า กระบอกล และ ค้ำผั่ง ลาย เงิน

หมายเลข ๒๕

ผ้า และ ผ้าไหม ทอง และ เงิน ๔ พับ ลายผ้า ตามแบบของ
ฝรั่ง เคส คือ

พับ ๑ พืน ม่วง มรกต แซมทอง และ เงิน ชักทอง เปน ลาย ก้านชก
และ ชักไหมเงิน เปน ลาย ไปร่ง

พับ ๑ พืน แดง แซมทอง และ เงิน ชักไหมทอง

พับ ๑ สี กาแฟ ชักไหมเงิน และ ไหมสี ต่าง ๆ

พับ ๑ พืน เหลือง แซมเงิน ชักไหมเงิน

พับ ๑ พืน เขียว แซมทอง และ เงิน ชักไหม เปน ลาย ต่าง ๆ

พับ ๑ พืน แดง แซมเขียว และ เงิน

พับ ๑ สี ยานเขิน แซมทอง พืน เปน ไหม ชักไหมดำ

พับ ๑ พืน สี หน้าเงิน แซมทอง และ เงิน

หมายเลข ๒๕-๓๐

ผ้า อย่าง เนื้อดี ๑๕ พับ สี แดง สี เขียว สี ม่วง สี หน้าเงิน สี
ใช้ มุก สี เหลือง รวม เปน ผั่ง ๒๓๓ หลา กับ เศษ ๓ ส่วน ๔
ผ้า สักหลาก ๒ ผืน รวม เปน ผ้า ๒๔๘ หลาครึ่ง

บัญญัติของท้าวพระเจ้านครชัยศรี ๑๔

พระราชทานแก่ราชทูตที่ ๓

เหรียญพระรูปพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ห้างเหรียญ มีสายสร้อย
ทองคำ ๑ สาย

หมายเลข ๕

นาฬิกาสุกคุ้มเค็ม ๑๕ วัน ๑ เรือน ที่ขั้วท่อม ขั้วโม่ง
และ ครองขั้วท่อม ขั้วโม่ง เรือนนาฬิกาทำเป็นเกล็ดเค่าฝังลาย และมี
มีลวดลายทอง กว้าง

หมายเลข ๖

นาฬิกาพกทองคำ ลงยา ๑ เรือน เป็นภาพคนและรูปบ้านเมือง
นาฬิกา พกทองคำ ลงยาอีก ๑ เรือน ลงยาสี่เหลี่ยม
ขม ๑ กระจอก สลักลายกลุ่ ล้ำกระจอกทำเป็น ร่องขี้กลายทอง
ขม อีก ๑ กระจอก สลักลายมาก
ขม อีก ๑ กระจอก สลักลายเหมือนกัน ล้ำกระจอกฝังลายทอง

หมายเลข ๓๕

ขม ๑ กระจอก สลักลายภาพต่าง ๆ
ขม อีก ๑ กระจอก สลักลายภาพต่าง ๆ เหมือนกัน
ขม พก ๑ คู่ สลักลายภาพต่าง ๆ ล้ำกระจอกฝังลายทอง
ของ ค้ำม สลัก เป็นรูปใบไม้ ขี้เงิน
ขม พก ๑ คู่ สลักลายภาพต่าง ๆ
ขม พก อีก ๑ คู่ สลักลายภาพต่าง ๆ เหมือนกัน

หมายเลข ๓๓

พรมเมืองแพลนเคอ ๑ ผืน ขี้กลายภาพคนและรูปสัตว์

หมายเลข ๔๔

เชิงเทียนใหญ่ ๒ อัน มีถึง ๖ กิ่ง ร่อง บึกทองเครื่อง ประ
คัษ เหา แก้ว ทำเป็น รูป คาว

หมายเลข ๒๕

ผ้าแพร และ ผ้าไหม ของ ไหมเงิน ตาม ลวดลาย ของ ประเทศ
ฝรั่งเศษ ๗ พับ คือ

- พับ ๑ พับ สี หน้าเงิน และ ทองงาม มาก บั๊กใหม่ ทอง
- พับ ๑ สีกาแฟและเงิน บั๊ก ค้วยไหมเงิน
- พับ ๑ สีแดงและเงิน มีชอกทอง บั๊กใหม่เงิน
- พับ ๑ สีเหลืองและเงิน มาแต่เมืองเพเปอล แซมใหม่เขียว
- พับ ๑ พับ สี หน้าเงิน กัษ ทอง มาแต่เมืองเพเปอล
- พับ ๑ สีเหลือง มาแต่เมืองเพเปอล แซมใหม่
- พับ ๑ พับ สีแดงและเขียว

หมายเลข ๓๑

ผ้า อย่าง เนื้อดี ๗ พับ สีแดง สีเขียว สีม่วง สีหน้าเงิน สี
ใช้มุก รวมเป็นผ้า ๘๓ หลา เศษ ๓ ส่วน ๔

บัญชีของท่านคุดคูเมน
ส่งไปประธานมองซิเออร์คอนชตันซ์

หมายเลข ๕๐

เชิงเทียนใหญ่ ทำค้วยแก้ว อย่างดี ๑ อัน มีถึง ๑๒ กิ่ง ทำ
เป็น ร่อง บึกทอง ที่กลาง มี มงกุฎ และมี ลูก ร้อย และ ลูก แก้ว ประคัษ
รอบ มงกุฎ ข้างล่าง มี ลูก ร้อย ห้อย เป็น ระเบียบ กลาง มี ลูก แก้ว ใหญ่ ๑ ลูก

ผ้าไหมทองและไหมเงิน ๒ พับ งามมาก มีลวดลาย อย่าง
แบบของ ฝรั่งเศส

หมายเลข ๕๑

นาฬิกาตุ้ม ๑ เรือนงามมาก ที่ขั้วตุ้มขั้วโมง และครึ่ง
ขั้วตุ้มขั้วโมง เกินได้ ๘ วัน

โต ๒ โต ด้วยแก้ว ๒ ใบ งานรองโต ๑ งาน นกโทหน้า ๑ ใบ
ชอก ๒ ใบ ถึง หน้า ๑ ใบ ด้วยใหญ่ ๑ ใบ ของเหล่านี้ทำด้วยแก้ว
เจียรนัยทั้งสิ้น

หีบใบใหญ่ ทำด้วยแก้วเจียรนัย ๑ หีบ ในหีบใบนี้มีพัคเขียน
รูปภาพคน มีเข็มขัดเงินและเข็มขัดทอง กับมีรูปท่านกุกกุเมน ๑ รูป
หีบใบใหญ่ ทำด้วยแก้วเจียรนัย ๑ หีบ ในหีบใบนี้มีพัคเขียนรูป
ภาพคน มีเข็มขัดเงินและเข็มขัดทอง กับมีรูปท่านกุกกุเมน ๑ รูป

หมายเลข ๑๔

สมุดเล่มใหญ่ ๑ เล่ม มีรูปต่าง ๆ แสดง การที่ พระเจ้า หลุย
ที่ ๑๔ ได้ทรง มีไชยชนะใน การสงคราม มีรูปคนและ รูป บ้านเมือง
ตาม ของ ที่ เป็น จริง และมีแผนที่ต่าง ๆ ด้วย สมุดเล่ม ๑ ทำด้วย
หนัง ฟอก อย่าง ดี และมีคำอธิบาย เรื่อง ต่าง ๆ สมุดเล่มนี้ หุ้มหนัง
ขอบ เกิดลายทอง กลาง สมุด มีตรา ของ พระเจ้า หลุยที่ ๑๔ ข้าง มุม
มีเลข บัญชีของ ที่ ท่าน มาควิส เคอลูมาส่งไป ฝ่าย มองซิเออร์ คองชตันซ์

หมายเลข ๕๒

โต๊ะหินศิลาใหญ่ ๒ โต๊ะ หินศิลานั้นเป็นศิลาลายสีต่าง ๆ งามมาก

หมายเลข ๕๓

พรมใหญ่ อย่างงาม ๑ ผืน

บัญชีของท่านมาควิศเดอกรวัช
ส่งไปฝากมองซิเออร์คอนซตันซ์

หมายเลข ๕๔

กระบอกชาขนาดใหญ่ ๑ กระบอก ครอบหมั้นฝังพลอยสีน้ำเงิน เครื่อง
ประดับ ก็ฝัง พลอย สีน้ำเงินเหมือนกัน ขอบกระบอก ก็ทำ เป็นลายฝัง
พลอย สีน้ำเงินเหมือนกัน

หมายเลข ๕๕

กระเช้าแก้วใหญ่ ๆ ๑ ๒ กระเช้า

ชาม อ่าง เงิน กา ไหล่ ทองใหญ่ ๒ ใบ ที่ ถัก ชาม อ่าง นั้นทำ เป็น
รูป แสง พงศาวดาร เรื่อง ซี ปี่ ของ เกอมาฮัน ตวม และ เรื่อง คเลโอพัตรา
ชาม อ่าง ใหญ่ ๑ ใบ ฝัง แผ่น เงิน กา ไหล่ ทอง มี รูป นก พุทธรักษา
มี ม้า หน้า ลาก ๔ ตัว

หมายเลข ๕๖

โถ อย่างงาม ๑ ใบ ทำ เป็น รูป หน้า พุ มี ชาม อ่าง ทำ ด้วย เงิน
กา ไหล่ ทอง ๒ ใบ ๆ ๑ ทำ เป็น รูป คน ยืน บน แท่น เงิน กา ไหล่ ทอง ประคอง
อีก ใบ ๑ ตั้ง อยู่ บน รูป ฮาวูธ ทำ ด้วย เงิน กา ไหล่ ทอง และมี ฟาน ทำ
ด้วย เงิน ยืน อยู่ บน ฟอง ทอง ขอบ โต นั้น ทำ เป็น รูป เมฆคูรี เงิน รูป
ต่าง ๆ เหล่า นี้ ล้วน แต่ ฟัน หน้า เป็น หน้า พุ ออก มา ทั้ง สิ้น

ไม้กางเขน ทำด้วย อ้าพื ๑ อัน เป็นของ แผลงหน้าคู่มาก
 หีบ แก้วเขียวหีบใหญ่ ๑ หีบ มีเฟือง คอก กุหลาย เพ็ชร กัซไบไม้
 ทองคำ ทำอย่าง ประณีตงดงาม มาก ในหีบนี้ มีถุงมือ ๑๒ คู่

พิก ทำด้วย แพร ๑ เล่ม ขน แพร นี้ ระบายสี เป็นรูป การเลี้ยง
 ใหญ่ ในประเทศฝรั่งเศส ซึ่ง พิก นั้น ผัง สายทอง และ ผัง ใจมุกก็ กัซ เพ็ชร
 เมล็ดเล็ก ๆ กำม พิก นั้น มี หมุกทอง ซัน เข้า ซัน ออก ได้ และ ปลาย ซึ่ง
 มี คอก กุหลาย ทองทุก ซี่

พิก อีก ๗ เล่ม สี ต่าง ๆ กัน และ รูป ที่ เขียน ขน พิก นั้น ก็ ต่าง ๆ
 กัน ทุก เล่ม พิก เหล่า นี้ มี ผ้า รัน ทำ ด้วย ทอง คำ และ เงิน

หีบ แก้ว ๑ หีบ ใน หีบ นี้ มี กำไล มือ ทำ ด้วย กัลยงศา สลัก
 ปลาย ๑ คู่ มี ห่วง ทำ ด้วย เพ็ชร ห้อย ทั้ง สอง อัน

นาฬิกา พก ของ คำ ลง ยา ผัง เพ็ชร เม็ก เล็ก ๆ ๑ เรือน กุญแจ
 สำหรับ ไข นาฬิกา ผัง เพ็ชร

กล่องใส่ ยานักดู ทำ ด้วย ทองคำ ลง ยา ผัง ทับทิม ๑ กล่อง ทรง
 หมุก สำหรับ ไข หีบ ผัง ทับทิม เม็กใหญ่

ลูก ประคำ ทำ ด้วย กัลยงศา อย่าง งาม ๑ สาย

ลูก ประคำ ทำ ด้วย กัลยงศา ร้อย ทิศ กัน ๑ สาย

ลูก ประคำ ทำ ด้วย อ้าพื เป็น ของ มี ราคา มาก ๑ สาย

กัลยงศา อย่าง งาม ๑ สาย

หีบ หุ้ม แพร เขียว ๑ หีบ มี ตะปู เงิน ผัง ประกับ ในหีบ มี ขวค แก้ว
 หุ้ม เงิน ๑๒ ขวค ใน ขวค เหล่า นี้ มี น้ำหอม กลิ่น ต่าง ๆ

ดุง มือ มาจากเมือง สระเปญ ๒๔ คู่ มีผ้า รียน สีต่าง ๆ ห้อย
 หิ้ง มา จาก เมือง สระเปญ เป็น ของ แต้ลก ๒ ผืน
 ด้วย ลง ยา อย่างงาม มี ผ้า พร้อม ๑ ใบ ที่ ด้วย นี้ เขียน ภาพการ
 สงคราม ต่าง ๆ และมี ดุง แพร แคง กอกเงิน หุ้ม ก้วย
 ด้วย แก้ว มี เท้า เงิน ๑ ด้วย ใส่ ดุง แพร แคง
 ด้วย แก้ว ทำ เป็น รูป โถ มี ผ้า ๑ ใบ ใส่ ดุง แพร แคง กอก ทอง
 หีบ หุ้ม แพร แคง ๑ หีบ ใน หีบ นั้น มี ด้วย แก้ว เขียว ห้อย ๖ ด้วย
 หีบ หุ้ม แพร แคง อีก ๑ หีบ มี ด้วย แก้ว เขียว ห้อย ๕ ด้วย

บัญชีของที่มาจากวิศเคอเซเนเล
 ฝากไปให้มองซิเออร์คอนซตันซ์

หมายเลข ๑๙

กรรเกเงาใหญ่ รูป ๘ เหลี่ยม ๒ บาน ชอบทำ ก้วย แก้ว เขียว ห้อย

หมายเลข ๒๐

ช่าง สำหรับ ใส่น้ำมนต์ ทำ ก้วย แก้ว ๑ ใบ ชอบ เต็ม เงิน

หมายเลข ๓๕ - ๓๗

โต๊ะ หิน ศีลา อ่อน ๔ โต๊ะ ตัวไม้ และ เท้า สลัก ปีก ทอง

หมายเลข ๒๔

พรม หิ้ง พัน เขียว ลาย ทอง ๑ ผืน

หมายเลข ๔๗

ตุ๊กกระต่า หิน ศีลา อ่อน ใหญ่ ๑ อัน เป็น รูป เกิด ๒ คน ปรรกอง โถ

หมายเลข ๔๘

รูป คน สำคัญ ๆ ใน ราชสำนัก ฝรั่งเศส ๕๐ รูป กรอบ ปีก ทอง

หมายเลข ๑๘

ปืน สลัก ลาย มา จาก เมือง คานาคา ๑ กระบอก ปืน กระบอกนี้
ทำ ด้วยฝีมือ อย่าง ประณีต ใส่ ดุจ ทำด้วย หินแกงปึก ลาย ดอกไม้ ทอง

หมายเลข ๒๐

ปืน พก ๑ คู่ กำมุงา กระบอก ๑ บัง ใต้ ๒ นิ้ว

หมายเลข ๒๑, ๒๒, ๒๓

หีบใหญ่ ๆ ๓ ใบ บรรจุ เครื่อง แก้ว ต่าง ๆ มาจาก เมือง เขอรัมน์นี้

หมายเลข ๒๐

ด้วย แก้วใหญ่ ๑ ใบ ทำเป็น แก้ว มีร่อง เท้าปึก ทอง
งาน รองด้วย แก้วใหญ่ ทำด้วย แก้ว ๑ ใบ เท้าปึก ทอง เหมือนกัน
ลูก แก้วกลมใหญ่ ๑ ลูก ทำ เป็น รูป เขา วง กฏ ที่ ค่ายล เวชชาย

หมายเลข ๑๘

ตู้ ถ้ามองใหญ่ ๑ ตู้ รูปใน ถ้ามองนั้น เป็น รูป ดอกไม้ งาม ๆ ต่าง ๆ

หมายเลข ๒๐

แผ่น รูป ทำ ด้วย หอย ๒ แผ่น กรอบ นั้น หุ้ม แพร ลาย ทอง
รูป พระราชวัง เวชชาย ๑ รูป กรอบ ปึก ทอง
บัญชี ของ ที่ พระเจ้า หลุย ที่ ๑๔ พระราชทาน แก่ ข้า ราช การ ไทย
เหรียญ พระ รูป พระเจ้า หลุย ที่ ๑๔ เป็น เหรียญ ทอง ๖ เหรียญ

ราคาของต่างๆซึ่งพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔

มกุฎราชกุมาร

มกุฎราชกุมารี ส่งไปยังเมืองไทย

	ของที่เบิก หากคลังหลวง	ของที่คั่งไป จ้างเขาทำ	รวม
เครื่องราชบรรณาการ พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔	๔๒๐๐	๕๔๓๒๖	๖๘๕๒๖
สิ่ง ของ ที่มกุฎ ราช กุมารส่งไปเมืองไทย	๘๐๐	๑๕๘๘๔	๑๖๖๘๔
สิ่ง ของ ที่มกุฎราช กุมารีส่งไปเมืองไทย	๑๐๐๐	๒๑๒๒๑	๓๑๒๒๑
ของหลวงพระราชทาน มองซีเออร์คอนชตันซ์	๖๘๐๐	๒๓๓๐๕	๓๘๑๐๕
ของหลวงพระราชทาน ราชทูตที่ ๑	๖๐๐๐	๑๒๗๔๘	๑๘๗๔๘
ของหลวงพระราชทาน ราชทูตที่ ๒	๒๐๒๓	๙๘๑๔	๑๑๘๓๗
ของหลวงพระราชทาน ราชทูตที่ ๓	๑๗๑๓	๖๗๔๗	๘๔๖๐

๒๗๕๓๖

๑๔๗๙๘๕

๑๗๕๔๓๑

ค่าสิ่ง ของ ที่ขาดหลวง	}	๒๒๓๙.๑๐	}	๑๙๙๙.๑๐
เคอตาเซซ ผ่ากไป				
ค่ากล้องส่อง ของ พวก	}	๓๐๐	}	
ขาดหลวง เขชวิท				
ค่าเสื่อ พระราชทานแก่ ราช	}	๕๔๐๐	}	
ทูตทั้ง ๓ คน และ พระราช				
ทาน ข้าราชการ และ เสมียน				

ค่าซ่อมแซมกรร จกเงาและ ฑีษ	}	๔๕๐๐.
อ้าพิน ค่าซ่อมแซมอาวูธ ค่า		
ฑีษ ตะกั่ว และ ค่า สำลี สำหรับ ฑีษ	}	
ห่อ ค่าฑีษ ไม่สำหรับบรรจุงของ		
ค่าครึ่งค่า บรรจุงและใส่ ฑีษ อย่าง	}	
อื่นๆ เล็กๆ น้อยๆ ทั้ง ค่ารดที่		
จ่ายไปล่วงหน้า		

สถาบันวิทยบริการ รวม ทั้ง ๕ ๕ ๑๒๔๓๙.๑๐

ในเงิน รายนี้หาได้ ยอด ค่ารด ซึ่ง บันทุกของไปทางบกไม่ เพราะ
 ค่า รดเหล่านี้ จะ ต้อง จ่ายที่ เมือง เบรตส์ และไม่ได้ คิกค่า รด บันทุก
 ของไปเมือง รุอิ่ง และ ส่ง ทาง บก ตลอดถึง เมือง เบรตส์

บัญชีของต่าง ๆ ซึ่งเป็นเครื่องราชบรรณาการ และของ ส่ง
ไปถวายยังราชสำนักสยาม ซึ่งเป็นของเบิกมาจากคลังหลวง
ทั้ง เครื่องเพชร พลอย และของที่ต้องขอตามรับสั่ง ของ พระเจ้า
หลุยส์ ๑๔

เครื่องราชบรรณาการ ส่งไปถวาย พระเจ้ากรุงสยาม ซึ่งเบิก
จากคลังหลวง คือ

กระเจกเงาบานใหญ่ ๕ อัน	}	๖๐๐๐
โต๊ะอำพัน ๑ โถ		
เครื่องอาวูชพร้อม ๒ เครื่อง มี สายสพาย	}	๑๐๐๐
ปีกทอง		
หีบแก้ว อย่างดี ๑ หีบ		๒๒๐๐
รวม		๙๒๐๐

ยังจะต้องใช้ค่าแพรรสำหรับทำชัยใน และค่าจ้างสำหรับซ่อมแซมอีกด้วย

ของ ที่ จะ ต้อง ซื้อ และ ต้อง จ้าง ทำ คือ

มงกุฎ ทอง คำ คอกไม้เพชร และ ชน นก ทอง คำ	}	๑๖๐๐๐
ฝังเพชร หีบ ทิม มรกต และ ไข่มุกต์		
กระเจกเงาบานใหญ่ ๑ บาน กรอบทอง ฝังเพชร	}	๔๙๐๐
ข้างหลังปีกทอง มี ลาย คอกไม้ ทุลลงยา		
อาบน้้า ๑ อาบนเครื่องพร้อม มี ลวดลาย บั๊ก	}	๖๕๐๐
และ ฝัง พลอย		
เสื้อกำมะหยี่ ๔ เสื้อแขน	}	๖๘๐๐
เสื้อ บั๊ก และ คิก ไข่มุกต์		

เข็มขัด ๒ สาย ปัก	}	๒๓๐๐
ทอง และ ขอบ เปน ทอง		
เสื้อเกราะทำด้วยหนัง ๑ อันปัก ลวด ทอง	}	๑๖๐๐
แขน เข็มขัด ขอบ ลง ขา ขยับ ทอง		
ลูกโลกกลม ๒ อัน ๆ ๑ เปน แผนที่โลก	}	๓๕๐๐
เท้า เงิน และ เส้นรอบโลก ทำด้วยเงิน อีก อัน		
๑ เปนโลก พระอาทิตย์ พระ จันทร์ เท้า เปน		
เงินเหมือนกัน		
นาฬิกาพก ทำ ที่ช่าง	}	๑๑๕๐
กุเรต ๓ เวียน		
ขันทอง ๒ กระจงอก ทำอย่างแบบไทย นาย	}	๘๐๐
ช่าง บิโรย เปน ผู้ทำถ้ากระจงอก ลวดทอง กำม		
สลัก ลาย กุศล เปน เงิน		
ผ้าไหม ทอง และ เงิน ๔ พับ	}	๓๓๕๔
ผ้า ๖ พับ เปน ลาย กอกไม้ปัก		
ทอง ทำคาม ลาย ของไทย	}	๓๖๐๒
ผ้าไหม ทอง และ ไหมเงิน		
๘ พับ	}	๗๔๒๐
โต๊ะหินศิลาอ่อน ๘ โต๊ะ ไม้รอง		
หิน และ เท้า สลัก ลาย ปีกทอง	}	๑๓๐๐
รวม ทั้ง สิ้น		๕๙๒๒๖

รวมเครื่องราชบรรณาการที่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ส่งไปถวาย
สมเด็จพระนารายณ์เป็นราคา ๖๘๔๒๖
ราคาของหมวกภู ราชกุมาร ส่งไปถวายพระเจ้ากรุงสยาม
ของที่เบิกจากคลังหลวง คือ

คียบแก้ว ๑ คียบ ๘๐๐

รวม ๘๐๐

ราคาของที่ตองซื้อ คือ

นาฬิกาตุ๊กตุมกรรช ๔ ก้าน ๑ เรือนมี
เสา ๔ เสา ประตูปักทองและฝังพลอย } ๔๒๐๐

เข็มขัด ๒ สาย บั๊กทอง
ขอบแป้นทองลงยา } ๒๓๐๐

พืน้อย่าง แขนงไทย ๒ กระบอกฝังลายทองและ
สลักเป็นภาพคนและรูปใบไม้ ปลายอกเงิน } ๖๐๐

คียบเหลี่ยมขาว ๑ คียบ ปักทองคำ ๒
ชำในคียบนี้ มีหินซึก และมีคียบอีก ๑ ใบ } ๑๓๐๐

เขียนเป็นรูปต่างๆปักทอง และมีเฟื้อง
ลงยาฝังเพชร ๓๘ เม็ด } ๑๕๐๐

นาฬิกาพก นายช่างคูเรต์
เป็นผู้นำ ๒ เรือน } ๘๕๐

ผ้าไหมทองและไหมเงิน
รวม ๒ พับ } ๑๕๗๒

ผ้าไหมทองและไหมเงิน	}	๑๕๖๐
รวม ๒ พับ		
ผ้าไหมทองและเงิน ๕ พับ เปนลาย คอก	}	๓๗๐๒
ไม้ขี้ก ของ ตามแบบลายของไทย		
โต๊ะหินศิลาอ่อน ๔ โต๊ะ ไม้รอง	}	๗๐๐
หินและเท้า สลักลายปักทอง		
		<hr/>
	รวม	๑๕๘๘๔
รวมของที่มกุฎราชกุมารส่งไปถวายพระเจ้ากรุงสยามรวม		
เป็นราคา		๑๖๖๘๔

ราคาของที่มกุฎราชกุมารส่งไปถวาย
สมเด็จพระราชาธิบดีฯ ของสมเด็จพระนารายณ์
ของที่เบิกจากคลังหลวงคือ

หีบแก้ว ๑ หีบ	<hr/>	๑๐๐๐
	รวม	๑๐๐๐

ราคาของที่ต้องซื้อ คือ

คอกกุหลาบเพชร ๔ คอก คอกกุหลาบเพชร	}	๑๐๐๐๐
อีก ๑ คอกใหญ่กว่า คอกกุหลาบ มรกตอีก		
๑ คอก หีบทองคำใหญ่ ๔ หีบ หีบทองคำ		
เล็ก ๒ หีบ โถ ๒ โถ กระจกเงาปักทอง		
ลงยา ๑ ขาน		

กระรอกเงา สำหรับแต่ง คิวปีค ลายทองเป้น ลายไข่มุกฝังเพชร และทับทิม ๑ ขาน	}	๒๓๖๐
คียบ ทองคำ ๑ คียบ ในคียบ นั้นมีคัลย ทองคำ สลักลาย แลฝังเพชร คิ้ว	}	๑๙๘๐
คียบ เครื่องแต่งตัว ๑ คียบ ลงยาปักทอง ฝา คียบ ทำเป้นลาย ไข่มุก ทองฝังเพชร	}	๑๓๐
คียบ อ้าพั้นใหญ่ ๑ คียบ สลักลายกุล	}	๑๕๓๐
นาฬิกา พกทำ ที่ช่างกุเรค ๒ เรือน	}	๖๐๐
ผ้าไหม ทองและไหมเงิน รวม ๕ พับ	}	๒๘๓๑
คียบ สลัก ลายคียบใหญ่ ๑ ใบ มี เท้า รองคียบปักทอง	}	๖๕๐
		<hr/>
	รวม	๒๑๒๒๑

รวม ราคา ของ ที่ มกุฎ ราชกุมารี ส่งไป ถวาย สมเด็จพระราช

ธิดาของสมเด็จพระนารายณ์เป้นราคา

๒๒๒๒๑

ราคาของทพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔
ส่งไปพระราชทานมองซิเออร์ คอนชตันซ์

ของ ที่เบิก จากคลังหลวง คือ

หีบฝังเพชร เป็นพระรูปพระเจ้า หลุยส์ที่ ๑๔ หีบหีบ	}	๖๐๐๐
หีบอำพันขนาดเล็ก ๑ หีบรูปไข่มุกจำลอง ทำด้วยอำพัน ๑ อันมีไม้กางเขนด้วย		
ฉลองพระองค์ปัก ๑ องค์ พร้อมทั้งหมวกและถุงมือ	}	๘๐๐
ฮานม้าของหลวง ๒ ฮาน เครื่องม้าขก ลวกลายต่างๆ		
		รวม ๖๘๐๐

ราคาของ ที่ต้องซื้อ คือ

กระบี่ทองคำฝังพลอย ๑ กระบี่	}	๗๕๐๐
นาฬิกาพกทองคำ รวม ๓ เว็ช		
ฮาวูต่างๆ	}	๕๖๐
พรม ๑ ผืน		
เชิงเทียนแก้ว ๒ คู่		๑๒๕๐
ผ้าแพรและผ้าไหมทอง ไหมเงินรวม ๖ พับ	}	๕๕๐๐

ผ้า ค่าง ๆ	๑๘๕๐
สาย สร้อย คราเซนมิมิเซล	}
พร้อม ทั้ง กวาง คราก้วย	
	<hr/>
รวม	๒๒๓๐๕

รวม ราคา ของ ค่าง ๆ ที่ พระเจ้าหลุยที่ ๑๔ ส่งไป พระราชทาน แก่ มง ซิเออร์คอนชตันซ์ รวมทั้ง สิ้นเป็น ราคา ๒๕๑๐๕
 ราคาของที่พระเจ้าหลุยที่ ๑๔ พระราชทานแก่ราชทูตที่ ๑
 ของที่ เบิก จากคลังหลวง คือ

หีบ ผง เพ็ชร เป็น พระ รูปพระเจ้า หลุย ที่ ๑๔ หนึ่ง หีบ	}	๓๐๐๐
คายนก ทอง คำเป็นคายนก เตอร์กี		}
ผง พลอย สีตะแบก ๑ เล่ม	๓๐๐๐	
	<hr/>	
รวม	๖๐๐๐	

ราคา ของ ที่ ตัดส่ง ซื่อ คือ

เชิงเทียนแก้ว ๑ อัน	๖๕๐
พรม ๑ ผืน	๓๓๐๐
ข้าวสุกต่าง ๆ	๘๗๐
นาฬิกา ลูกตุ้ม ๑ เรือน ก้น นาฬิกา	}
ทองคำ ลงยา ๒ เรือน	
ผ้าแพรผ้าไหม ทอง และ	}
ไหมเงินรวม ๘ พับ	
ผ้า ค่าง ๆ และ ผ้า สัก หลาก	๔๐๐๐

ราชทูตที่ ๑ ใต้ของพระราชนาน

เสื้อผ้าแคง ทอ ที่ประเทศ ฝรั่งเศส มี ลูก กระดุม และ ขลิบ ทอง สำหรับให้ ลูก ของ ราชทูต ๔ คน	}	๕๐๐
กระจกเงา ขามเล็กกลาย ขาม กันไกร มีค และกลังสอง		
ของเหล่านี้ รวม อยู่กับ ของ สำหรับ ทำ เครื่องแต่งตัว ให้ ราชทูต สามคน กับ ข้าราชการไทย ด้วย		

รวม ๑๒๗๔๘

รวมราคาของ ที่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ใต้พระราชนานแก่ ราชทูต
ที่ ๑ เช่นราคา ๑๘๗๔๘ราคาของ ที่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ใต้พระราชนานราชทูตที่ ๒
ของ ที่แยก จาก คลังหลวง คือเหรียญ พระ รูป มี สร้อย ทอง คำ ๑ เหรียญ ๒๐๒๓
รวม ๒๐๒๓

ราคาของ ที่ต้อง ซื้อ คือ

เชิง เทียน ๑ ชิ้น	}	๔๕๐
นาฬิกา ลูกตุ้ม ๑ เรือน		
กับ นาฬิกา พก ๒ เรือน		
ชาบูช ค้าง ๆ		๗๗๐
พรม ๑ ผืน		๓๐๐๐

ผ้าไหม ทอง และไหมเงิน	}	๒๒๔๔
รวม ๘ พับ		
ผ้า ต่าง ๆ		<u>๒๘๐๐</u>
	รวม	๕๐๔๔

รวมราคาของที่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ได้พระราชทานแก่ราชทูต ที่ ๒ เปนราคา		๑๑๘๓๗
ราคาของที่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ได้ พระราชทานแก่ราชทูตที่ ๓ ของที่เบิก จากคลังหลวง คือ		
เหรียญพระรูปมีสายสร้อย ทอง คำ		<u>๑๗๑๓</u>
	รวม	๑๗๑๓

ราคาของที่ต้องซื้อ คือ

นาฬิกาตุ้ม ๑ เรือน	}	๔๒๐
กับนาฬิกาพก ๑ เรือน		
ข้าวต่าง ๆ		๖๘๐
พรม ๑ ผืน		<u>๒๒๐๐</u>
เชิงเทียนแก้ว ๒ อัน		๔๐๐
ผ้าแพร และ ผ้าไหมเงิน ๗ พับ		๑๘๔๗
ผ้า ต่าง ๆ		<u>๑๒๐๐</u>
	รวม	๖๗๔๗

รวมราคาของที่พระเจ้าหลุยที่ ๑๔ ได้พระราชทานแก่ ราชทูต
ที่ ๓ เป็นราคา ๘๔๖๐

รวม ราคา ของ ต่าง ๆ ที่ ส่งไปถวาย สมเด็จพระนารายณ์ และ ส่ง
ไป พระ ราชทานในเมืองไทย รวมทั้ง สิ้น เป็นเงิน ๑๗๕,๕๓๑
รายเงินนี้ยัง จำแนก ออกได้ดังนี้ คือ

ค่า สิ่ง ของ ที่ เบิก มา จาก คลัง หลวง และ เครื่อง เพ็ชร พลอย ของ หลวง มิได้ คัด ค่ำ ฉลอง พระองค์ และ มิได้ คัด ค่ำ ซ่อมแซม กระเปาะ ของ ราชทูต ที่ ๑ ค่า ของ ที่ ต้อง ซื่อ	}	๒๗๕๓๖ ๑๔๗๙๙๕	}	๑๗๕๕๓๑
--	---	---------------------	---	--------

ค่า เครื่อง เรือ และ เครื่อง ใช้ สร้อย สำหรับ ราชทูต ใน ระหว่าง ที่ พัก
อยู่ในกรุง ปารีส์ จ่ายตามค่า สิ่ง ของ มงซีเชอร์ ก็คือ

ค่า ผ้า ซื่อ จาก มงซีเชอร์ คู่ตาคี สำหรับ ตัก เสื้อ ให้ ข้าราชการ ไทย ๖ คน เสมียน ๒ คน กับ ล่าม ฉนวน	}	๖๓๓
--	---	-----

จ่าย ให้ มงซีเชอร์ โทเคีย ค่า ผ้า ตัก เสื้อ ให้ ราชทูต ทั้ง สาม คน เป็น เสื้อ ๖ ตัว ค่า ผ้า ตัก เสื้อ ให้ บุตรี ราชทูต ที่ ๑ กับ ค่า ผ้า ตัก เสื้อ ให้ มงซีเชอร์ ฝรั่ง ล่าม และ ค่า กำมะหยี่ สำหรับ ตัก ฉลอง พระองค์ ประดับ ใช้ มุกต์ ของ พระเจ้า กรุง สยาม ซึ่ง เป็น ของ ที่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ส่ง ไปถวาย และ ค่า เครื่อง กระจุก กระจิก อย่าง อื่น อีก หลาย อย่าง	}	๔๐๘๖.๘
--	---	--------

จ่ายให้ มงซิเออร์ มาย ยาค์ค่า เครื่อง ประดับเสื้อ
 ๓ ตัว สำหรับราชทูต และค่า ห้าง กระ ต่าย ขาว
 แขนงค่า สำหรับทำ ชั๊วใน เสื้อ ๓ ตัว ตามบัญชี

๒๑๐

จ่ายให้ มงซิเออร์ ซาลอมอน ช่าง ตัก เสื้อ ค่า แขนง และ ค่า
 เครื่อง ประดับเสื้อ ราชทูต และ
 เสื้อข้าราชการ สยาม เสมียน
 และ ล่าม กับ เครื่อง ประดับ
 เสื้อ ของ บุตร ราชทูต ที่ ๑

๓๙๕.

จ่ายให้ มงซิเออร์ เกอตาเลอ
 ค่า เครื่อง ประดับ และ ลูก กระ กุม
 เสื้อ ๔ ตัว สำหรับ ข้าราชการ
 ล่าม ฉนวน มงซิเออร์ ฟรังซัว
 ล่าม อีก คน ๑ และ เสื้อ สำหรับ
 บุตร ราชทูต ที่ ๑ รวม ๔ คน
 ตาม บัญชี

๘๒๐.๑.๘

รวม ๖๑๔๔.๑๐.๒

บัญชี ของ ที่ ได้ ขำ ะ เงิน แล้วยัง ต้อง ขำ ะ อีก ซึ่ง เปน
 สิ่ง ของ สำหรับ ส่ง ไป ยัง เมือง ไทย แต่ มิ ได้ รวม เครื่อง เพ็ชร พลอย
 ของ หลวง หรือ ของ ที่ ได้ เบิก มา จาก ค้าง หลวง

ค่า ของ ที่ มงซิเออร์ อาลวาเรศ ทำ และ ของ ที่ ซื้อ จาก มง
 ซิเออร์ อาลวาเรศ ตาม บัญชี คือ

ชน นก ปรวรัย เพ็ชร พลอย ต่าง ๆ ๑ ชิ้น	}	๓๕๙๖.๑๐
มงกุฎ ผั่ง พลอย ต่าง ๆ		๑๓๕๕๖.
คำเพชร ๕ ทีย		๔๙๐๗.
คำ มงกุฎ และ เพ็ชร ๑ ทีย		๑๕๐๖.
คำ พลอย ผั่ง เครื่อง อานม้า		๕๘๕๙
คำ พลอย สี ตระแบก ๑๑๒ เม็ก ทีย ทิม ๖๖ เม็ก คำ ผั่ง กระยี่ ๑ ชิ้น	}	๑๐๕๐
นาฬิกา แก้ว ผั่ง พลอย		๔๒๕๗
กระจกเงา กรอบ ผั่ง เพ็ชร และ ทีย ทิม	}	๔๒๙๕
กระยี่ใหญ่ ๑ เต็ม ผั่ง เพ็ชร		๘๘๕๓
คำ ทอง เมือง สเปญ ๘ ทีย กีย กระจกเงา ๑ ยาน	}	๓๖๖๑
คำ เขิง เทียน ถึง ๒ ชิ้น		๑๓๐๐
คำ ไข่มุกดำสำหรับปรวรัย ฉลอง พระองค์ พระเจ้ากรุงสยาม ๔ องค์รวม ไข่มุกดำหนัก ๑๘๐๐ กรัม	}	๑๒๒๔

ค่า คิน คีตา อ่อน ๑๒ แผ่น	๙๖๐
ค่า ยืน พก ค้ำม งา ๑ คู่	๑๒๐
ค่า ไข่มุกต์ ราคาต่างๆ กัน รวม หนัก ๕๑ ออหซ์ สำหรับ ประดับ ฉลอง พระองค์ ของ พระเจ้า กรุง สยาม ตาม บัญชี ของ มอชชีเออร์ เลอเบริง รวม ทั้ง ไข่มุกต์ ที่ ชื้อ จาก มอชชีเออร์ ฮาลวา เวค ๑๘ ออหซ์ ไปน ไข่มุกต์ ๖๙ ออหซ์ ค่า ไข่มุกต์ ฉะเพาะ ๕๑ ออหซ์	} ๒๙๒๖.๑๐
ค่า ลูกไม้ ตึก ฉลอง พระองค์ ๔ องค์ ตาม บัญชี ของ มอชชี เออร์ มาโกเลต	
	<hr/>
	รวม ๖๐๐๑๗.
ค่า ชัก อาน ม้า และ เครื่อง อาน ม้า ของ พระเจ้า กรุง สยาม ตาม บัญชี ของ มอชชีเออร์ มาโกเลต	} ๑๐๐๐
ค่า เสื่อ เถวระ ทำ คัวย หนึ่ง ปีค ทอง แชน เข็ม ชัก และ ขอบ ปีกทอง ๒ ตน ตาม บัญชี มอชชีเออร์ มาโกเลต	

ค่า ลูกไม้ทอง ตึกเข็มขัด ๔ สาย } ๘๐๐.
ตามบัญชี ของมองซิเออร์มาโกเลต์ }

ค่าทอง และค่าลงยาเข็มขัด } ๔๐๐๒.๑๑.๓
ทอง ๔ สาย }

ค่า ลูกโลกกลม ๒ อัน ๆ ๑ เปน } ๓๕๐๐.
แผนที่ ภูมิศาสตร์ ทำ เปนเงิน
เส้นรอบโลก เปน ลวดเงิน
ลูกโลก อีก อัน ๑ เปนรูป
พระอาทิตย์ พระจันทร์ และดาว
ทำ เปนเงินทอง ทำ ด้วยทอง
มองซิเออร์ มาทีโนต์ เปน
ผู้ทำ

ค่า กล้อง สำหรับใส่ลูกโลก } ๑๐๐.
ตามบัญชีมองซิเออร์มาทีโนต์ }

จ่ายให้มองซิเออร์แมงกี } ๑๖๗.
ช่างตักเสื้อ ค่าตักเสื้อ ๔ ตัว
ทั้งค่าเครื่องประดับด้วย

จ่ายให้ช่างเย็บผ้าค่าทำเข็มขัด } ๑๑๓.
และค่าหนังทำเข็มขัด }

<p>จ่ายให้ มองซิเออร์ ปีไวซ์ ค่า ปิ่น ๒ กระบอก เป็นปิ่นที่ พระ เจ้ากรุงฝรั่งเศส ทรง ชื้อ สำหรับ พระราชทาน</p>	}	๗๕๐
<p>จ่ายให้ มองซิเออร์ ลังเกอติอก ค่าปิ่น ๒ กระบอก ซึ่ง ท่าน มองเซนเยอร์ ชื้อ สำหรับ ประทาน</p>	}	๖๐๐
<p>ค่า ดุงปิ่น ทำ คัวย ห้าง ๔ ดุง เकिन ลาย ทอง</p>	}	๑๔๕
<p>จ่ายให้ มองซิเออร์ มาติโนค ค่านาฬิกา พก ของ ค่า ๘ เรือนซึ่ง ระบายสีลายภาพต่าง ๆ ๓ เรือน ลง ยา ๓ เรือน</p>	}	๘๘๘
<p>จ่ายให้ มองซิเออร์ ทุเวค ค่านาฬิกา พก ๘ เรือน</p>	}	๒๘๐๐
<p>จ่ายให้ มองซิเออร์ มาติโนค ค่า นาฬิกา ลูก คุ้ม ๓ เรือน</p>	}	๗๗๓
<p>จ่ายให้ มองซิเออร์ โทเคีย ค่าผ้าไหม ของ แลระไหมเงิน ทำ ลาย ต่าง ๆ คาม ลายไทย แลระ ลายฝรั่งเศส</p>	}	๒๘๐๑๔.๑๐

จ่ายให้มองซีเซอร์ชาเสียบค่าผ้า ไทมทอง และไทมเงินเป็นผ้า ..... พับ	}	๔๘๘๓
---	---	------

ค่าทำโครงโต๊ะ หินศิลาอ่อน ๑๒ ตัว และค่าสลักปีกทอง	}	๑๐๗๗.๗
--	---	--------

รวม ๑๑๑๓๒๓.๑๐.๓

จ่ายให้มองซีเซอร์ มองตาซีค่า หีบเหล็กมยาวปีกทองซึ่งใส่หีบ เขียนหนังสือปีกทองและมีเฟือง ผังเพ็ชร ๓๘ เม็ด	}	๑๓๐๐.
--	---	-------

จ่ายให้มองซีเซอร์ มองตาซีค่า กระเป๋า ๑ ขนานปีกทอง และ ผังเพ็ชร กัทยัทิม	}	๒๓๖๐.
---	---	-------

ค่าหีบทองคำ ๑ ใบ ทำเป็นรูป กล้องข้างในมีกลีบทองคำ ผังเพ็ชร	}	๑๘๘๐.
--	---	-------

ค่าหีบสี่เหลี่ยมเป็นหีบเครื่อง แต่งตัวสำหรับผู้หญิง มีลาย ใบไม้ทองคำ ผังเพ็ชร นายช่าง เบริง เป็นผู้ทำ	}	๑๓๐๐.
--	---	-------

ค่า หีบ สลัก ปลายใหญ่ ๑ หีบ มี เท้า รอง ผึ่ง ปลายทอง นายช่าง เบริง เปนผู้ทำ	660.
ค่า หีบ ทำด้วย อ้าพิน ๑ หีบ สลัก ลาย กุศล มงชี เซอร์ ลอแรง เปนผู้ทำ	๑๕๐๐.

ค่าอาวุธต่างๆ

ปืน พก ๔ คู่ ตาม บัญชี ของ มงชีเซอร์ ฮาลวาเรศ	1437.๘.
จ่ายให้ มงชีเซอร์ บิโรบี ค่า ดุง ปืนยาว ๔ ดุง ปืนพก ๓ คู่	
จ่ายให้ มงชีเซอร์ คีตองค่าปืน พก ๑ คู่	๑๑๐.
จ่ายให้ มงชีเซอร์ กูปีว ค่า ปืน ยาว หลาย กระบอก	๒๑๐.
จ่ายให้ มงชีเซอร์ กิเล็คช่างทำ อาวุธ ค่า อาวุธ ต่าง ๆ ตาม บัญชี ที่ได้ ยื่น มา แล้ว	๑๔๕๔.
จ่ายให้ มงชีเซอร์ บิโรบี ค่า อาวุธ ต่าง ๆ	๑๔๕๗.๘.
จ่ายให้ มงชีเซอร์ ไบแรง ค่า ปืน พก ๑ คู่ กับ ปืน ยาว ๑ กระบอก	๑๓๒.

ค่า ดุงปิ่น ทำ คิ้ว หิ้ง เกิน ลาย ทอง	๓๐๒.	
จ่ายใต้ มงซีเซอร์ไปรเซล์	}	
ค่า พร ม ๔ ผืน		๑๔๐๐๐.
จ่ายใต้ มงซีเซอร์ ลารู ค่า เชิง	}	
เทียน ๒ อัน เชิง เทียน กิ่ง ๒ อัน		๑๖๐๐.
สำหรับ ราชทูต ๓ คน		
จ่ายใต้ มงซีเซอร์ คุกาค์ ค่า	}	
ผ้า ต่าง ๆ ซึ่ง ทำ เป็น ของ แจก		๑๐๖๙๗.๑๕.๑๐
	รวมทั้งสิ้น	๑๕๑.๘๒๖.๑.๑

รวมเงินที่ได้ จ่ายไป แล้ว และ ยังจะ ต้อง จ่าย อีก เป็น เงินค่า ของ
ที่ ฝาก ส่ง ไป ยัง เมือง ไทย แต่ มิ ได้ เขา เครื่อง เพ็ชร พลอย ของ ทลวง
หรือ ของ ที่ ได้ เบิก มา จาก คลัง ทลวง มา รวม ใน เงิน จำนวน นี้

รวม ทั้ง สิ้น เปน เงิน ๑๕๑.๘๒๖.๑.๑

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บัญชีของต่างๆ ซึ่งสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงสยาม
ได้ส่งมาถวายพระเจ้าหลุยที่ ๑๔

โถทองคำหลายชนิด เป็นฝีมือปั้นทองหนัก ประมาณ ๒๓
หรือ ๒๔ ปอนด์ (ฝรั่งเศส) โถทองคำเหล่านี้รวมทั้งหมด ๑๔ โถ
บางอย่างสำหรับใส่หน้าชา บางอย่างใช้ต่าง ด้วยหน้าชา และมีโถใหญ่
๒ โถ สำหรับใส่ หน้าหอม

ด้วย เงิน ๑๐ หรือ ๑๑ ด้วย เปนฝีมือปั้นเหมือนกัน

ด้วย ทองเหลือง ๑ หรือ ๒ ด้วย มีฝาทำด้วยแก้ว เหมือนกัน แล
ชนิดนี้เปนแก้วที่มีราคาเกือบเท่าทองคำ เพราะไม่มีสีหมก และ ไม่
เคี้ยว หมอง เกลย คงมีเงาอยู่เสมอ ข้าพเจ้าเห็นว่าแก้วชนิดนี้เห็นเอง
ซึ่งคนโบราณเรียกกันว่า อีเล็กควา (Electrum)

กายปั้น ๒ เล่ม ซึ่ง เปน กาย ที่พระเจ้าแผ่นดิน ยี่ปุ่นได้ ส่งมา
ถวาย ต่อ พระเจ้ากรุง สยาม กายเหล่านี้ มีกำม้วนพันด้วยสายชนิด ๑
ซึ่งเป็นเครื่องหมาย เกียรติยศในเมือง ยี่ปุ่น ข้าพเจ้ากระไม่ดู ว่ากาย
ยี่ปุ่นเหล่านี้จะ เปน ราคาสักเท่าไร เพราะของอย่างนี้ไม่ได้ตีราคา ก็มิได้
กายเล่ม ๑ มีหูทำด้วยทองคำ แต่อีกเล่ม ๑ นั้นได้ ซักเอาทองคำ
ออกเสีย และได้เอาทองเหลืองใส่แทน โดยไทยเชื่อว่าในประเทศ
ฝรั่งเศส คง จะ นิยมแก้วชนิดนี้ มากกว่า ทองคำ เขาพูดกันว่าผู้ที่
ชำนาญใช้ กาย อย่าง นี้ อาจจะ พัน คน ที่เกี่ยวจาก ๒ ท่อน เพราะฉะนั้น

ขาย ซินคิน^๕ ึ่ง เป็น ของ มี ราคา มาก และ เวลา นี้ ก็ เป็น ของ ที่ ขายาก
 ในเวลา นี้ ผู้ที่ จะมี ใช้ ก็ เฉพาะ แ่ พระเจ้าแผ่นดิน เท่านั้น เพราะเหตุว่า
 เป็น ของ ที่ ขายาก อย่าง ที่ สุด ทั้ง มี ข้อบังคับห้ามมิให้ นำ ขาย ซินคิน^๕
 ออกจาก เมือง ยี่ปุ่น กัวย

พระมณีนใหญ่ ทำ กัวยใหม่ เมือง จีน ๑ มณีน พระมณีนนี้ เป็น พระม
 ที่ พระเจ้ากรุงจีน ได้ ส่ง เข้า มาถวาย ต่อ พระเจ้ากรุงสยาม ได้ ึ่ง ประมาณ
 ๑๐ หรือ ๑๒ ปี มา แล้ว

เสื่อ อย่าง แขน ยี่ปุ่น ๒ เสื่อ ึ่ง ๑ พัน สี่ มั่ง อีก เสื่อ ๑ พัน สี่ แถง
 เสื่อ ทั้ง สอง กัวย ที่ ขาย กัวยใหม่ ทอง ข้าพเจ้า ไม่ ทราวยว่า เหตุใด เสื่อ
 ซินคิน^๕ นี้ จึง ได้ มี คน นิยม กัน นึก แต่ ข้าพเจ้า ทราวยว่า ใน เมือง นี้ เสื่อ
 ยี่ปุ่น ซินคิน^๕ นี้ มี ราคา แพง มาก

นอกจาก นี้ ยังมี ตุกกระตา ทำ กัวย ดิน สีลา อ่อน ซึ่ง เป็น ของ
 เก่า แก่มาก ในพวก ตุกกระตา เหล่า นี้ มี อยู่ ึ่ง ๑ เป็น รูป คน จีน ซึ่ง
 ในเมืองไทย เรียก กัน ว่า คำมหง (Tamghong) แต่ ข้าพเจ้า ได้ นึก สงสัย
 ว่า รูป นี้ คง จะ เป็น รูป คน ที่ พวกเรา เรียก กัน ว่า กอนฟูซซุ (Confusuis)
 นี้เอง ตุกกระตา กัวยอื่น ๆ เป็น รูป พวก จีนโบราณ ซึ่ง พวก จีน นี้ มี ดือ กัน
 จน เค้า ทุก วัน นี้ ยังมี ตุกกระตา อื่น ๆ ทำ เป็น ลาย ึ่ง ึ่ง อีก หลาย ึ่ง ึ่ง
 ซึ่ง ล้วน แต่ เป็น ของ เก่า ทั้ง นี้

โถ ทำ กัวย กำมถัน แถง ๒ โถ แต่ ข้าพเจ้า เชื่อ ว่า ที่ ใช้ คำ ว่า
 กำมถัน แถง นี้ คง จะ หมายความว่า กระถัน แถง (Cinnabar) นี้เอง
 เว้น แต่ สรรพคุณ ของ แถง สอง อย่าง นี้ ไม่ เหมือน กัน กัวย ซินคิน^๕ มี

สรรพคุณแรงกว่าอีกชนิด ๑ โดใบใหญ่ นั้นคุ้มด้วย แว่ชนิด ๑ ซึ่งเรียกกันว่า ทันเทอหนัก (Tanteaque) และโดใบเล็กคุ้มด้วย แว่ชนิด ๑ ซึ่งเข่นแระที่ไม่มีใครรู้จัก ได้มีคน มา ยืน ยืน เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า โดใบใหญ่ นั้น ถ้าใครเอา น้ำ ที่ เปน ขาพิย ใส่ ลง ไป แล้ว ก็ เกิด เข่น ควัน ออก ทัน ที และ โดใบเล็ก นั้น ถ้า เขา ขาพิย ใส่ ใน โด แล้ว ขาพิย นั้น ก็ หมก ถูก ชิง ทัน ที จน ที่ สุก ขาพิย นั้น ก็ รับ ประทาน ได้ โดย ไม่มี อันตราย อย่าง ไก เรื่อง นี้ ผู้ เล่า ยืน ยืน ว่า ได้ มี คน ได้ ทด ลอง เข่น ของ แนนอน แล้ว โด ๒ ใบ ที่มี สรรพคุณ ผิด กัน นั้น ก็ อยู่ ที่ แว่ ที่ คุ้ม โด ไว้ เข่น แระ ต่าง ชนิด กัน นั้นเอง คำ นาน ของ โด ใบ ใหญ่ นั้น มี ว่า เมื่อ ประมาณ ๕๘ ปี ที่ ล่วง มา แล้ว พระ เจ้า กรุง จีน ซึ่ง ทรง พระ นาม ว่า ชิฮาค (Tsiarde) ซึ่งเป็น พระ ราชา มิคาของ พระ เจ้า แผ่นดิน ซึ่ง ทรง พระ นาม ว่า ทาเนียน (Tanién) วก ทาก ไค่ ส่ง เข้า มา ยัง เมือง ไทย โด ใบ เล็ก นั้น มี คำ นาน ว่า เมื่อ พระ เจ้า กรุง จีน ติ ประเทศ จีน ได้ แล้ว ไค่ ส่ง โด ใบ นี้ เข้า มา ถวาย พระ เจ้า แผ่นดิน สยาม พระ เจ้า กรุง จีน มี พระ ประสงค์ จะ ให้ พระ เจ้า กรุง สยาม ได้ ทรง ทราบ ถึง สรรพคุณ ของ โด ใบ นี้ จึง ไค่ ทูล เข้า มา ว่า โด ชนิด น เป็น โด ซึ่ง ใช้ ได้ แก่ ฉะเพาะ พระ เจ้า แผ่นดิน จีน เท่านั้น และ พระ เจ้า แผ่นดิน จีน ก็ ทรง ใช้ โด ชนิด นี้ สำหรับ ใส่ สุรา เสวย อนึ่ง โด ชนิด นี้ คุ้ม ด้วย แว่ ชนิด ๑ จึง มี คุณ วิเศษ อย่าง ๑ สำหรับ ใส่ สัตว์ ร้าย ที่มี พิษ คือ ว่า ถ้า โด ใบ นี้ ตั้ง อยู่ ที่ ไก แล้ว สัตว์ ร้าย ที่มี พิษ ไม่ อาจ เข้า มา ไกล ได้ เลย ถ้า แม้ ว่า ตก สัตว์ ร้าย ถัก แล้ว ก็ ให้ เขา โด นี้ ดู ให้ เข่น ผง เล็ก น้อย จึง เขา ผง นั้น ใส่ น้ำ รับประทาน หรือ เขา ผง นั้น ทา แผล ที่ ถูก ถัก ก็ จะ พ้น อันตราย และ ว่า ผง นี้ รักษา ขาพิย ได้ ทุก ชนิด ด้วย

นอกจากนี้ ยังมีไม้กระลำพัก (Calambac) อย่างที่ราคาแพง
 ที่สุดที่ จะหาได้ ไม้ชนิดนี้มีแต่เฉพาะในป่าใกล้เมืองฉวนและเมือง
 จำปา และท้องถิ่นที่ส่งไปถวายพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสคราวนี้ เป็นไม้
 ซึ่งพวกชาวป่าอิน อยู่ในป่าเหล่านี้เพิ่งได้พบเมื่อเร็วๆ นี้เอง ไม้ชนิดนี้
 เป็นไม้ซึ่งคนนิยมมากกว่าไม้หอมชนิดอื่น ทั้งกลิ่นก็หอมกว่าไม้
 อย่างอื่นด้วย เพราะฉะนั้นจึงเป็นไม้ที่มีราคาแพงมากและหายาก
 อย่างที่สุด ตามประวัติไม้ซึ่งชายกันว่าเป็นไม้กระลำพักนั้น หาใช่
 กระลำพักแท้ไม่ แต่มักเป็นไม้ อีเกอส์วู้ก (Eagle wood) ไทยมาก
 ถ้าไม้กระลำพักที่แท้แล้วมีราคาซื้อชายกันถึง ๓ หรือ ๔ หรือ บางที
 ๑๔ พันกเงิน แล้วแต่เป็นไม้ใหญ่เล็กก็หรือไม้ที่ ไม้กระลำพักนี้พอ
 จะเชื่อได้ว่าเป็นไม้ซึ่งมีปรากฏในหนังสือเก่าๆ ว่าไม้แอลโล (Aloes)
 นั้นเอง และในคัมภีร์ก็เรียกกันว่า ลิ้นา เทินา (Lignum Theynum)
 บ้าง ลิ้นา อาลัว (Lignum Aloir) บ้าง แต่ในเวลานี้ในประเทศ
 ฝรั่งเศสหาไม้ชนิดนี้ไม่ คงมีแต่ไม้ อีเกอส์วู้ก พวกฝรั่งเศสจึง
 คลงเรียกว่าไม้ อากาลอจ่า (Agallochum) พวกไทยพื้นเมืองใช้
 ไม้กระลำพักนี้สำหรับทำยาแก้โรคต่างๆ หลายอย่าง และใช้สำหรับ
 ทำเครื่องหอมด้วย ถ้าไม้นี้เก่าจนกลิ่นหมดเสียแล้ว ก็จะทำให้
 มีกลิ่นหอมขึ้นได้อีกโดยง่าย ก็ให้เอาผ้ามาต้มจนเดือดจึงเอาไม้
 นั้นแช่ลงไปให้น้ำสักครู่ ๑ จึงเอาไม้ขึ้นจากน้ำ แล้วให้เอาผ้าชุบ
 น้ำร้อน ท่อพัน ไม้ นั้นไว้ ไม้ ฆ่าไม้ นั้น ก็จะมีกลิ่นหอมอย่างเดิมและ

จะ อ่อน นุ่ม คุ้ย ฝึ้ง กล้วย วิถีที่เขาไม่ลง คัม กับ หน้า ร้อน เจ่ม นี้ เป็นวิถี
สำหรับ ทรวร ว่าไม้ นั้น จะ เป็นไม้ กระลำพัก แท้ หรือไม่

นอกจาก ไม้ กระลำพัก นี้ ยังมี ไม้ อีเกอล์วุก ออก หลาย ท่อน ซึ่ง
เป็น ไม้ ที่ คัก เลือก อย่าง ก็ แล้ว เพราะ ไม้ ชนิด นี้ มี หลาย ชนิด ที่ เป็น
ไม้ ก็ ก็มี ที่ ไม่ ก็ มี ไม้ ชนิด นี้ มี อยู่ ตาม ป่า ใน พระราชอาณาเขต (ไทย)
(ไทย) ซึ่ง เป็น ป่า หวง ห้าม ไว้ สำหรับ พระเจ้าแผ่นดิน ใคร ๆ จะ
เขา ไป ซื่อ ไป ขาย ไม่ ได้ เป็น อันขาด ส่วน ไม้ ชนิด อื่น ๆ อนุญาต ให้ พวก
พ่อค้า ไป คัก ทอน ซื่อ ขาย ได้ ไม้ ชนิด นี้ พวก พ้น เมือง ใช้ สำหรับ ทำ
ยา หลาย อย่าง และ ใช้ สำหรับ ทำ ด้วง ทั้ง ใช้ สำหรับ ทำ เครื่อง หอม กล้วย
ไม้ นี้ ถ้า จะ เขา มา ทำ ลูก ประคำ เป็น อัน ทำ ได้ ก็ ที่ สุด ไม้ อีเกอล์วุก
นี้ ที่ เป็น ไม้ อย่าง ก็ ต้อง มี สี คำ สนิท ไม่ เป็น เส้น และ ค้อง จม หน้า เพราะ
ไม้ ที่ ลอย หน้า และ ที่ สี ไม่ คำ จริง มี ยาง ห้อย ไม้ ที่ ลอย หน้า นั้น เป็น ไม้
ที่ ไ้ มา จาก โพรง ต้น ไม้ คาย แต่ ไม้ ที่ จม หน้า และ มี สี คำ สนิท ซึ่ง
นัย ว่า เป็น ไม้ อย่าง ก็ นั้น เป็น ไม้ ที่ ไ้ มา จาก โพรง ต้น ไม้ ซึ่ง ยัง เป็น
อยู่ ใน ซ่อน นี้ พวก ชาว ฝรั่งเศส ที่ แต่ง หนังสือ อธิบาย เรื่อง ธรรมชาติ
ไม้ ต่าง ๆ คง จะ ไม่ ทราบ เป็น แน่ และ การ ที่ ไม่ มี ใคร เขา ไม้ ชนิด นี้ ส่ง
ไป ประเทศ ฝรั่งเศส นอกจาก ท่อน เล็ก ๆ นั้น ไม่ ควร จะ เป็น ข้อ ประหลาด
อย่าง ไ้ เพราะ จะ ต้อง ทราบ ไว้ ว่า ทั้ง ไม้ กระลำพัก และ ไม้ อีเกอล์วุก
มิ ไ้ เป็น ต้น ไม้ ซึ่ง ลำ ต้น และ กิ่ง ก้าน สาขา เป็น ไม้ ชนิด นี้ ไป ทั้ง หมก กล้วย
เหตุ ว่า ไม้ กระลำพัก นี้ เกิด แต่ ณะ เพราะ ใน กลาง ใจ ต้น ไม้ และ เป็น ท่อน เล็ก ๆ

เท่านั้น เพราะ ฉะนั้นเวลา จะหา กระลำพัก จึง ต้อง พ้น ต้นไม้ชนิด ที่เกิด
 กระลำพักลง ปลาย ๆ ต้น จึง จะ พบกระลำพัก แค่เล็กน้อยเท่านั้น เพราะ
 ฉะนั้น ไม้ชนิด นี้ จึง มี ราคา แพง นัก และ ยิ่ง ทยอย ใหญ่ ก็มี ราคา แพง
 ที่สุด ไม้กระลำพักนี้ ผิดกัน กับ ไม้จันทน์ ด้วย ไม้จันทน์ เป็น ไม้จันทน์ ทั้งต้น
 การ ที่ข้าพเจ้า ได้ กล่าวอธิบาย ในเรื่อง ไม้กระลำพักนี้ ก็เพื่อ ประโยชน์ แก่
 ผู้ที่ จะ อยากรู้ ความรู้ ถึง ของ แปรลก ๆ

นอกจาก ของเหล่านี้ ยังมี อำพัน สีเทาหนัก ๑๐ คำสั่ง ซึ่ง เป็น
 น้ำหนัก เท่ากับ ๑ ปอนด์ ๔ ออนซ์ อำพัน สีเทา นี้ เกิด ตาม ชายเกาะ
 ภูเก็ต ซึ่งเป็น เกาะ ชิด อยู่กับ ประเทศ สยาม และ ในเวลา นี้ มี ชาว
 ฝรั่งเศส เป็น ผู้รักษา ราชการ เมือง ภูเก็ต อยู่

ของ ค่าง ๆ เหล่า นี้ ได้ บรรจุ ใน หีบ ยี่ปุ่น ๒ หีบ และ หีบ นี้ หุ้ม ด้วย
 หนัง ปลา ชนิด ๑ ซึ่ง เป็น ของ ที่ นิยม กัน ใน เมือง ยี่ปุ่น มาก ช้าง ใน
 หีบ นี้ ทำ น้ำมัน เฉาก และ เขียน หลาย คอกไม้ สี ซึ่ง ทำ สำหรับ ฉะเพาะ
 ส่ง ไป ฝรั่งเศส ใน หีบ ทั้ง ๒ ใบ มี ล้น คล้าย ๆ กับ ไต้ ซึ่ง หุ้ม ด้วย หนัง
 ปลา และ ทำ น้ำมัน เฉาก เหมือน กัน ได้ มี คน บอก กับ ข้าพเจ้า ว่า หีบ
 เหล่า นี้ ขาย กัน ใน เมือง ยี่ปุ่น เป็น ราคา ๒๐๐๐ แพร่ง ถ้าจะ เทียบ กับ
 ราคา เมืองอื่น ก็คง จะ แพง ยิ่ง กว่า นี้ มาก เพราะ ของ เหล่า นี้ เมื่อ เขา มา
 ถึง เมือง ไทย ก็ ขาย ได้ ง่าย ๆ ไทย มี กำไร ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์

สำเนาจดหมายราชทูตฝรั่งเศส ถวายต่อพระเจ้ากรุงสยาม

ด้วย การ ที่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า มีความ นัย
ถือและ ทรง รักใคร่ พระองค์ ด้วย จริงใจนั้น เป็นการ กระทำให้ พระ
เจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้า พเจ้า เขา พระ ทัย ใส ใน สิ่ง ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว
ด้วย พระเกียรติยศ ของ พระองค์ อันเหลือวิสัย ที่ ข้าพเจ้า จะกราบทูล
ให้ทรงทราบโดยละเอียดได้ พระเจ้ากรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้าทรง
ทราบ อยู่ว่า พระเชษานุภาพและพระเกียรติคุณ ของพระองค์ได้ กระ
ทำให้ ทวีปยุโรป ทั้ง ทวีป นิยม นับถือ ยิ่ง นึก และ พระองค์ของ พระเจ้า
กรุงฝรั่งเศสเอง ก็ ทรง นิยม ใน พระ เชษานุภาพ ของ พระ องค์ เหมือน กัน
แต่ การ นิยม นับถือ เพียง เท่านั้น หา เปน การ พอ พระ ทัย ของ พระเจ้า กรุง
ฝรั่งเศสไม่ เพราะ ทรง หวัง อยู่ว่า บรรดาเจ้านาย ทั้งหลายในฝ่าย ทิศ
ตะวันออก ก็ควร จะมีความ นิยม และ นับถือ พระองค์บ้าง เหมือน กัน
อนึ่ง พระเจ้ากรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า ได้ ทรง แสวงหาโอกาส
มา ชำนาญแล้ว ที่ จะทำให้ ปรากฏทั่วโลกว่า พระเจ้า กรุงฝรั่งเศส
ทรง นิยมใน พระราชไมตรี ของ พระองค์ ยิ่งนึ้ เพราะฉะนั้น เมื่อ เธอ
วเสียบเคอไซมอง ราชทูต ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ นำความไป กราบ
ทูล ว่า พระองค์ จะ ได้ ทรงโปรด พระ ราชทาน ที่ แห่ง หนึ่ง ใน พระราช อา
ณาเขตร สำหรับ ให้ ชาว ฝรั่งเศสได้ ไป ตั้งบ้าน สร้างเรือนนั้น พระเจ้า
กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า จึง ทรง พระโสมนัส ยินดียิ่งนึ้ เพราะ

พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ทรงรู้สึกในพระทัย อยู่แล้ว ว่า การที่ชาวฝรั่งเศสได้ไปตั้งบ้าน สร้างเรือน เป็นปึกแผ่น หลักฐาน ในพระราชอาณาเขตร์ ของ พระองค์ เป็นหนทางที่ ดีที่สุด สำหรับให้ พระเกียรติยศ ของพระองค์ ได้แผ่ออกไป ทวีติศ ทั่วหนออก และ ทั้ง เป็นหนทาง อันดี สำหรับให้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ มีโอกาส ปฏิบัติ การ ให้ พระ องค์ ได้ ทรง เห็น และให้ทั่วโลกได้เห็น ว่า พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส มี พระราช ประสงค์ จะ ทำ การ ให้ เป็น ที่ พอ พระทัย ของ พระองค์ ทั้ง ให้ เป็น ประโยชน์ แก่ ไพร่ฟ้า ข้าแผ่นดิน ของพระองค์ ทั่ว

พระเจ้ากรุง ฝรั่งเศส ได้ มี พระราช ประสงค์ มา ช้านาน แล้ว ที่ จะ ให้ พระ องค์ ได้ มี พระ เกียรติยศ และ พระ อำนาจ ใน ฝ่าย อื่น เกีย ยิ่ง กว่า เจ้าชาย ทั้งหลาย ในทวีปยุโรป และ ฝ่าย ทิศ ทั่วหนออก ทั่วไป เพราะฉะนั้น เมื่อ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ได้ ทรง เห็น เจ้าชาย ฝ่าย ทิศ ทั่วหนออก ได้ มาตั้งบ้าน และตั้งห้างใหญ่ๆ ในพระราชอาณาเขตร์ ของพระองค์ และเจ้าชายเหล่านั้น ก็ ได้ กำไร และ ผลประโยชน์ เป็น อันมาก นั้น พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส จึง ทรง เสีย พระทัย นึก เพราะ จน ทุกวันนี้ พวก ฝรั่งเศส ยัง หาได้มาตั้ง ห้าง ใน พระ ราช อาณาเขตร์ ของ พระ องค์ ไม่ เมื่อ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ ทรง พระราชดำริเช่นนี้ จึง ได้ ข้าพเจ้า มา กราบทูลว่า ทรง เห็น ว่า เมือง สงขลา เป็นเมืองที่ เหมาะ ที่ ดีที่สุด สำหรับให้ พวก ฝรั่งเศส มาตั้งบ้าน สร้างเรือน และ ตั้ง ห้าง ได้ เพราะ เป็น ท่าเล ที่ ดี สำหรับ การ ค้าขาย จะ หา ที่ ดี ยิ่ง กว่า นี้ ในทะเล เหล่า นี้ ไม่ ได้ แล้ว พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จึง ทรง เห็นว่า ถ้าพวก ฝรั่งเศส ได้ ไปตั้ง อยู่ ที่ เมือง สงขลา และ

ฝ่ายพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ ทรงช่วยเหลืออุปถัมภ์ ในการตั้งปวงแล้ว ใน
ไม่ช้า เมืองสงขลา คงจะเป็นเมืองที่ใหญ่ที่สุดในฝ่ายอินทโย

อนึ่ง พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสนายของข้าพเจ้า ได้มีรับสั่งให้ข้าพเจ้า
มา กราบ ทูล ต่อ พระ องค์ ว่าในเวลานี้ คงเป็นเวลา เหมาะแก่สำหรับที่
จะ จัก การ ใน เรื่อง เมือง สงขลา แล้ว จึง ทรง เติ้ม ว่า เป็น การ สำคัญ
ยิ่ง นึก ที่ จะ รีบ จัก การ ใน เรื่อง นี้ เสีย โดย เร็ว เพราะ ทรง เกรง ว่า
บรรดา ผู้ ที่ จะ เห็น ว่า ถ้า พระ องค์ ทั้ง สอง ได้ เป็น พระ ราชา ไม คร อย่าง
สนิทแน่นหนา จะ เป็น การ กระ ทำให้ เสีย ประ โยชน์ ของ เขา แล้ว
ผู้ นี้ ก็ ควร จะ คิด อ่า หา ทาง คอย ยั้ง กัน มิ ให้ พระ องค์ ทั้ง สอง ได้
เป็น พระ ราชา ไม คร กัน ได้ เพราะ ฉะนั้น เวลา ที่ เหมาะ นี้ ไม่ เป็น สิ่ง ที่
จะ ถาวร ยั้ง ยืน ไป ได้ ถ้า ถึง เวลา ที่ เหมาะ แต่ มิ ได้ คว้า โอกาส ทำ การ
ตาม เวลา แล้ว ต่อ ไป ภาย หลัง จะ หา โอกาส ที่ ดี อีก ก็ จะ เป็น การ
ยาก อย่าง ที่ สุด

อนึ่ง พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า ได้ ทรง อุกฤษฏ์ บำรุง
บริษัท ฝรั่งเศส มา หลาย ปี แล้ว ครั้น มา ภาย หลัง ได้ ทรง แสวง พระ
ราชา ไม คร ต่อ พระ องค์ จึง กระ ทำให้ พวก ฮอลันดา มีความ วิชยา ยั้ง
นึก และมี เหตุผล ควร เชื่อ ได้ ว่า ใน ไม่ ช้า พวก ฮอลันดา คง จะ พยายาม
จน สุด ถ้า ถึง ที่ จะ คอย ถัก กัน มิ ได้ บริษัท ฝรั่งเศส ได้ มา ตั้ง อยู่ ใน ประ
เทศ สยาม ได้ ถ้า จะ พิเคราะห์ ศึกษ ตาม เหตุ การ ที่ เป็น อยู่ใน ทุก วัน นี้
แล้ว การ ที่ พวก ฮอลันดา จะ คิด การ เช่น นี้ ก็ จะ ทำ ได้ โดย ง่าย ไม่
ยาก อะไร เลย เพราะ ถ้า พวก ฮอลันดา ได้ เขา เรือ มา ยึด ทาง เข้า เมือง

ไทยและ คอย ค้ำไม้ ไม้เท้า ค้ำ ต่าง ประเทศ เข้าไป ใน เมืองไทย ได้ แล้ว ก็ จะ เป็น อัน หมก หน ทาง ที่ ขริมิท ฝรั่งเศส จะ เข้าไป ทำ การ ค้ำ ขาย ใน เมืองไทย ต่อไป ได้ ใน ข้อ นี้ เป็น สิ่ง ที่ พระ เจ้ากรุง ฝรั่งเศส จะ ทำ การ บัง อั้น อย่าง ไท ยัง ไม่ ได้ เพราะ เหตุ ว่า คนไทย เคย ทำ สงคราม แต่ ทาง ขก เท่า นั้น เว็ รย ที่ ไทย มี อยู่ เวลา นี้ สำหรับ ไป รย ทาง ทะเล นั้น ไม่ เพียง พอ ที่ จะ ไป ต่อ สู้ กับ เว็ รย ของ พวก ฮอลันดา ได้ แต่ ถ้า พวก ฝรั่งเศส ได้ ไป ที่ อยู่ ณ ที่ ไท ได้ เป็น หลัก และ พวกไทย ได้ เอา กำ ลัง ไป สมทบ กับ ฝรั่งเศส และ เอา เว็ รย ของ ฝรั่งเศส เป็น กำ ลัง ช่วย ไทย แล้ว ก็ จะ เป็น การ ง่าย ที่ สุด ที่ จะ บัง อั้น มิ ให้ พวก ฮอลันดา มา บุก ทำ เมือง ไทย ได้ และ พวก พ่อ ค้ำ ต่าง ประเทศ ก็ จะ ได้ เข้า ออก ได้ โดย สดวก เมื่อ การ ได้ เป็น ไป ดัง นี้ แล้ว พวก ฮอลันดา ก็ คง จะ คร้าม เพราะ คง วิคก เกรง ว่า พวกไทย และ ฝรั่งเศส จะ คิก ต่อ สู้ พวก ฮอลันดา และ พวก ฮอลันดา คง จะ คิก ระวัง ตัว มิ ได้ คิก ที่ จะ ทำ ร้าย แก่ ไท ไร ๆ เป็น แ่น ข้าพเจ้า ไม่ ถลา ที่ จะ กรวย ทูล ไท ยี้ คยาว ว่า การ ที่ พวก ฝรั่งเศส ได้ ไป ตั้ง อยู่ ที่ เมือง สงขลา จะ เป็น ประ โยชน เพียง ไท เพราะ เกรง ว่า จะ เป็น เครื่อง รย กวน พระ ทัย แต่ ถ้า เรื่อง นี้ เป็น เรื่อง ที่ ทรง เห็น ชอบ คุ้ม แล้ว ข้าพเจ้า จะ ได้ ไป ปรึกษาหารือ กับ เสนาบดี ของ พระ องค์ และ จะ ได้ พุคา ปรึกษา กัน ให้ ลเอียด ต่อ ไป

แต่ ก่อน ที่ จะ รย จก หมายถึง นัย นี้ ข้าพเจ้า ออก ไม่ ได้ ที่ จะ กรวย ทูล ได้ ทรง ทราบ ว่า ข้าพเจ้า รู้ สึก ว่า สัก ถึง พระ เกษ พระ คุณ ของ พระ องค์ ยี้ นึก ใน การ ที่ พระ องค์ ได้ ทรง พระ เมตตา กรุณา แก่ พวก ข้าพเจ้า

มาก นึก และข้าพเจ้า รู้สึก ยินดีที่ได้ มีโอกาส นำข่าวไป กราย ทูล
 ต่อ พระเจ้า กรุงฝรังเศส นาย ของ ข้าพเจ้า ในเวลาที่ ข้าพเจ้า จะได้ ทูล
 ลา กลับไป จาก เมือง ไทย แล้ว ซึ่ง เช่น ข่าว อัน จะ ทำให้ พระเจ้า กรุง
 ฝรังเศส ทรง โสมนัส ยินดี ยิ่ง นึก ข่าวที่ ข้าพเจ้า จะได้นำกลับไป กราย
 ทูล นั้น มีอยู่ ๒ ข้อ คือ ข้อ ๑ จะได้ กราย ทูล ให้ พระเจ้า กรุง ฝรังเศส
 ทรง ทราบ โดย ลเอียด ถึง พระ เกษานุภาพ อันใหญ่ยิ่ง ของ พระองค์
 ซึ่ง ข้าพเจ้า ได้ มา เห็น แล้ว และ อีก ข้อ ๑ จะได้ กราย ทูล ให้ ทรง
 ทราบ ถึง พระเมตตา กรุณา ที่ พระองค์ ได้ ทรง แสวง ก่อ พก ข้าพเจ้า อัน
 เป็น สิ่ง สำคัญ เท่า กับ เป็น ประ โภชน์ ถึง พระราชไมตรี ของ พระองค์ เช่น นั้น

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จดหมายมองซิเออร์เวเรต์ซึ่งได้รับ
มาจากเรือเลอคอรอนโต้แล่นไปมาถึงท่าเรือเมืองหลุย
เมื่อวันที่ ๒๒ เดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๓๐)

ข้าพเจ้า ต้อง ขอ อภัย ใน การ ที่ ได้ เขียน จดหมาย มา ยัง ท่าน โทย
รีย ส่วนในเวลาที่ ท่าน ราชทูต ฝรั่งเศส จะ กลับ มา เมืองไทย แต่ ใน
เมือง นี้ มี กิจ ทำ งาน กัน อย่าง ล้า ซ้ำ ที่ สุด เพราะ ฉะนั้น ถ้า จะ ทำ อะไร ก็
ต้อง ทำ ใน เวลา ที่ สุด ซึ่ง รวม จะ หหมด เวลา อยู่ แล้ว การ ที่ ไทย ทำ การ
เช่น นี้ ก็ เพื่อ ประสงค์ จะ ให้ การ ทิ้งหลาย ได้ เปน ไป ตาม ใจ ของ เขา และ
การ เหล่า นี้ เมื่อ เปน ไป ตาม ความ มุ่ง หมาย ของ ไทย แล้ว ก็ มิ ได้ อยู่
ใน คลอง ยุติธรรม หรือ ด้วย หน้า ใจ สุจริต เลย ข้อ นี้ ท่าน คง จะ รู้ สัก ได้
เมื่อ ได้ อ่าน หนังสือ สัญญา ฉะบับ หลัง ที่ ท่าน ราชทูต ได้ ตก ลง ทำ เมื่อ
เร็ว ๆ นี้

ถ้า ข้าพเจ้า ได้ มี เวลา มากกว่า นี้ ข้าพเจ้า จะ ได้ พยายาม ทำ การ
ตามหน้าที่ไทย รายงาน ให้ ท่าน ทราบ อย่าง ลเอียด ถึง เหตุ การณ์ ต่าง ๆ
ทั้ง ข้าพเจ้า ได้ เห็น ด้วย ใจ ของ ตัว เอง เพราะ ทั้ง ข้าพเจ้า ได้ มา
อยู่ ใน เมือง นี้ ก็ ได้ พยายาม แสวง หา ความ จริง และ แสวง หา ความ รู้ สำ
หรับ จะ ได้ ให้ บริษัทร มี ประโยชน์ มาก ที่ สุด ที่ จะ ทำ ได้ และ ข้าพเจ้า
ก็ได้ คอย ปฏิบัติ การ ตาม คำ แนะนำ ของ ท่าน สังฆราช เกอเมเตโลโปลิก
ท่าน บาค หลวง เศวติก และ มองซิเออร์ เกอลามาร์ ผู้ เปน เชน ยิน เมีย

ซึ่ง ท่าน ราชทูตได้ ทิ้งไว้ ใน เมืองไทย เพราะ มองซิเออร์ เกอลามาร์ คน นี้ เป็น คน ที่ ฉลาด ไหว พริบ ที่ สุด และ เป็น คน ชื่อ ะ หาด ไคร ใน โลก นี้ ชื่อ เท่า กับ มองซิเออร์ เกอลามาร์ เป็น ไม่ ได้

มองซิเออร์ คอนซตันซึส เป็น คน ที่ จะ ได้ พู๊ด ถึง ย้อย ๆ ใน จก หมายถึง ฉับ นี้ และ เป็น คน ที่ เป็น หัว หน้า อัน เค็ด ฉาก ของ การ ทิ้ง ย่อง ที่ ทำ กัน ใน เมือง นี้ เพราะ ฉนั้น ถ้า ข้าพเจ้า ได้ กล่าว อธิบาย ถึง มองซิเออร์ คอนซตันซึส แล้ว ข้าพเจ้า เชื่อ ว่า ท่าน คง จะ ไม่ ซิค เคียง เป็น แน่ มองซิเออร์ คอนซตันซึส นี้ เป็น คน ไม่ สูง ไม่ ต่ำ รูปร่าง หน้า ตา ก็ พอ ใช้ ได้ สำหรับ เมือง นี้ อายุ อยู่ใน ราว ๓๕ หรือ ๓๖ ปี เป็น คน ไหว พริบ รูปร่าง ภาย นอก งคงาม แต่ ข้าพเจ้า สงสัย ว่า ภาย ใน ใจ จะ ไม่ ตรง กับ รูปร่าง นอก เพราะ ทุก ๆ วัน คง คึก การ หลาย พิน อย่าง แต่ ไม่ได้ ทำ ตาม ที่ คึก ไว้ สัก อย่าง เคียว มองซิเออร์ คอนซตันซึส เป็น คน มัก ได้ ใฝ่ สูง เป็น คน ชอบ เงิน ชอบ ทำ การ แก้ว แก้ว ชอบ คน ยอ และ ชอบ คน ที่ ลง หมอข คลาน นอก จาก นี้ ก็ เป็น คน ดี ที่ สุด ใน โลก นี้ มองซิเออร์ คอนซตันซึส เป็น ชาติ กรีก ได้ เคย ทำ การ กับ บริษัท อังกฤษ อยู่ ชั่ว นาน ใน หน้า ที่ ณะ ลา สี่ ภาย หลัง ได้ ลา ออก จาก บริษัท อังกฤษ จึง มา รับจ้าง ทำ งาน อยู่ กับ มีสเคอร์ ฮอยด์ ชาว อังกฤษ ซึ่ง เป็น คน มี ทวีพย์ มาก มา ตั้ง บ้าน เวิ่น อยู่ ใน เมือง นี้ มีสเคอร์ ฮอยด์ ได้ ใช้ ให้ มองซิเออร์ คอนซตันซึส ไป เมือง จีน และ เมือง ต่าง เกีย ใน กิจ การ ส่วน ตัว ของ เขา ครั้น ภาย หลัง มีสเคอร์ ฮอยด์ ได้ กลับ ไป เมือง อังกฤษ มองซิเออร์ คอนซตันซึส ก็ ตก ค้าง อยู่ ใน เมือง ไทย จึง ได้ คึก อ่า น เสือก ไล่ ตัว จน บัด นี้ กลาย เป็น คน ที่มี อำนาจ มาก ที่ สุด ใน เมือง นี้

ในชั้น ต้นข้าพเจ้า ออกหน้าใจ อยู่ข้าง ด้วยไม่ทราบว่า จะควรวางตัว กับ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ อย่างไร ข้าพเจ้า จึงได้ไปหา รือ กับผู้ที่ได้ ออกนาม มาในตอน นั้น นั้น แล้ว ว่า ข้าพเจ้า ควร จะ ทำท่า วางตัวอย่างไร ท่านเหล่านั้น ได้ ตก ลง ว่า ข้าพเจ้า ควร จะ ถ่อมตัว ลงได้ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ที่ สุก ที่ จะทำได้ โดย อย่า ให้ เสียเกียรติยศของข้าพเจ้า ข้าพเจ้า จึงได้ พก กับท่านเหล่านั้น ว่า ทำ อย่างไร ๆ ข้าพเจ้า กับ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ก็คง จะ ต้อง มี ข้อ ซัก ใจ กัน เพราะ เหตุว่า ข้าพเจ้า จะ ต้อง ถือ เขา ประโยชน์ ของ บริษัท เปน ใหญ่ และ เมื่อ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ไม่ได้ เขาใจ ท่าน ราชทูต เลย ข้าพเจ้า ก็ หมก ความหวัง ว่า มองซิเออร์ คอนซตันซ์ จะ ให้ ความ ยุติธรรม ใน การ ของข้าพเจ้า ถึง ข้าพเจ้า จะ พก อย่างไร หรือ ปฏิบัติ อย่างไร ก็คง จะ ไม่ สำเร็จ เปน แน่ ท่าน สังฆราช และ ท่าน ขาคหลวง จึงได้ แนะนำ คำ มิ ได้ ข้าพเจ้า ตกใจ ใน การ ต่าง ๆ ที่ได้ เปน ไป แล้ว ถ้า ข้าพเจ้า ได้ ยอม ทำ ก็ต่อ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ แล้ว ทำอย่างไร ๆ ข้าพเจ้า ก็คง จะ ได้ รัชผล ที่ จะ เปน ประโยชน์ ต่อ บริษัท เพราะ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ มี นิสัย ถ้า เคย ได้ เปรี๊ยะ ใคร ลง สัก ครั้ง ๑ แล้ว ก็คง จะ บีบ คั้น คน ๆ นั้น เสมอไป ข้อ นี้ ได้ เคย มี ตัวอย่าง ปรากฏ แก่ ตา โลก มา แล้ว คือ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ได้ จับ เขา หัว หน้า ชาว อังฤษ ไป ใส่ ชื่อ คน ๑ โดย ผู้ นั้น ก็ มิ ได้ มี ความ ผิด อย่าง ไก เลย แต่ ที่ ถูก เขา ไป ใส่ ชื่อ นั้น ก็ เพราะ ชาว อังฤษ ผู้ นั้น จะ ต้อง การ กราบ ทูล กล่าว ไทย มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ต่อ พระ เจ้า กรุง สยาม เท่านั้น

การต่าง ๆ ที่เขยอยู่ คัง นี้ เป็นเรื่อง ที่ซาฟเจ้า มิได้ พอใจ เลย ซาฟเจ้า จึง อยากหนักที่ จะ ให้มีใคร มา ทำ การ แทน ซาฟเจ้า ใน เมืองนี้ หรือ มิฉะนั้น ก็ ให้ซาฟเจ้า ได้ ปฏิบัติการ อย่าง มอง ชิเชอร์ เทลันค้ หรือ มองชิเชอร์ ลูแวง ก็ ยังดี แต่เมื่อ มาถึง ที่ สุก เช่นนี้ แล้ว ซาฟเจ้า ก็ จำ ต้อง ทนเอา และ ต้อง เอาใจที่ เข้า ต่อไว้ เท่านั้น

ก่อน ที่ ซาฟเจ้า จะ ได้ ชี้แจง ถึง การงาน ของ บริษัท นั้น จำเป็น ซาฟเจ้า จะ ต้อง อธิบาย ถึง การ ค่าขาย ของ เมืองนี้ให้ ท่านทราวย เสีย ก่อน คือ ใน เมืองนี้ไม่มี สีนค้ำ อย่างใด นอก จาก คีบูก หนึ่งโค กระบือ และ หิ้ง กวาง เท่านั้น และ สีนค้ำ เหล่านี้ไทย ก็ได้ ยกให้ แก่ พวก ซอลันคา เสีย หมก แล้ว แต่เมื่อไทย ได้ยอมให้ พวก ซอลันคา ได้ ทำ การ ต่าง ๆ ทั้ง พัน อย่าง พวก ซอลันคา ก็ ยังไม่ มองใจ และ พวก ซอลันคา ก็ คิด จะ ทำ สงคราม กับ พระ เจ้ากรุง สยาม มา สาม หรือ สี่ ปี แล้ว ซึ่ง เป็น การ ที่ พวกไทย ออก จะ ถัว มาก นอก จาก นี้ ยัง มีงา ช้าง ซึ่ง เป็น สีนค้ำ แต่ สีนค้ำ งาช้าง นี้ เป็น ของผูก ชาติ ของ พระเจ้ากรุง สยาม เสีย แล้ว สีนค้ำ อย่างอื่น ก็ มีไม้ฝาง และไม้ อย่างอื่น แต่ สีนค้ำ ไม้ นี้ ก็ไม่ใคร่ เป็น ประโยชน์เท่าไร นึก ส่วน สีนค้ำ ที่ มา จาก ต่าง ประเทศ นั้น เขา พุด กันว่า เมื่อ ก่อน หลาย ปี มาแล้ว ได้ มี สีนค้ำ มา จาก เมือง จีน เมือง ยี่ปุ่น และ เมือง อื่น ๆ ที่ อยู่ ใกล้ เคียง ตก เข้า มา ใน เมืองไทย มาก หลาย อย่าง แต่ มา ใน เวลา นี้ ถ้า จะ ต้อง การ หา ซ้อ ของ แผลง ๆ เช่น ราคา สัก ๑๐๐ แพร่ง ก็ เกือบ จะ หา ซ้อไม่ได้ เหตุ ที่ เป็น เช่นนี้ ก็ เพราะ พวกไทย ได้ ทำ การ กดซื้อ พวก พ่อค้า เมื่อ พวก

พ่อค้า พา สินค้า เข้า มา พวกไทย ก็ เอาไว้ เสีย และ คึก รวาคา ได้ ตามชอบใจ จน ที่ สุด พวก พ่อค้า ก็ ไม่ อาจ จะ เข้า มา ค้า ขาย ใน เมือง นี้ และ พวก ที่ อยู่ ใน เมือง นี้ ก็ จำ เช่น ต้อง กลับ ออก ไป หมก เมื่อ ทำน ราชทูต ฝรั่ง เคส ยัง อยู่ ใน เมือง ไทย ก็ ใ้ ชื่อ ของ บ้าง เล็ก น้อย แต่ รวาคา แพง อย่าง ที่ สุด และ ผู้ ที่ เขา ของ มา ขาย นั้น ก็ ต้อง มา ขาย อย่าง ลับๆ ไม่กล้า เบิก เผย เพราะ เหตุ ว่า มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ได้ พยายาม อย่าง ที่ สุด ที่ จะ รวค อ่าง ใน ความ มั่ง คั่ง บริบูรณ์ ของ พระ เจ้า กรุง สยาม จน ที่ สุด ของ ที่ จะ แจก นั้น ก็ ต้อง ไป เบิก มา จาก คลัง ของ พระ เจ้า กรุง สยาม และ คลัง ของ พระ ราชินี จน หมก ของ ใน คลัง หา อะไร ก็ ใ้ อีก แล้ว ใน ที่ นี้ ขอ ใ้ ทำน ทราบ ด้วย ว่า ฝ่าย พระ ราชินี ก็ ทรง ทำ การ ค้า ขาย ฉะเพาะ พระ องค์ เคมี อณ ถัน แต่ เสนอ ญ ของ ใน ที่ อง พระ คลัง ก็ หมก เสีย แล้ว จึง ต้อง เถลไถล เอา ของ จาก พวก ขุนนาง ข้าราชการ สำหรับ จะ ใ้ เขา ของ เหล่า นั้น มา แจก เจ้าพนักงาน ข้าราชการ ที่ มา ด้วย กับ ทำน ราชทูต แต่ ถึง มองซิเออร์ คอนซตันซ์ จะ รวค อ่าง อย่างไร ก็ ไม่ เห็น มี อะไร วิเศษ หรือ แปร ลก ประหลาด อย่าง ไ้ เลย และ เจ้า พเจ้า เชื่อ ว่า พวก เรือ รบ ฝรั่ง เคส ซึ่ง มี เงิน คึก ทัว มา สำหรับ ซื้อ สินค้า ต่างๆ เช่น อ้น มาก คง จะ ไม่ ใ้ ชื่อ ของ เป็น รวาคา ลง สอง หรือ สาม พัน แพง เสีย ซ้ำ เพราะ ของ ต่างๆ ใน เมือง นี้ เป็น รวาคา แพง อย่าง ที่ สุด ราษฎร พล เมือง ใน เมือง นี้ เป็น คน ที่ ยาก จน อย่าง สิ้น สิ้น และ ถ้า ขาง คน มีความ หมั่น เพียร จน มี เงิน หรือ มี ของ บ้าง เล็ก น้อย ก็ ต้อง เอา เงิน หรือ ของ นั้น สิ้น เสีย ด้วย เกรง จะ ต้อง ถูก ฤค ซี้ เพราะ ทำน ผู้ ที่ เป็น

ผู้ใหญ่หรือเป็นเจ้านาย ในเมืองนี้เลี้ยงตัวอยู่ได้ก็ด้วยอาศัยกำลัง
 ของพวกทาส ทาสเหล่านี้เป็นคน ที่พระเจ้าแผ่นดิน พระราชทาน
 ให้แก่เจ้านายและข้าราชการ ผู้ใหญ่ และท่านผู้ใหญ่เหล่านี้ก็
 มักปล่อยทาสให้ไปทำมาหากินเสียครั้ง ๑ ทาสเหล่านี้ก็เอาเงิน
 มาให้แก่ นายวัน ละ ๓ อัฐ หรือ ๒ อัฐ ทุกวันไป นี้และ เป็นผลประโยชน์
 รายได้ ของผู้ที่มีตระกูลและบรรดาศักดิ์ในเมืองนี้ เพราะท่านเหล่านี้
 จะหาเรือกสวนไร่นา หรือ ทรัพย์สินสมบัติ อย่างใดก็ไม่ได้ และทรัพย์สิน
 ที่มีอยู่ก็เป็นทรัพย์สินที่ท่านพวกนี้ลักขโมยจากทาส และคนใช้ของ
 ท่านนั้น ของที่ขโมยนี้จากพวกทาสนั้นก็ เป็นของเล็ก น้อย ที่สุด
 เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องที่น่าสงสารมาก การที่ไทยคิดชักชวนให้ท่านมา
 อยู่ในเมืองไทยนั้น ก็ไม่มีประสงค์ อย่างอื่น นอกจาก จะคิดเอาเงิน
 ของท่านเท่านั้น และถ้าท่านได้ยอมให้ไปเช่นนั้น ข้าพเจ้าก็
 เห็นว่า จะดีเทียบพวกไทยไม่ได้ ในความคิดของพวกไทยนั้น
 ก็คิดว่า จะเอาสินค้าที่มาจากเมืองจีนเมืองญี่ปุ่น และเมืองอื่นๆ ที่อยู่
 ใกล้เคียงอันไม่ใช่สินค้าของไทยนั้น ขายเป็นแก่ท่านโดยคิดเอากำไร
 มากๆ จากท่าน ความคิดนี้เป็นความคิดของมองซิเออร์คอนซ
 ตันซ์ และถ้ามองซิเออร์คอนซตันซ์คิดว่า การนี้จะไม่สำเร็จ ก็คง
 จะไม่มา เช่นเดียวกับข้าพเจ้าเป็นแน่ ส่วนข้าพเจ้าก็คอยเอาใจอยู่
 และทำให้มองซิเออร์คอนซตันซ์เชื่ออยู่เสมอว่า ความคิดอันนี้คงจะ
 เป็น การสำเร็จ เพราะข้าพเจ้าหวังใจว่าท่านคงจะคิดหาหนทาง
 อย่างอื่นสำคัญที่ จะทำประโยชน์ให้ดีกว่านี้ก็ได้เป็นแน่ ในเรื่องนี้

ข้าพเจ้าได้มีจดหมายชี้แจง ไปยัง ท่าน มาควิศ เกอเซเนเล ด้วย ฉบับ ๑
 เหมือนกัน และ ข้าพเจ้าได้อธิบายให้ ท่าน มาควิศ เกอเซเนเล เข้าใจ
 ว่า ถ้า ะ ลงทุน แต่ เล็ก น้อย เท่านี้ ขบวนการ ก็ คง ะ ได้ กำ หมาย
 พริกไทย ลูกจันทร์เทศ และ กานพลู เป็นจำนวนมากเท่ากับพวกฮอลันดา
 เหมือนกัน

ใน ส่วน พริกไทย นั้น พระเจ้ากรุง สยามได้ ทรง วัช รวง ว่า ะ
 ได้ พระราชทานให้เรา เป็น จำนวน พริกไทย มาก แต่ ข้าพเจ้า เชื่อ ว่า
 ทำ อย่างไร ๆ เรา ก็ คง ะ ไม่ได้ พริกไทย นี้ เป็นแน่ เพราะ ข้าพเจ้าได้
 พยายาม หนัก หนา ที่ ะ ไป คุไว้ พริกไทย แต่ มองซิเออร์ คอนซตันซึส ก็
 คอย ัก กัน ไม่ ยอมให้ ข้าพเจ้า ไป เลย ข้าพเจ้าได้ ซื่อ เรือ เล็ก ๆ ไว้ ลำ ๑
 และได้ ซื่อ สิ้น ค่า ต่าง ๆ ไว้ สำหวั ะ เขา ไป จำหน่ายที่ เมือง นคร ศรีธรรม
 ราช เพื่อ ะ หมาย ยัก ไม่ ได้ ู้ ว่า ข้าพเจ้า ะ ไป เมือง นคร ศรีธรรม
 ราช ด้วย ความ ประสงค์ อันใด มองซิเออร์ คอนซตันซึส ก็ วัช รวง อยู่ ทุกวัน
 ว่า ะ ยอมให้ ข้าพเจ้า ไป แต่ ก็ ัก ๆ อยู่ อย่าง นี้ ถึง ๓ เดือน ข้าพเจ้า
 จึง ได้ ไป ชี้แจง ต่อ มองซิเออร์ คอนซตันซึส ว่า การ ที่ ทำ เช่น นี้ เป็น การ
 เสีย หาย ต่อ ขบวนการ มองซิเออร์ คอนซตันซึส จึง ได้ คอย ข้าพเจ้า ว่า ต้อง
 นำ ความ กราบ ทูล ต่อ พระ เจ้า กรุง สยาม เสีย ก่อน ข้าพ เจ้า จึง ะ ไป ได้
 ข้าพเจ้า จึง ขอ ความ กรุณา ให้ มองซิเออร์ คอนซตันซึส ช่วย กราบ ทูล ได้ ด้วย
 ครั้น มองซิเออร์ คอนซตันซึส ได้ หลอก ให้ ข้าพเจ้า ขึ้น ไป เมือง ลพบุรี หลาย
 เทียว มองซิเออร์ คอนซตันซึส จึง ได้ บอก ข้าพเจ้า ว่า พระ เจ้า กรุง
 สยาม ทรง พระราช คำ วิหี เห็น ว่า ยัง ไม่ ะ ปรน การ สมควร ที่ ข้าพเจ้า ะ

ไปเที่ยวเตร่ใน พระราชอาณาเขตร์ เพราะ ทรง เกรง ว่า ชาว
ประเทศอื่น ๆ จะ เกิด สงสัย ขึ้น ใน เรื่องนี้ ค่อยไป ข้าพเจ้า จึง จะเล่า
ให้ท่าน ฟัง โดย ละเอียด แต่ที่ ข้าพเจ้า ได้ เล่า มา เพียง นี้ ก็ เพื่อ จะให้
ท่าน เห็น ว่า พวกไทยไม่ ยาก ให้ ใคร รู้ ความ จริง เลย และ ถ้า พวก
ไทย จะ มี พริกไทย จริง พริกไทย นี้ ก็ คง จะไม่ ไร่ สำหรับ พวกเรา
ได้ มี คน มา เล่า ให้ ข้าพเจ้า ฟัง ว่า พวก อังกฤษ ได้ ไป ตั้ง ห้าง อยู่ ที่
เมือง บัตตานี แล้ว เมือง บัตตานี ก็ เป็น เมือง ที่ อยู่ ใกล้ กับ เมือง นครศรี
ธรรมราช และ ข้าพเจ้า ได้ ทราญ แน่ ว่า มงซิเออร์ คอนชตันซ์ ก็ หลอก
หลวง พวก อังกฤษ เหมือน กับ ที่ หลอก พวกเรา เหมือน กัน ส่วน พริก
ไทย ที่ เขา ปลูก กัน ใน แถบ เหล่า นี้ มงซิเออร์ คอนชตันซ์ ก็ สัญญา
ว่า จะ ให้ กับ พวก อังกฤษ เช่นเดียวกับ ที่ ได้ สัญญา ว่า จะ ให้ แก่ พวกเรา

อีก ประการ ๑ ท่าน ควร จะ ต้อง ทราญ ไว้ ว่า พลเมือง พัน เมือง นี้
เป็น คน ที่ เกียจ คร้าน และ โง่ อย่าง ที่ สุด เพราะ ฉะนั้น จะ ควร ไว้ใจ
พวก นี้ ไม่ได้ เช่น ฮัม ซาค พวก ฮอลันดา ซึ่งมี ของ ทุก อย่าง สำหรับ ล่อ
หน้าใจ ของ คนไทย ก็ ยัง ทำ อะไร ไม่ได้ เหมือน กัน เพราะ ถูก หลอก
และ ถูก คุม หาม อยู่ ทุก วัน พริกไทย ซึ่ง พวก ฮอลันดา ควร จะ ซื้อ ได้
สัก ๑๐ ส่วน ก็ ซื้อ ได้ เพียง ส่วน เกียว เท่านั้น แต่ก่อน ๆ นี้ พวก
ฮอลันดา เคย ส่ง เรือ มา ที่ เมืองไทย ประมาณ ๑๔-๑๕ ลำ แต่ มา
บัด นี้ ก็ มี เรือ ฮอลันดา แวะ มา ที่ เมืองไทย เพียง สอง หรือ สาม ลำ เท่านั้น
แต่ถึง กัง นั้น เรือ ฮอลันดา ก็ ต้อง ไป แวะ ที่ เมือง นคร ศรี ธรรมราช เพื่อ จะ
จะได้ บรรทุก สินค้า ให้ เต็ม ลำ เพราะ ที่ เมืองไทย ได้ สินค้า บรรทุก

ไปเพียง ครั้ง ลำ เท่านั้น เพราะ เหตุฉะนั้นถ้า ข้าราชการ มีความ ประสงค์
จะ คำ พริกไทย แล้ว ก็เป็น การ จำเป็น ที่ ข้าราชการ จะ ต้อง จักการ เขา
เอง คือ ว่า ข้าราชการ จะ ต้อง จักการ ให้ ปลูก พริกไทย เอง และ จะ ต้อง
เก็บ เก็บ เขาเอง ฝ่าย พระเจ้า กรุง สยาม ก็ จะ ไป รด พระ ราชทาน
เมือง สงขลา ให้ แก่ ข้าราชการ อยู่ แล้ว เพราะ ฉะนั้น การ ที่ ข้าราชการ จะ ปลูก
พริกไทย เขาเอง นั้น จึงไม่ เป็น การ ยาก ลำบาก อะไร และ การ ที่ จะ
ส่ง ผู้ คน ไป เพาะ ปลูก พริกไทย นั้น ก็ คง จะ ไม่ เปลือง เงิน เท่าไร เลย ถ้า
ได้ จัก การ เช่น นี้ แล้ว ทำ อย่างไร ข้าราชการ ก็ จะ ไม่ ขาด พริกไทย ได้

ใน ส่วน กานพลู และ ลูกจันทน์เทศ นั้น ถ้า ท่าน จะ ไป ตั้ง อยู่ ที่ เกาะ
บูโลคคอนคอส แล้ว ก็ พอ จะ ทำ ได้ เพราะ เกาะ บูโลคคอนคอส นี้ เป็น เกาะ ที่
ไม่มี ผู้ คน อยู่ และ ตั้ง อยู่ ตรง กับ ปาก น้ำ เมือง เจมร เกาะ นี้ มี เนื้อ
ที่ โคย รอย ยาว ประมาณ ๖ ไมล์ มี ท่า เรือ อยู่ ๓ แห่ง ท่า ๑
อยู่ ช้าง ทิศ เหนือ อีก ท่า ๑ อยู่ ช้าง ทิศ ใต้ ช้าง บ้าน เมือง เจมร มี
ป่า ไม้ อย่าง งาม ช้าง บ้าน ทิศ ทวัน ออก และ ทิศ ทวัน ออก เฉียง เหนือ
นั้น มี แม่ น้ำ เล็ก ๆ และ มี ภูเขา หลาย ลูก กับ มี ต้น มะพร้าว และ ต้น
ตาล อย่าง งาม ที่ สุด ใน โลก นี้ ท่าน สังฆราช ได้ บอก กับ ข้าพเจ้า ว่า
มี คน ที่ รู้ จัก กับ ท่าน สังฆราช ได้ เคย ไป เก็บ ลูกจันทน์เทศ ใน เกาะ นี้ แต่
ถึง หากว่า จะ ไม่มี ลูกจันทน์เทศ ใน เกาะ นี้ ก็ คง จะ เพาะ ปลูก ได้ โดย ง่าย
ที่ สุด เพราะ เกาะ นี้ อยู่ ใน แนวเดียวกับ เกาะ ที่ พวก ฮอลันดา ไป หา
ลูกจันทน์ และ กานพลู ต่าง กัน แต่ เพียง เกาะ เหล่า นี้ อยู่ ต่าง ทิศ คือ ทิศ

ใต้และทิศเหนือเท่านั้น นอกจากจะได้ปลุกลูกจันทร์เทศแล้ว บริษัท
 ยังจะได้เป็นใหญ่ในทะเลจีน ยี่ปุ่น ตังเกีย และเมืองทั้งหลายในแถบ
 เหล่านั้น เพราะถ้าจะไป เมืองเหล่านี้ ก็จำเป็น ต้องผ่านเกาะ ภูเก็ตนอก
 นี้เสีย ก่อน นอกจากนั้นสินค้าเมืองเขมร เมืองลาว ก็ จะ ตกเป็น ของ
 บริษัท หมก และ สินค้าเมืองเขมร เมืองลาว นั้น ก็มี มาก กว่า สินค้า
 เมืองไทย กว่า ๑๐๐ เท่า แต่ในเรื่องนี้ข้าพเจ้าได้มี เจตหมายไป
 ยัง มาควิคี เซ เม เล อธิบาย ไปอย่าง ลเอียด แล้ว ถ้า จะ อธิบาย มาถึง
 ทำนือก ก็ จะ เป็น เรื่อง ซ้ำ กันว่าคาญค่อทำน เพราะ ฉะนั้น ในที่นี้ข้าพเจ้า
 จะได้เล่า ถึง เหตุ การ ทั้ง ย่าง ที่ ได้ มี ขึ้น ทั้ง แก่ ที่ นรราชทูตได้ ออก จาก
 เมืองไทยไป แล้ว

ข้าพเจ้าเชื่อ แน่ ว่า ท่าน คงจะไม่ พอ ใจ ใน หนังสือ สัจฉัญญา ที่ มอง
 ซีเซอร์ คอซนซันซ์ ได้ทำไว้กับ ท่าน นรราชทูต แต่ ถ้า จะ พูกร ตามความ
 จริง แล้ว การ ต่าง ๆ ที่ไทย ยกให้ ตามหนังสือ สัจฉัญญานี้ ไม่ควร จะหวัง
 ว่า จะ ได้ ตาม นั้น แม้ แค่ ส่วน เคี้ยว การ ที่ ข้าพเจ้า กล่าว เช่นนี้ ก็
 เพราะ ข้าพเจ้า มีความ รู้ ความ ชำนาญ ถึง การ ต่าง ๆ ไม่ ฉะเพาะแต่ การ
 ของ บริษัท แต่ ทราบ ถึง การ ต่าง ๆ ของ คน อื่น และ บริษัท อื่น เหมือน
 กัน เช่น พวก อังกฤช เช่น กัน ก็ ถูก ไทย หลอกเอา เหมือน กัน ได้
 เช่น ฮัน ตก ลง กัน ไว้ว่า เมื่อ ท่าน นรราชทูตได้ กลับ ไป ประเทศ ฝรั่งเศส
 แล้ว ท่าน สัจฉราช จะได้ เข้า เฝ้า พระ เจ้า กรุง สยาม ทุก ๆ วัน เพื่อ
 จะได้ สั่ง สอน พระ เจ้า กรุง สยาม ให้ ทรง เข้า พระทัย ใน การ ศาสนา ค่อ
 ไป แต่ ภายใน ปี ๑ ท่าน สัจฉราช ก็ได้ เข้า เฝ้า ๒ ครั้ง เท่านั้น

ในคราวแรกที่ท่านสังฆราชาได้เข้าเฝ้า ก็มิได้พูดกันเรื่องอะไร นอกจากสนทนากันด้วยเรื่องพระอาทิตย์ พระจันทร์ และดาวเท่านั่น ในคราวที่เฝ้าครั้งที่ ๒ ก็ได้กราบทูลแต่ถึงข่าวต่าง ๆ เท่านั้น มิได้กล่าวถึงเรื่องศาสนา คำเที่ยว ๆ เหมือนกับศาสนาในโลกนี้ไม่มีเสียแล้ว ส่วนพวกขาคหลวงคณะเขชวิตนั้น พวกไทยก็รับว่าจะให้อะไร ต่ออะไรต่าง ๆ อันเป็นสิ่งที่ดีที่พวกเขชวิตพอใจทั้งนั้น เช่นจะให้บ้านงาม ๆ สำหรับอยู่ตั้งที่นั่นกัน แต่ลงท้ายที่สุดพวกขาคหลวงเขชวิตก็ถูกไทยหลอกทั้งสิ้น และพวกขาคหลวงเขชวิตนั้นก็ต้องหนีว่า เป็นคนที่ฉลาดพอตัวอยู่แล้ว ได้มีพวกขาคหลวงเขชวิตไปยังประเทศจีน ๔ คน และขาคหลวงทั้ง ๔ คนนี้ ก็นึกว่าตัวต้องตายกลางทะเล เพราะเหตุว่าเรือก็ใช้ไม่ได้ และคนเรือก็เป็นคนที่เลวทรามมาก เรือที่ใช้กันในเมืองนี้พวกไทยต่อเอาเองทั้งสิ้น และการที่ต่อเรือนี้ก็มีค่าใช้จ่ายอย่างโหดเหี้ยม เพราะเขาใช้วิธีเกณฑ์และบังคับคนของเขาให้เป็นทั้งช่างไม้ ช่างเหล็ก และช่างต่าง ๆ ทุกอย่าง แต่ความจริงผู้ที่ถูกบังคับให้เป็นช่างต่าง ๆ นั้นก็หาได้มีความรู้ในวิชาช่างที่ตัวต้องทำไม่ เพราะฉะนั้นเมื่อช่างเหล่านี้ได้ต่อเรือเสร็จแล้ว เรือที่ต่อใหม่นี้ก็ทนกำลังคลื่นลมไม่ได้ เมื่อเรือออกไปถึงทะเล พอถูกคลื่นกระทบเข้าเล็กน้อยก็แตกทำลายทีเดียว ถ้าหากว่าผู้ที่ไปในเรือนี้พาเรือไปเข้าฝั่งได้ก็ต้องหนีว่าเคราะห์ดีมาก เพราะข้าพเจ้าได้สังเกตดูในบรรดาคคนที่ลงเรือเหล่านี้ ออกไปทะเล น้อยนักที่รอดกลับมาได้ ข้าพเจ้า

มาใคร่ ครอบงำว่า การที่เขนไปคังนี้เห็น จะ เกี่ยว แก่ การ ที่ พระ
เขนเจ้า ลงโทษเขนแน่ เพราะ พวกไทย เกณฑ์กำลัง ผู้คนโดยไม่ได้ให้
ค่าจ้าง หรือ บำเหน็จรางวัล อย่างใดเลย แม้ที่ สุกแต่อาหารก็ไม่ได้
รับประทาน ถ้า พวก ที่ ถูก เกณฑ์มา ทำ การ งาน ไม่มี ภรรยา คอย
เขาเข้า ปลาอาหาร มาส่งแล้ว พวกนี้ ก็คง ต้องตายด้วยอดเข้าเขนแน่

เพราะ ฉะนั้น ท่าน ก็ คง จะ พอ แล เห็น ได้ แล้ว ว่า การที่ไทยคิด
อ่าน จัก การ ต่าง ๆ นั้น ก็ ประสงค์ จะ ล่อ ลวงให้ท่าน มา ยัง เมืองไทยเท่า
นี้ การ ที่ไทย ประสงค์ จะให้ท่าน มา คัง การ ค้า ขายในเมืองไทยนั้น
ก็เพื่อ ประโยชน์ ส่วนตัว และ เพื่อประโยชน์ ของแผ่นดินด้วย เพราะไทย
เข้าใจว่า ถ้า พวก ฝรั่งเศส หรือ พวก อังกฤษไม่มา อยู่ใน เมืองไทยแล้ว
พวก ฮอลันดา ก็ คงจะคิด อ่านแก้ แค้น ในการที่ไทยได้ ทำ การ ล่อลวง พวก
ฮอลันดา มา แล้ว แต่ ข้อ ที่ น่า พิศวง ที่ สุก นั้นก็คือ ใน เวลา นี้เป็น
เวลา ที่ไทย อยาก เป็นไมตรี กับ ประเทศ ฝรั่งเศส นัก เหตุใด จึงยังคง
หลอกลวง พวก เรา อยู่ เสมอเล่า และ ความ หึง ถือ และ เชื้อ ถือพวก
ฝรั่งเศส นั้น ก็ คง เชื้อ ถือ มากกว่า พวก อังกฤษ ด้วย แต่ การ ที่
ไทย ทำ กับ พวก เรา เช่นนี้ ก็ คง เป็น เพราะ เหตุ ที่ พวก เรา ทำการ โอน
อ่อน เข้าหาไทย ไม่เหมือน กับ คนชาติ อื่น ๆ ซึ่งไม่ ทำ การ โอน โลม
ผ่อน ผัน เลย ถ้าไทย จะ ต้อง การ สิ่งใด จาก คนชาติ อื่น ก็ ต้อง ไป
อ่อน วอน กราบ ไหว้ จึง จะ ได้ เพราะ ฉะนั้น คนชาติ อื่น จึง มี หน้าหนัก มาก ขึ้น

เมื่อข้าพเจ้าได้กลับ มา ถึง เรือ ลัวไซ ได้ นั้น เป็น เวลา ที่ มอง
ซีเออร์ คอนซตันซ์ ได้ แก่ คัมภีร์ สือ สัญญา มา ได้ ๒ วัน แล้ว เพราะ ข้าพเจ้า ได้
ไป พลัด หาย ไป ตั้ง ท่าน คง จะ ได้ ทราย อยู่ แล้ว ซึ่ง เป็น การ กระทำให้
ท่าน ราชทูต มีความ เสียใจ มาก ทั้ง ท่าน คง จะ ได้ ทราย แล้ว เหมือน
กัน แต่ เมื่อ ข้าพเจ้า กลับ มา ถึง เรือ แล้ว ก็ เป็น อัน สมค เวลา ที่
จะ แก่ ไซ อะไร ได้ ข้าพเจ้า จึง ได้ ลา ท่าน ราชทูต กลับ ไป ยัง กรุง ศรี
อยุธยา ครั้น ถึง วัน สัปดาห์ เดือน ธันวาคม ข้าพเจ้า จึง ได้ ออก จาก กรุง ศรี
อยุธยา เพื่อ ไป เมือง ลพบุรี และ กำหนด จะ ได้ ไป ถึง เมือง ลพบุรี ใน วัน ยี่
ใหม่ เพื่อ จะ ไป ให้ ศีล ให้ พร สำหรับ วัน ยี่ ใหม่ แก่ มองซีเออร์ คอนซตันซ์
แต่ การ ที่ ไป เมือง ลพบุรี บ่อย ๆ เช่น นี้ เป็น การ เปลือง ใส่ คับ มาก ครั้น
ตอน กลาง ค่ำ ข้าพเจ้า ได้ ไป หา มองซีเออร์ คอนซตันซ์ ข้าพเจ้า จึง ได้
อ้อน วอน ขอให้ มองซีเออร์ คอนซตันซ์ คิด เครื่อง ของ มองซีเออร์ เกอ
รู อัง ซึ่ง มี ราคา ถึง ๕๐๐๐ ปอนด์ (ฝรั่งเศส) เครื่อง ทอง อัน
นี้ ข้าพเจ้า ได้ มอบ ไว้ ให้ มองซีเออร์ คอนซตันซ์ ตาม คำ สั่ง ของ ท่าน
ราชทูต ว่า ๑ เดือน มา แล้ว มองซีเออร์ เกอรู อัง เอง ก็ ไม่กล้า ทวง
ของ นี้ จาก มองซีเออร์ คอนซตันซ์ เพราะ มองซีเออร์ เกอรู อัง ได้
รับ ความ กตัญญู จาก มองซีเออร์ คอนซตันซ์ โดย ไม่มี มูล อย่าง ไก่ เลย ใน
เรื่อง นี้ ท่าน ราชทูต ได้ มีความ เสียใจ เป็น อัน มาก ถึง กับ แหะ นำ ให้
มองซีเออร์ เกอรู อัง กลับ ไป เมือง ฝรั่งเศส เสีย ก็ กว่า มองซีเออร์ เกอรู
อัง ก็ คิด อยาก จะ กลับ ไป ยัง ประเทศ ฝรั่งเศส แต่ เผอิญ ยัง ไป ไม่ได้
เพราะ เหตุ ว่า ทวิพย์ สัมบัติ ของ มองซีเออร์ เกอรู อัง ยัง กระ ภาย อยู่ใน

เมืองจีน เมืองญี่ปุ่น และเมืองอื่นๆ ทั่วไป การที่มองซิเออร์ คอมนซตันซ์ ทำกับ มองซิเออร์ เกอริง เช่นนี้ ก็มิได้เกรงใจท่านราชทูตเลย ครั้นข้าพเจ้าไปขอของสิ่งนี้กับมองซิเออร์ คอมนซตันซ์ จึงได้พบกับ มองซิเออร์ เกอริง แลว่า ข้าพเจ้าไม่ไว้ใจ มองซิเออร์ คอมนซตันซ์ เสียเลย แต่ความจริงของสิ่งนี้มองซิเออร์ คอมนซตันซ์ ก็ได้ว่ายี่สิบไปชั่วสองสามวันเท่านั้น ในเรื่องนี้ท่านควรจะต้องทราบไว้ว่า เครื่องทองสิ่งนี้เดิมเป็นของเมืองเปอเซีย มองซิเออร์ คอมนซตันซ์ ได้ฉ้อฉลยอมขอให้มองซิเออร์ เกอริง สิ่งนี้มาจากเมืองเปอเซียโดยฉะเพาะ และการที่มองซิเออร์ เกอริง ได้สิ่งเครื่องทองสิ่งนี้ก็ต้องจ่ายเงินไปถึง ๑๐๐ เหรียญ ๗๕ เป็นเศษ เพราะต้องได้คนคุมเดินมาทางบกโดยฉะเพาะเมื่อเป็นเช่นนี้ท่านก็คงจะเห็นได้ว่ามองซิเออร์ คอมนซตันซ์ ทำการเช่นนี้เป็นการไม่สมควรเลย เพราะมองซิเออร์ คอมนซตันซ์ ได้คืนของสิ่งนี้ได้ข้าพเจ้าแล้ว อีก ๕ หรือ ๖ วัน ข้าพเจ้าก็ได้ล่องจากเมืองลพบุรี ฝ่ายมองซิเออร์ คอมนซตันซ์ นั้นก็ต้องลงมาที่กรุงศรีอยุธยาเพื่อจะลงไปที่ยางนอก เพราะพระเจ้ากรุงสยามได้มีรับสั่งให้มองซิเออร์ คอมนซตันซ์ ไปจับข้อมุกุ ประคองรบที่ยางนอกได้แน่นหนาแข็งแรงขึ้น เพราะทรงเกรงพวกฮอลันดาที่อยู่ที่ยางนอก ภายหลังสักสามสี่วันมองซิเออร์ คอมนซตันซ์ ก็ย่นว่าข้าพเจ้าไม่ไปหา พวกเขาตกลงกันได้ทราบตามความปรารถนาของมองซิเออร์ คอมนซตันซ์ จึงมาบอกให้ข้าพเจ้าทราบ เวลานั้นข้าพเจ้าก็กำลังป่วยอยู่ แต่ถึงคั้งนั้นข้าพเจ้าก็ได้รับไปหา มองซิเออร์ คอมนซตันซ์ โดยทันที และได้ชี้แจงว่า

การที่ข้าพเจ้า มาหา ข้าไปให้ ก็เพราะเหตุที่ข้าพเจ้า ยังป่วยอยู่ มอง
 ซีเออร์ คอมนซ์กันซ์ ได้รับ รอง ข้าพเจ้า อย่างดี เพราะ เสด็จในเวลา
 นั้น ได้เกิดการ งามขึ้น ซึ่งเป็นเหตุเนื่อง จาก เรื่องที่ มองซีเออร์ เกอ
 ฟอ แอง จะ ต้อง การ เขา พวกปอตุเกศ มา หัก ทำทวาร ครั้นมองซีเออร์
 คอมนซ์กันซ์ ได้ กลับ ขึ้นไป เมือง ลพบุรี แล้ว สัก ๓-๔ วัน เกิดเสียง
 พุก กัน ขึ้น ว่า มองซีเออร์ คอมนซ์กันซ์ ถูก ลงพระราชอาญา เพราะเหตุ
 ว่า มองซีเออร์ คอมนซ์กันซ์ ได้ ไป รื้อ ทำลาย พระเจ็ยก์ ลง และชาวนี้
 พวก ปอตุเกศ ได้ ล้อ กัน ออก แข่ง แซ่ แต่ข้าพเจ้า มา พิเคราะห์ ดูคง
 จะไม่ เป็น ชาว ที่ จริง เพราะ การ เช่น นี้ ไม่ ใคร มีใคร เห็นได้ แต่ใน
 เมือง นี้ ก็ เป็น ขรรคม เนียม อยู่ ใคร ทำ ผิด แม้ แค่ เล็ก น้อย พระเจ้า
 แผ่นดิน ก็ได้ ลง พระราช อาญา เขียน ๑๐๐ ที และ เมื่อ ได้ ไซ้ ใคร
 ทำ งาน อย่างไร ก็ คง ให้ ทำงาน สิ่ง นั้น อยู่ นั้น เอง แต่ใน พวกไทย ดื้อ
 กัน ว่า ถ้า พระเจ้า แผ่นดิน ไปรคใคร จึง จะ ลง พระราชอาญา แก่ ผู้ นั้น และ
 ถ้า ยิ่ง พระเจ้า แผ่นดิน ลง พระราช อาญา ทั่วย พระ หักด์ เอง พวกไทย
 ก็ ถือ กัน ว่า เป็น สิ่ง ที่ ประเสริฐ นึก แต่การ ที่ พระเจ้า แผ่นดิน จะ ลง
 มือตีเอง นั้น ไม่ใคร่ มีเลย ตาม ปกติ นั้น ถ้า พระเจ้า แผ่นดิน ได้ ลง
 พระราช อาญา เขียนใคร แล้ว ผู้ ที่ ถูก ลง พระราชอาญา นั้น ก็ ไป เขียน
 คน ที่ อยู่ใน อำนาจ ของ ตัว อีก ๑ ก่อ เพราะ ฉะนั้น ถ้า พระเจ้า แผ่นดิน
 ได้ ลง พระราช อาญา เขียน คน ๆ ๑ คง จะ มี คน ถูก เขียน เปน ลำดับ
 ลง มา ถึง ๑๐๐ คน

ในขณะนั้น มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ได้ป่วยลง จึง ระวัง ขึ้น มา
 ได้ ว่า มีชาว ฝรั่งเศส คน ๑ ชื่อ มองซิเออร์ ซาล เปนช่างทำเหล็ก เคย
 ทำราชการ ของ พระเจ้ากรุง สยาม มองซิเออร์ ซาล ผู้ นี้ ได้ มา อื่น
 วอน ต่อ ท่าน ราชทูต ให้ จัก การ ให้ มองซิเออร์ ซาล ได้ หยุก พัก ราชการ
 สัก คราว ๑ เพราะ ได้ ทำ การ มา ครบ ถ้า คน ที่ สัญญา ไว้ แล้ว ทั้ง
 ไม่ พอใจ ที่ จะ ทำ ราชการ ต่อ ไป เพราะ เหตุ ว่า ไม่ ได้ รัย ผล ประ โยชน์
 เงิน เกือบ อย่าง ไก เลย ท่าน ราชทูต จึง ได้ สั่ง ให้ ข้าพเจ้า จัก ให้ มองซิ
 เออร์ ซาล เข้า ทำ การ ใน ห้าง ของ บริษัท ข้าพเจ้า ก็ได้ จัก ให้ มอง
 ซิเออร์ ซาล ได้ เข้า ทำ งาน ของ บริษัท ตาม คำ สั่ง ท่าน ราชทูต ฝ่าย มอง
 ซิเออร์ คอนซตันซ์ ถ้า ลังป่วย อยู่ ก็มี โง่ หงุด หงิด จึง ได้ ชู ว่า จะ เอา
 มองซิเออร์ ซาล ใส่คุก เพราะ มีความ ผิด ที่ ออก จาก ราชการ ของ
 พระเจ้ากรุง สยาม และ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ก็ ทราบดี ก็ ว่า ที่ มอง
 ซิเออร์ ซาล ออก จาก ราชการ นั้น ก็ โดย คำ สั่ง ของ ท่าน ราชทูต ส่วน
 ข้าพเจ้า นั้น ทราบดี อยู่ ว่า ยัง จะ ต้อง ทำ ชุระ ทิศ ต่อ กับ มองซิเออร์ คอนซ
 ตันซ์ และ ทราบดี อยู่ ว่า มองซิเออร์ คอนซตันซ์ คอย ปอง ร้าย ต่อ บริษัท
 อยู่ ทั้ง ทราบดี อยู่ ด้วย ว่า มองซิเออร์ ซาล ผู้ นี้ เปน คน เคย ใจ อยู่ กับ
 พวก ฮอลันดา มา ช้า นาน และได้ เคย อยู่ ตาม เกาะ ที่มี ต้น धान พลุ
 และ ต้น ฝิ่น หนัก เทศ ข้าพเจ้า จึง ได้ เอา มองซิเออร์ ซาล ไป ช้อ มไว้ จน กว่า
 เรื่อง นี้ จะ สงบ และ มองซิเออร์ ซาล ได้ ช้อ ม ไว้ อยู่ ตั้ง กว่า สอง หรือ
 สาม เดือน

ครั้งเรือของมองซิเออร์ คอมาลาตได้มาถึงเมืองไทย จากเมืองที่
 มอร์ ตัวมองซิเออร์ คอมาลาตก็หาได้ชอยู่ในเมืองไทยไม่ และฝ่าย
 มองซิเออร์ เกอรูอิง ก็มีได้มีคหแทน สิ้นค้าในเรือลำนั้นก็เป่นของ
 มองซิเออร์ เกอรูอิงไทยมาก ครั้งมองซิเออร์ คอมาลาตได้ทราญว่า
 เรือลำนี้ได้ย้ทุกไม้จันทน์มา จึงได้ให้เจ้าพนักงาน ลงไปยังค้ำยให้เรือ
 ลำนี้เสียค่าปากเรือ การเสียค่าปากเรือนี้เรือทุก ๆ ลำต้องเสีย
 ก็จริงอยู่ แต่คามหนังสือสัญญาที่มองซิเออร์ คอมาลาตได้ทำกับ
 ราชทูตฝรั่งเศส นั้น พระเจ้ากรุงสยามได้ทรงไปรคยก เว้นค่าปาก
 เรือนี้ให้แก่ฝรั่งเศสแล้ว แต่การที่มองซิเออร์ คอมาลาตมา ยังค้ำย
 ให้เรือฝรั่งเศส ต้องเสียค่าปากเรือนี้ยังไม่เพียงพอ ยังกลับมีค่า
 สังก้าไม้ได้ขายไม้จันทน์ให้แก่ที่อื่นด้วย โดยอ้างเหตุว่าพระเจ้ากรุง
 สยาม จะต้อง พระราช ประสงค์ ไม้จันทน์นี้ทั้งหมด มองซิเออร์ เกอรูอิง
 ซึ่งเป็นผู้ที่มีค้ำยอยู่ในไม้จันทน์รายนี้ จึงได้ตอบไปว่า เรือที่ จะ
 ให้เสียค่าปากเรือนี้ มองซิเออร์ เกอรูอิงพร้อมอยู่ที่ จะเสียได้ และ
 ส่วนไม้จันทน์นี้ก่อนที่ จะได้ซื้อขายกัน มองซิเออร์ เกอรูอิง จะได้แจ้งให้
 เจ้าพนักงาน ของพระเจ้ากรุง สยาม ทราญเสีย ก่อน ครั้งนี้ คอ มา ประ
 มาณ ๕ หรือ ๖ วัน ได้มีเจ้าพนักงาน มาถามมองซิเออร์ เกอรูอิง
 ว่าไม้จันทน์นี้มีจำนวน มากน้อยเท่าไร และมองซิเออร์ เกอรูอิง จะขาย
 เป่นราคาอย่างไร มองซิเออร์ เกอรูอิง จึงตอบว่าขออย่าได้วิตกเสยว่า
 มองซิเออร์ เกอรูอิงจะขายไม้จันทน์รายนี้ไปก่อนที่ จะบอกให้เจ้าพนักงาน

ของ พระเจ้า กรุง สยามได้ ทราบ ล่วงหน้า แต่ไม้จันทน์จะมีจำนวนมาก
น้อยเท่าไรนั้น มองซิเออร์ เกอรูอ็ง ทราบดีแต่ไม่ แต่ กระทั่งมา ณ
คูกระเหว่าคงจะมีไม้ อยู่ในราว ๕๐๐ ทาย ซึ่งเป้นไม้ ของ มองซิ
เออร์ คอสมบาลข้าง ของ คนอื่นข้าง ของ มองซิเออร์ เกอรูอ็งข้าง แต่
ส่วน ราคา ที่ จะขายไม้ นั้น มองซิเออร์ เกอรูอ็ง คิดว่า คงจะขายได้ ราคา
ทายละ ๕๓ ปอนด์ ๑๐ อัฐ (ฝรั่งเศส) เพราะไม้ จันทน์นี้เป้นไม้ อย่าง
ที่ ดี สุด และได้ ซื่อ มา แพง กว่า จรรวมคา อยู่ แล้ว อีก ประการ ๑
สินค้า ที่ได้ ส่ง ไป ที่ เมือง คิมอร์ นั้น ก็ จำหน่าย ยัง ไม่ได้ ถึง ส่วน ๑ เหย
ซึ่ง เป้น การ ทำให้ ซาก ทุน เป้น อัน มาก เพราะ คนนี้ มองซิเออร์ เกอรูอ็ง
อาจ จะ แสวง ให้ เห็น ได้ ว่า ถึง จะ ขายไม้ จันทน์ ตาม ราคา ที่ ว่า นี้ ก็ คง จะ
ยัง ซาก ทุน อยู่ นั้น เอง

ฝ่าย มองซิเออร์ คอสมบาล เป็น ผู้ ที่ เกือบ มองซิเออร์ เกอรูอ็ง กัง
ข้าพเจ้า ได้ กล่าว มา ใน ตอน นั้น นั้น แล้ว และ ก็ ไร ๆ ก็ อาจ จะ เป้น
พยาน ได้ ทั้ง นี้ นี้ จึง ได้ เขา โอกาส นี้ สำหวัระ แก่ แก้ว แก้ว มองซิเออร์
เกอรูอ็ง โดย มองซิเออร์ คอสมบาล ใช้ อำนาจ มา ขน เขา ไม้ จันทน์ ไป และ
เขา สินค้า อื่น ๆ ไป ทั้ง หมก ด้วย และ กลับ ทว่า จรรวมคา ราคา ไม้
จันทน์ ก็ เพียง ทาย ละ ๓๖ ปอนด์ ๑๐ อัฐ (ฝรั่งเศส) เท่า นั้น แต่
มองซิเออร์ เกอรู อ็ง มา โกง ราคา แพง เกิน ไป ถึง ทาย ละ ๑๘ ปอนด์ (ฝรั่งเศส)
ถ้า จะ คิด ตาม จำนวน ไม้ จันทน์ ก็ ต้อง เป้น ราคา ถึง ๑๐,๐๐๐
ปอนด์ (ฝรั่งเศส)

ตามที่ข้าพเจ้าได้เล่ามาในเรื่องนี้ ก็พยายามให้เห็นปรากฏ
ว่า พวกไทย ถือ และ ปฏิบัติ ตาม หนังสือ สัญญา อย่างไร การอื่น ๆ นอก
จาก เรื่อง นี้ ก็ดำเนิน ตาม วิถี นี ทั้งสิ้น

ส่วน มองซิเออร์ คอมนซันซ์ จะคิด จัก การ ใด เรื่อง ต่าง ๆ ของตัว
เขม ผลิต สำเร็จ จึงได้ใช้ ให้ มองซิเออร์ เกอรูอัง เชิญให้ ข้าพเจ้าขึ้น
ไปที่ เมือง สพยบุรี เมื่อ ข้าพเจ้าได้ ไป ถึง เมือง สพยบุรี แล้ว มองซิเออร์
คอมนซันซ์ ก็ รับ รอง ก็ และ แสดง ตัว ว่า จะ ช่วย ข้าพเจ้า ทุก อย่าง
เขม ัน ว่า ถ้า ข้าพเจ้า จะคิด ทำ การ ค้าขาย ใน ส่วน ตัว ของ ข้าพเจ้า เอง
แล้ว มองซิเออร์ คอมนซันซ์ ก็ จะ หาหน ทาง ให้ ข้าพเจ้า ทุก อย่าง และ
จะได้ คอย บัง คั้น มิ ให้ ข้าพเจ้า ได้รับความ ลำบาก อย่าง ใด เลย การ
ที่ มอง ซิ เออร์ คอมนซันซ์ ได้ แสดง ความ เชื้อ ใ้ เพื่อ ก่าง ๆ เช่น นี้ ข้าพเจ้า
ก็ แสดง ตัว ขอ บัญ ญู คุณ เหมือน กัน ครั้น ล่วง มา ได้ อีก หลาย วัน
ข้าพเจ้า ก็ ได้ กลับ ไป ถึง กรุง ศรี อยุธยา พอ มา ถึง กรุง ศรี อยุธยา รุ่ง ชัน
ก็ มี คน มา บอก ข้าพเจ้า ว่า มองซิเออร์ เกอรูอัง ได้ ถูก จับ ไป เสีย แล้ว
ข้าพเจ้า ก็ เทียว สืบ ว่า มองซิเออร์ เกอรูอัง ไป ถูก ชัง อยู่ ณ ที่ ไค แก่ สืบ
ไม่ใคร่ ได้ ความ เลย จน ภาย หลัง ข้าพเจ้า ได้ เอา เงิน ออก แยก บ้าง
เล็กน้อย จึง ได้ ทราบ ว่า มองซิเออร์ เกอรูอัง ถูก ชัง อยู่ ณ ที่ ไค ครั้น
ตก เวลา ค่า ข้าพเจ้า จึง ได้ ไป เยี่ยม มองซิเออร์ เกอรูอัง จึง ได้ ได้
ข้าพเจ้า พัง ว่า ที่ ต้อง ถูก จับ และ คุม ชัง คราว นี้ ก็ เพราะ ไทย จะ บัง
คับ ให้ มองซิเออร์ เกอรูอัง ใช้ เงิน ๑๐,๐๐๐ ปอนด์ ที่ ข้าพเจ้า ได้ กล่าว มา
เมื่อ ตอน ัน แล้ว และ ถ้า มองซิเออร์ เกอรูอัง ไม่ ใช้ เงิน ราย นี้ ก็ เขม

อัน ออกจากที่คุมขังไม่ได้ มองซิเออร์ เกอรูอ็ง จึงได้อ้อนวอนขอให้
ข้าพเจ้าขึ้นไปหา มองซิเออร์ คอนซตันซที่ เมือง ลพบุรี เพื่อไปชี้แจง
ให้ มองซิเออร์ คอนซตันซ ฟังว่า การที่ทำ กั้น เช่นนี้ไม่เคยมีตัว
อย่างไรในเมืองไทยเลย ในส่วนไม้จันทน์นั้นมองซิเออร์ เกอรูอ็งไม่มีความ
ผิดอย่างใดเพราะไม่ได้ขายไม้ให้แก่ผู้ใด การที่มองซิเออร์ เกอรูอ็ง
ได้คิดขายไม้ราคา ๕๐ ปอนด์เศษนั้น ก็เพราะเหตุว่า ต้องซื้อแพง
กว่าธรรมดา เพราะไม้จันทน์คราวนี้เป้นไม้ท่อนใหญ่ผิดธรรมดา ถ้า
หากว่า มองซิเออร์ เกอรูอ็ง ได้คิดค่าใส่หุ้ย อย่างละเอียดแล้ว ที่ขาย
ไม้ตามราคา นี้ ก็คง จะยังขาดทุนอยู่นั่นเอง

ข้าพเจ้า เกรง จะเสียเวลา จึงได้รีบขึ้นไปเมือง ลพบุรี ครั้น ไป
ถึงแล้วข้าพเจ้า ก็ได้ไปหาท่านสังฆราช ๆ จึงได้บอกข้าพเจ้า ว่าความ
ประสงค์ของ ข้าพเจ้า ต้องการอย่างไรนั้น ท่าน สังฆราช เข้าใจได้ดี แต่
ท่านสังฆราช จะช่วยเหลืออย่างไรไม่ได้ เพราะได้ทราบ มาเป็น การ
แน่ ว่า การที่ มองซิเออร์ เกอรูอ็ง ต้อง ถูกจับไปคุมขัง เช่นนี้ ก็โดย
พระ ราชโองการ ของ พระ เจ้า กรุง สยาม ชี้แจงว่าที่ ข้าพเจ้าจะเชื่อ
ว่าเป็นความจริง ได้ แต่ท่าน สังฆราช ก็ยังคง ยืนยัน อยู่ว่าเป็นความ
จริง เมื่อข้าพเจ้าได้ ขึ้นมาถึง เพียง นี้แล้ว จะกลับจากเมืองลพบุรีโดย
ไม่ไป ชี้แจง เรื่อง รวให้ มองซิเออร์ คอนซตันซ ฟัง ก็ไม่ควร ข้าพเจ้า
จึง จำเป็น ต้องไปหา มองซิเออร์ คอนซตันซ และ เล่าเรื่องมองซิเออร์
เกอรูอ็งให้ มองซิเออร์ คอนซตันซ ฟัง มองซิเออร์ คอนซตันซ ก็ คอบ
ข้าพเจ้าอย่าง เกี่ยว กับ ท่านสังฆราช ว่าเรื่อง นี้เป็นพระราชโองการ ของ

พระเจ้ากรุงสยามซึ่งมองซิเออร์คอนซตันซ์จะซัดไม้ไ้ เปนอันซาค
 ซ้ำพเจ้า จึงไ้ ออก จากเมืองลพบุรี กลับลงไปหา มองซิเออร์เคอรูอิงที่
 กรุงศรีอยุธยา มองซิเออร์เคอรูอิงจึงไ้ คกก ลงยอม จะใช้เงินรายนี้
 แต่ มองซิเออร์เคอรูอิงไม่มีเงินจงขอให้ซ้ำพเจ้า ออกเงินแทนไปก่อน
 และให้ซ้ำพเจ้าเอาทองคำซึ่งมองซิเออร์เคอรูอิงไ้ ผ่ากซ้ำพเจ้าไว้ หั้น
 แทนเงินต่อไป ทอการค้ารายนี้ มองซิเออร์เคอรูอิงไ้ มา จากเมือง
 คีมอร์ เพราะในเกาะคีมอร์นี้ไม่มีอะไร นอกจากทองคำ ครั่งและ
 ไม้จันทน์เท่านั้น ซ้ำพเจ้าไ้ ออกเงินแทนมองซิเออร์เคอรูอิงตาม
 ความประสงค์ มองซิเออร์เคอรูอิงจึง ออกจากคุกมาได้ ครั้น
 มองซิเออร์เคอรูอิงไ้ ซ้ำระเงินราย ๑๐,๐๐๐ ปอนด์เสร็จแล้ว จึงไ้ ซีน
 ไปยังเมืองลพบุรีเพื่อไปสืบเป้นความลับ ๆ ว่าเรื่องนี้มีเหตุผลอย่างไร
 และเพื่อจะสืบไ้ ไ้ ความแน่ ว่า การที่มองซิเออร์เคอรูอิง ค้างถูกจับ
 ซิงคุกนี้หั้น จะเป้นด้วยพระราชาโองการของพระเจ้ากรุงสยามหรือ
 อย่างไร เมื่อมองซิเออร์เคอรูอิงไ้ ซีนไป ถึงเมืองลพบุรีแล้ว จึง
 ไ้ เข้าหาเจ้าชายและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เพื่อสืบหาความจริงไ้
 รงไ้ เจ้าชายและข้าราชการจึงไ้ บอกแก่ มองซิเออร์เคอรูอิงว่า
 การที่อ้างพระราชาโองการสั่งซงมองซิเออร์เคอรูอิงนี้หั้น เป้นความ
 ไม่จริงเลย เพราะในเรื่องนี้พระเจ้ากรุงสยามไม้ไ้ ทรงทราบ
 และไม้มีใครไ้ นำความกราบทูลเลย เจ้าชายและข้าราชการไ้
 พุคต่อไปว่า การที่มองซิเออร์คอนซตันซ์เอาพระราชาโองการและ
 พระราชาโองการมาอ้างเช่นนี้เป้นความผิดมาก และยังมาทำแก่

คนฝรั่งเศษเช่นนี้ยิ่งเป็นความผิดมากขึ้น เพราะพระเจ้ากรุงสยาม
ทรงโปรดปรานชาวฝรั่งเศษเช่นนี้มาก แต่อย่างไร ก็คือเจ้านาย
และข้าราชการ จะโต้เถียงสวนในเรื่องนี้โต้โต้ความจริงต่อไป แต่ก็
เชื่อว่าที่พระเจ้ากรุงสยาม จะต้องมีพระราชาโองการเช่นนี้ เป็นสิ่ง
ที่คงจะเป็นไปได้ไม่ได้ มองซิเออร์เคอรูอ็ง จึงได้กลับลงมาเล่าให้
ข้าพเจ้าฟัง คามที่ไปสืบมาได้ความเช่นนี้ และมาปรึกษาข้าพเจ้า
ว่า จะควรทำอย่างไรต่อไป ข้าพเจ้าจึงได้ตอบว่า ถ้าข้าพเจ้าเป็น
ตัวมองซิเออร์เคอรูอ็งแล้ว ข้าพเจ้าก็จะได้รับออกจากเมืองไทย
เสียโดยเร็วที่สุดที่จะไปได้ และเมื่อไปพ้นเมืองไทยแล้ว จะได้รับ
ขอให้ได้รับความยุติธรรมต่อไป แต่ในเมืองนี้ มองซิเออร์คอนซัตต์เซ
มีอำนาจมากนัก เพราะฉะนั้นไม่ควรจะทำอะไรในเมืองนี้ แต่
ความที่มองซิเออร์เคอรูอ็งจะต้องหาเงินรายนี้คืนได้งั้นก็ จึง
ได้ไปปรึกษาคนอื่น ซึ่งได้แนะนำมา สัมกับความต้องการของมองซิ
เออร์เคอรูอ็ง เพราะต่อมาอีกหลายวัน มองซิเออร์เคอรูอ็งได้มา
บอกกับข้าพเจ้าว่า ในเวลาที่มองซิเออร์เคอรูอ็งได้ถูกขังกุมครั้งนั้น
จะต้องจัดการให้เต็มแท่งและจริงได้งั้นได้ เพราะได้มีคนมาบอก
แก่มองซิเออร์เคอรูอ็งเป็นการแน่แล้วว่าในเรื่องนี้พระเจ้ากรุง
สยามหาได้ทรงทราบเรื่องเลย ข้าพเจ้าจึงได้ตอบมองซิเออร์เคอ
รูอ็งว่า จะทำอะไรก็ตามแต่ขอให้ได้ระวังให้มาก ข้าพเจ้าเข็นนึก
วิตกว่ามองซิเออร์เคอรูอ็งคงจะคิดการไม่สำเร็จเป็นแน่ แต่อย่างไร
ก็เมื่อมองซิเออร์เคอรูอ็งจะคิดการอย่างไร ข้าพเจ้าก็พร้อม

อยู่ที่ จะช่วย มองซิเออร์ เกอรูอิง ไทย เต็ม ถ้าสิ่ง ที่ จะ ช่วย ได้ การ ที่
 ข้าพเจ้า เตรียม จะ ช่วย มองซิเออร์ เกอรูอิง นั้น เป็น ด้วย เหตุ ๒ ประ การ
 คือ ประ การ ๑ เพราะ ผู้ ที่ เป็น หัว หน้า ของ ข้าพเจ้า ได้ ส่ง ข้าพเจ้า ไว้ ให้
 คอย ช่วย เหลือ มองซิเออร์ เกอรูอิง ประ การ ที่ ๒ เพราะ เหตุ ว่า พวก
 อังกฤษ และ ป่อ ตะ เกต ได้ เข้าย เขย ประเทศ ฝรั่งเศส นึก และ กล่าว ว่า
 ที่ การ เป็น ไป เช่น นี้ ก็ เนื่อง จาก ผล ที่ ราช ทูต ของ พระ เจ้า แล่น ดิน ผู้
 เป็นใหญ่ ได้ มา จัด การ ใน เมือง นี้

ใน ระหว่าง เวลา ที่ มองซิเออร์ เกอรูอิง ขึ้น ไป อยู่ เมือง ลพบุรี นั้น
 มองซิเออร์ คอหนซ์ คัทซ์ ก็ ลง มา อยู่ที่ กรุง ศรีอยุธยา เพราะ เหตุ ว่า
 ประ วย กับ เวลา ที่ มี เรือ ได้ มา จาก เมือง จันท เมือง ยี่ ปุ่น และ เมือง มาเก๊า
 ใน เวลา นั้น ข้าพเจ้า จำ เป็น ต้อง พบ กับ มองซิเออร์ คอหนซ์ คัทซ์ ทุก ๆ วัน
 เพื่อ ทำ ชุร ให้ แก่ บิรียัท เพราะ ข้าพเจ้า จะ ซื้อ สินค้า ทน ราคา อัฐ
 เทียว ไทย ไม่ ได้ รัย อัญญาต จาก มองซิเออร์ คอหนซ์ คัทซ์ เสีย ก่อน ไม่ ได้
 ข้าพเจ้า จึง ได้ บอก กับ มองซิเออร์ คอหนซ์ คัทซ์ ว่า มองซิเออร์ เกอรูอิง
 ได้ ขึ้น ไป อยู่ที่ เมือง ลพบุรี แล้ว การ ที่ ข้าพเจ้า ได้ พบ เช่น นี้ ก็ มี ได้
 คึก จะ ได้ รัย ต่อ ผู้ ไต แต่ คึก หวัง จะ เป็น คน กลาง สำหรับ เปลี่ยน
 โกล ให้ เป็น ประโยชน์ ด้วย กัน ทั้ง สอง ฝ่าย เท่า นั้น เพราะ ข้าพเจ้า รู้
 สึก ว่า มองซิเออร์ คอหนซ์ คัทซ์ ออก จะ เสียใจ ที่ ได้ ทำ รัย แก่ มองซิเออร์
 เกอรูอิง ถึง เพียง นี้ ทั้ง ข้าพเจ้า ก็ มีความ มวิตก ว่า ถ้า มองซิเออร์
 คอหนซ์ คัทซ์ ได้ ทราบ จาก คน อื่น ว่า มองซิเออร์ เกอรูอิง ได้ ขึ้น ไป ที่ เมือง

ลพบุรี แล้ว ก็ จะ มา สงสัย ว่า ข้าพเจ้า เป็น ผู้ ที่ ได้ ใจ การ ใน เรื่อง นี้ ก็
จะ เป็น ไ้

ฝ่าย มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ก็ มุ่ง หมาย จะ คิด ทำ การ ค้า ขาย กับ
บริษัท ทั้ง เชื่อ ใจ ว่า ตัว คง จะ มีความ ฉลาด พอ ที่ จะ เอา เปรียบ จาก
เรา ให้ ใจ ได้ โดย ไม่มี ใคร จะ รั้ง ใจ ได้ นั้น จึง ใจ มา แนะ นำ ให้ ข้าพเจ้า
ทำ การ ค้า ขาย ร่วม กับ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ และ ให้ ข้าพเจ้า รั้ง
ชื่อ สิทธิ คา ใน เวื่อ ที่ มา จาก เมือง จีน และ เมือง อื่น ๆ ทั้ง หมก

ฝ่าย ข้าพเจ้า มา ครอบ ครอบ ก็ เห็น ว่า จะ เกิน สบาย กลาง ไม้ ได้ เสีย แล้ว
ถ้า ไม่ ทำ ตาม คำ แนะ นำ ของ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ก็ เปน อัน ตก
ลง ข้าพเจ้า จะ ทำ อะไร ไม่ ได้ เลย ข้าพเจ้า ก็ ตก ลง ยอม จะ ทำ ตาม
ความ ต้อง การ ของ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ทุก อย่าง แต่ ข้าพเจ้า ได้
บอก กับ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ว่า ข้าพเจ้า จำ เปน จะ ต้อง ควบ โอกาส
นี้ รั้ง ชื่อ ใหม่ ที่ มา จาก เมือง ยี่ เปน เพราะ เปน ของ ที่ ต้อง ห้าม แต่
ข้าพเจ้า จะ ต้อง รั้ง ชื่อ ใหม่ ราย นี้ ตาม ราคา ใหม่ เมือง จีน หรือ มิ ญี่ นี้ ก็
จะ ต้อง รั้ง ชื่อ โดย ราคา ถูก กว่า ชรรวมตา การ ที่ ข้าพเจ้า กล่าว เช่น นี้
มองซิเออร์ คอนซตันซ์ มิ ได้ พอ ใจ เลย เพราะ ที่ ข้าพเจ้า พูด เช่น น
หมาย ความ ว่า อย่างไร มองซิเออร์ คอนซตันซ์ เข้า ใจ ได้ ก็ ที่ เกือบ แต่
ต่าง คน ต่าง ไม้ ถ้า พูด ตรง ๆ ลง ท้าย ที่ สุก มองซิเออร์ คอนซตันซ์
ได้ อูบาย ให้ คน ไร่ เรียก หัว หน้า ชาว อังกฤษ มา ครั้น หัว หน้า ชาว
อังกฤษ ได้ มา ถึง แล้ว มองซิเออร์ คอนซตันซ์ จึง ใจ แนะ นำ ว่า ถ้า หัว
หน้า อังกฤษ จะ ต้อง การ เข้า คุย กับ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ และ ตัว ข้าพเจ้า

แล้ว เราทั้งสามคน จะได้รับ ซ็อก สีนค้ำที่ มา จาก เมืองจีน ทั้ง หมก
หัว หน้า อังกฤษ ก็ตกลง บอชมตาม คำแนะนำ ของ มองซิเออร์ คอซคันทันซ์
โดยทันที และ การ เรื่อง นี้ ก็ เป็ น ชั น ทก ลง กัน ตาม ที่ ได้ กล่าว มา
แล้ว นี่

แต่ ใน เรื่อง นี้ ท่าน ควร จะ ต้อง ทรา ว ใ ว ว่า ใน สีนค้ำ เหล่า นี้ มอ ง
ซิเออร์ คอซคันทันซ์ มี หุ น ส่วน เป็ น เจ้า ของ ทั ว ย เป็ น ชั น มาก และ โท ม
นี่ ก็ เป็ น โท ม ของ มอ งซิเออร์ คอซคันทันซ์ ซึ่ง เรือ อัง กฤษ ใหญ่ ๑ ลำ
ไ้ บั น ทุ ก โท ม มา จาก เมือง จีน ส่ง ไป เมือง ยี่ ปุ่ น เมื่ อ มี กลาย นี้ แล้ว จึง
ไ้ ยั อ น ส่ง โท ม นี้ จาก เมือง ยี่ ปุ่ น มา เมือง ไทย โท ม นี้ มอ งซิเออร์
คอซคันทันซ์ ก็ นาย เรือ อัง กฤษ ชื่อ มอ งซิเออร์ คอซ เป็ น เจ้า ของ คน ละ
ครั้ ง มอ งซิเออร์ คอซ ไ้ ไป ซ็อก โท ม ราย นี้ จาก ชาว ปุ่ น กุ่ ก เมือง มา
เกี า เป็ น ราคา ๘๐ ปุ่ น ๕ และ ไ้ เขา สีนค้ำ อย่าง ชั น ใ้ แลก เบ็ ล ย ห
แทน เ จ็ น ซึ่ง ไ้ ทำ ไ้ เขา ไ้ มี กั ไร กว่า ๓๐ หรือ ๔๐ เป็ ร เซ น ต์ ใน
เรื่อง นี้ ชั พ เจ้า ไ้ ทรา ว ความ จาก นาย เรือ อัง กฤษ คน นี้ เอง เพราะ
ลง ปลาย ที สุ ก นาย เรือ อัง กฤษ ไม่ พอ ใจ ใน ความ ประ พุ คติ ของ มอ งซิเออร์
คอซคันทันซ์ ฝ่าย พวก ขา ก หลวง คณะ เษ ช วิ ค ซึ่ง ไ้ ลง เรือ ไป มา เกี า
นี้ ก็ ไ้ บอ ก กับ ชั พ เจ้า ว่า ใน เรือ ซึ่ง พวก ขา ก หลวง ไ้ ไค ย สาม ไป
นี้ ก็ ไ้ เล่า ความ ตร ง กัน กับ ที่ ชั พ เจ้า ไ้ กล่าว มา แล้ว ส่วน สีนค้ำ
อย่าง ชั น นี้ ก็ ไ้ ซ็อก ขา ย กัน อย่าง วิ ชิ นี้ เหม็ อ น กัน คือ ว่า เมื่ อ เรา
ไ้ ซ็อก สีนค้ำ ใ้ แล้ว เรา ต้อง ชั วั ระ ทั ว ย เ จ็ น สก ทั ว ย เขา ไม่ บอ ม วั บ สีน

คำอย่างอื่นไว้แลก เปลี่ยน แม้แต่ราคา อัฐิ เทียว แต่ส่วนเขา นั้นเวลา
 เขาซื้อ สิ้นค้า ของเรา เขาก็เอา สิ้นค้า อย่างอื่น มาแลก เปลี่ยน ได้
 หาได้ชำระ เงินสกล ได้ไม่ ซึ่ง กระ ทำให้เขามี กำไร อย่าง น้อยไม่ ต่ำ
 กว่า ๔๐ เปอร์เซนต์ ทั้ง ข้าพเจ้า ได้ อธิบาย มาแล้ว แต่การ ที่มองซิ
 เออร์ คอนซตันซ์ ได้ กำไร ถึง เท่า นี้ แล้ว ก็ยัง หา เป็นที่ พอใจไม่ ไหม
 ที่ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ได้ ลงทุนซื้อ ราคา ๘๐ ปอนด์ ๕ นี้ ได้เอา
 มาขาย ให้แก่เรา โดยคิดราคา ถึง ๘๔๓ ปอนด์ ๑๕ ซึ่งเป็นราคาแพง
 กว่า ขรรพทา หลาย เท่า เพราะ ใหม่นี้ ซื้อ ขาย กัน ในเมืองไทย นี้ ไม่
 เคย ขาย กันเกิน ราคาขายละ ๘๐ ปอนด์ เลย และถ้า มองซิเออร์
 คอนซตันซ์ ไม่คิด หา กำไร เกิน ไปแล้ว เราก็พอจะ ซื้อ ได้ โดยราคา ๖๓๖
 ปอนด์ ซึ่งเป็น ราคาใหม่ ที่ ซื้อ ขาย กัน ในเมืองจีน อยู่แล้ว เพราะ ฉะนั้น
 ตามเรื่อง ราว ที่ ข้าพเจ้า ได้ เล่า มา นี้ ท่าน ก็คง จะ เห็น ได้ ง่าย ว่า มอง
 ซิเออร์ คอนซตันซ์ ซึ่งเป็น ผู้ ปก ครอง อุกหุนบริษัท ทำ ที่ เหมือนจะ
 อุก หุนหา ประโยชน์ ให้แก่ บริษัท แต่ ความจริง ตัว ของ ตัว เอง กลับ ได้
 ประโยชน์ มากกว่า เรา หลาย เท่า เพราะ ตาม ที่ ซื้อ ขาย สิ้นค้า กัน
 คราว นี้ เป็นเงิน ประมาณ ๑ แสน ๒ หมื่น ปอนด์ ซึ่ง มองซิเออร์
 คอนซตันซ์ ได้ กำไร กว่า ๒ หมื่น แพร่ง ก่อน ที่ เรา จะ มี กำไร เสีย อีก

นี้และ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ คิดจะ ทำ กับ ท่าน ราชทูต เช่น นี้ เหมือน
 กัน คือว่า คิด จะ ให้ ท่าน ราชทูต ส่ง ของ และ เงิน มา เป็น ราคา รวม ๘
 แสน ปอนด์ ให้ แบ่ง เป็น สิ้นค้า เสีย ๔ แสน นอกจาก นั้น ให้ ส่ง
 เป็น เงิน สกล เพื่อ จะ คิด ให้ ท่าน ราชทูต รับ สิ้นค้า จาก เมือง จีน เป็น

เงิน ๘ แสนแปรง อันจะทำให้มองซีเซอร์ คอนซัตันซ์ได้กำไรราว ๖๐ เปอร์เซ็นต์ และการที่มองซีเซอร์ คอนซัตันซ์ จะได้กำไรเท่านี้ก็เป็นการง่ายที่สุด เพราะมองซีเซอร์ คอนซัตันซ์จะได้สินค้าเหล่านี้โดยไม่ต้องลงทุนอะไรเลย

ถ้าหากว่าข้าพเจ้าได้เอาเงินไปซื้อสินค้าที่เมืองจีนเป็นราคา ๔ แสนปอนด์ ก็คงจะหากำไรในเมืองฝรั่งเศสได้ไม่ต่ำกว่าล้านหนึ่ง เพราะเหตุว่าไหมอย่างดีที่สุดอันจะหาที่เปรียบในโลกนี้ไม่ได้ ซึบซาบกันเป็นราคา ๖๓๗ ปอนด์ ซึ่งคิดเป็นน้ำหนักกิโลกรัมละ ๑๐๐ อัฐ (ฝรั่งเศส) เท่านั้น และในเมืองฝรั่งเศสคงจะขายได้น้ำหนักปอนด์ ๑ เป็นเงิน ๑๕ หรือ ๑๖ ปอนด์เป็นแน่ เพราะไหมนี้เป็นไหมที่ดีที่สุดในโลกนี้ จะหาไหมที่ดีกว่านี้ไม่ได้ ในเรื่องนี้ข้าพเจ้าก็ตกลงต้องยอมให้เขาเถื่อนเสีย ถึงพวกอังกฤษเองก็ต้องยอมเหมือนกัน เพราะถ้าไม่ยอมแล้วก็เป็นอันไม่ได้ทำการค้าขายเลย จนอัฐเคียว ทั้งข้าพเจ้าก็จะต้องแตกร้างกับมองซีเซอร์ คอนซัตันซ์ด้วย ข้าพเจ้าจึงต้องทำเป็นไม่รู้เท่า เพราะข้าพเจ้าเชื่อว่าเวลานี้เป็นการจำเป็นที่บริษัทจะต้องยกของมองซีเซอร์ คอนซัตันซ์ไปก่อนจนกว่าเราจะได้เกาะอยู่ใกล้คอนคอปเปินของเราคือไป และความจริงในเรื่องนี้ถ้าเราไม่ทำเช่นนี้ก็ไม่มีสินค้าในเมืองนี้ที่เราค้าขายได้ด้วย การที่ข้าพเจ้ากล่าวถึงนี้ก็ขอให้ท่านเชื่อใจเถิดว่าข้าพเจ้ามิได้มุ่งหมายอย่างอื่นนอกจากความมุ่งหมายอันบริสุทธิ์ต่อบริษัทเท่านั้น

ข้าพเจ้า ลืมเล่าให้ ท่าน ฟังว่า สินค้าในเมืองจีนทั้งหมดก็ซื้อขายกัน อย่าง นี้ และ คง จะได้กำไรไม่น้อยกว่า สินค้าใหม่เท่าไร นึก ถ้าข้าพเจ้าได้ ไป อยู่ที่ เมือง จีน แล้ว ข้าพเจ้า จะได้ จัด การ ให้ พวก จีน ทำ เครื่อง ลาย คราม ได้ เป็น รูป ต่าง ๆ แปลก ๆ หลาย พัน อย่าง เช่น ให้ ทำ เครื่อง ลาย คราม สำหรับ ประดับ เพดาน หรือ สำหรับ ปู พื้น เป็น คั้น อัน งดงาม กว่า หิน อ่อน หลาย เท่า และ คง จะ ถูก กว่า หิน อ่อน เป็น แน่

ในเวลา นั้น โดย เหตุ ที่ ข้าพเจ้า ปล่อย ใจ มอง ซีเออร์คองซันซัน ได้ ทำ อะไร ๆ ตาม ชอบใจ ทุก อย่าง มอง ซีเออร์คองซันซัน จึง ได้ สนธิท สนม กับ ข้าพเจ้า นึก ข้าพเจ้า เห็น ว่า เป็น โอกาส อัน ดี จึง ได้ พก กับ มอง ซีเออร์คองซันซัน ใน เรือ ของ มอง ซีเออร์ เคอรูอั้ง และ เพื่อ จะ ได้ มี หน้า นึก ขึ้น อีก ข้าพเจ้า จึง ได้ อ้อนวอน ขอ ให้ ยาก หลวง เกอฮียของ ช่วย ข้าพเจ้า พก กับ มอง ซีเออร์คองซันซัน ด้วย ข้าพเจ้า จึง ได้ ขึ้น เรือ ค่อ มอง ซีเออร์คองซันซัน ว่า บรรดา คน ชาว ต่าง ประเทศ ทุก ๆ ประเทศ กำลัง เข้าย้าย เรือ อยู่ โดย เหตุ ที่ ชาว ฝรั่งเศส ซึ่ง อยู่ใน ความ ปกครอง ของ บริษัท ได้ ถูก ถก ชี้ อย่าง ร้ายแรง นึก และ การ ที่ ท่าน ผู้อำนวยการ ของ บริษัท ที่ เมือง สุหรัท ได้ ส่ง มอง ซีเออร์ เคอรูอั้ง มา เมือง ไทย นั้น ก็ เพราะ เหตุ ว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ ทรง ออก ประกาศ เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน มกราคม ค. ศ. ๑๖๘๒ (พ. ศ. ๒๒๒๔) จะ ทรง บำรุง อุดหนุน พวก พ่อค้า โคย ฉะเพาะ เมื่อ ยาก หลวง เกอฮียของ กับ ตัว ข้าพเจ้า ได้ ขึ้น เรือ แยก ผล ต่าง ๆ ให้ มอง ซีเออร์คองซันซัน ฟัง โดย กิริยา และ วาจา อย่าง อ่อน น้อม ที่ สุด แล้ว มอง ซีเออร์คองซันซัน ก็ ถูก เป็น ไฟ ชื่น ทิน ที่ ค่า

และโกรธ มองซิเออร์ เกอรู้ง เป็น อิมมาก ยังมี ยาคหลวง คณะเขชีวิต
 เป็น ชาวเมือง แพลนเคอร์ อีก คนหนึ่ง อยู่ใน ที่นั้น ด้วย พลอยพุกขึ้นว่า
 ควร จะ ทำโทษ คน พวกนี้ เพื่อ สั่งสอน เสียบ้าง ถ้า แม้ ว่า คน ๆ นี้ ไม่
 ใ้เป็น ยาคหลวง แล้ว เมื่อ ออก มา แล้ว ข้าพเจ้า คง จะ สั่งสอน ใ้เขา
 รู้ สึก ทัว ว่า ไม่ควร จะ เข้าไป เกี่ยว ใน กิจการ ของ ผู้อื่น เป็น แน่ แต่ ใน
 ขณะนี้ ข้าพเจ้า แกล้ง ทำ เป็น ไม่ ใ้ ยิน เสีย และ แกล้ง พุก เต้า โลม เขา
 ใจ ต่าง ๆ ยาคหลวง คน นี้ จึง ใ้ พก กับ ข้าพเจ้า ว่า ควร จะ ออก ใจ เขา
 ใ้ ใ้ ก่อน ไม่ ข้า เขา หวัง ใจ ว่า คง จะ ใ้ วย ความ ยุติธรรม และ เรือง ของ
 เรา ก็ คง จะ เป็น ผล สำเร็จ ตาม ความ ปวารณา

รุ่งขึ้น มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ใ้ ออก จาก กรุงศรีอยุธยา เพื่อ ขึ้น ไป
 เมือง ลพบุรี เพราะ ใ้ มี คน ขอลง มา ว่า มองซิเออร์ เกอรู้ง ถ้า ใ้
 วย ความ ใน เรื่องนี้ และ เติรมที่ จะ ถวาย เรือง รวาท่อ พระเจ้ากรุง
 สยาม อยู่ แล้ว ถ้า แม้ ว่า มองซิเออร์ เกอรู้ง ใ้ ถวาย เรือง รวาท่อ
 และ เรือง รวาท่อ นั้น ใ้ เข้า ไป ถึง พระเจ้ากรุงสยาม แล้ว มองซิเออร์
 คอนซตันซ์ ก็ คง จะ เสีย คน เป็น แน่ ข้าพเจ้า ก็ ใ้ ไป หา มองซิเออร์
 คอนซตันซ์ ตาม เคย และ ใ้ ไป ส่ง มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ลง เรือ ด้วย
 ยาคหลวง เกอเรียของ ใ้ แนะนำ กับ ข้าพเจ้า ว่า ใน เรื่อง มองซิเออร์ เกอรู้ง นั้น
 อย่า ใ้ ข้าพเจ้า พุก กับ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ อีก เลย เพราะ ยาคหลวง
 เกอเรียของ หวัง ว่า จะ ใ้ พก จาก เกลีย โกล่ กับ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ และ
 จะ คิด จัก การ ใ้ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ คืน เงิน ใ้ แก่ เรา ใ้ ใ้ ใ้
 ข้าพเจ้า จึง ใ้ บอก กับ ยาคหลวง เกอเรียของ ว่า ข้าพเจ้า เอง ไม่ อยากรับ

ที่จะแตก ร้าว ยากหมาง กับ มองซิเออร์ คอหนซตันซ์ แต่ข้าพเจ้า ปรารถนา
 คายดีกว่าที่จะยอมทนได้ พวกปอตุเกศเขาจะเหยียดพวกเรา อยู่เช่นนี้ เพราะ
 พวกนี้ เขาว่า ราชทูตของ พระเจ้าแผ่นดินของคิงใหญ่ จะ ปก ปัก รักษา
 ปกครองคนของ คิวแต่คนเดียวก็ไม่ได้ เพราะ พวก ปอตุเกศ ทราย
 อยู่เต็มใจว่า ท่านราชทูตได้เป็น อูระในเรื่อง พวก ฝรั่งเศสมาก จน
 ถึงกับ อั้น วอน ขอ ให้ มองซิเออร์ คอหนซตันซ์ ได้ เชื้อ พี่ ช่วย เหลือ สน
 ขาว ฝรั่งเศสให้ มากกว่า สน ซาคีอื่น ๆ และ การ ที่มองซิเออร์ เกอ
 รุงได้ถูก ทำ โทษ เช่นนี้ พวกนี้ ก็ ชอบใจ ยิ่งนัก เพราะ มองซิเออร์
 เกอรุง เป็นคน ที่มี คน ชอบ มาก

ในขณะนั้น มองซิเออร์ คอหนซตันซ์ เห็นว่า ข้าพเจ้าไม่พอใจใน
 การ ที่มองซิเออร์ คอหนซตันซ์ โกรธ มองซิเออร์ เกอรุง มาก มายเช่นนี้
 จึงคิดจะ แกล้ง ข้าพเจ้าโดยให้คน มา บอกข้าพเจ้าว่า มองซิเออร์
 คอหนซตันซ์ จะเอา มองซิเออร์ คอหมบาลใส่ ซื่อเสียมมีกำหนัด๖ เกือน เพราะ
 เหตุที่ มองซิเออร์ คอหมบาลได้ ออก จากเมืองไทย โดย มิ ได้บอก ให้ มอง
 ซิเออร์ คอหนซตันซ์ ทราย แต่ความจริงในเรื่องนี้เมื่อ มองซิเออร์ คอหม
 บาล จะ ออก จากเมืองไทยคราวใด ก็เคย บอกให้มองซิเออร์ คอหนซตันซ์
 ทรายเสมอ ทุก คราวไป โดย เหตุที่ มองซิเออร์ คอหนซตันซ์ เคย เอา
 สิ้นค้า ยันทุก ลง เวื่อ เสมอ ๆ เช่นอื่นมาก และ ข้างฝ่าย มองซิเออร์
 คอหมบาลก็มีได้คิดเอา คำ ระวัง เลย ถ้า มองซิเออร์ คอหนซตันซ์ จะ
 คั่ง การ อะไร มองซิเออร์ คอหมบาล ก็ จักการ ได้ โดย มิ ได้คิดคำช่วย
 การ อย่างใดเลย ซึ่ง เป็นการ กระทำให้ มองซิเออร์ คอหนซตันซ์ ได้ รัย

ผล ปรวโชนม์ เป็น อัมมาก แต่ถึง มงซิเออร์ คอมบาล ะ เชื้อ เพื่อต่อ
 มงซิเออร์ คอนซตันซ์ เช่นนี้ ก็ไม่พ้น ที่ ะได้ รับ ความ กคี่และความ
 อยุติธรรม เป็น ราววล เพราะ ฉนั้น มงซิเออร์ คอมบาล จึง ออก เรือไป
 เสียบ โดย มิได้ ไปตาม มงซิเออร์ คอนซตันซ์ว่า ะ มิ ชุระระไร ข้างคังที่
 เคย ทำมา แค่ ก่อ่นๆ นอก จาก นี้ได้ ทราบ ว่า มงซิเออร์ คอนซตันซ์
 ะ คิก ทำการ อย่ง ร้ายกาจ อัม น่ากลัว อย่งยิ่งแก่ ชาว ฝรั่งเศสทุกๆคน
 จน ที่สุด ชาว ฝรั่งเศส ที่ ได้ ออก จาก เมืองไทยไป แล้ว ก็ ะ ต้องได้
 รับ ความ เกิดกรัชน จาก มงซิเออร์ คอนซตันซ์ ด้วย ฝ่าย ฆากหลวงถึง
 ะไม่ ล่น วาว่า กระไร ก็ มิ ได้ มี ความ พอใจเลย เพราะ พวก ฆาก
 หลวง ทั้ง คณะ ก็ ได้ ถูก ขี้คั้น คุงเป่น ทาส และใน ข้อ นี้ ท่าน ก็ คง ะ
 ได้ ทราบ จาก ทาง อื่น ทุก แห่ง เหมือน กัน ทั้ง ท่าน ก็ คง ะ เห็น คัง
 ข้าพเจ้าได้ อธิบาย มาใน ตอน ทัน แล้วว่า ขริยัท ถูก ะโมย แต่ข้าพเจ้า
 ก็ มิ ได้ พุก ว่า กระไรเลย จน คำเคียว จน ที่สุด ถึง โศทิต ทำได้ ข้าพเจ้า
 เสียบใจ นึก กลับ ทำให้ พวก คัทร ของ ซาคิเวา ยินคี่ มาก ขึ้น

ครั้น มงซิเออร์ คอนซตันซ์ ไค ชนไป ถึง เมือง สปุริ แล้ว จึง ได้
 ความ ว่า มงซิเออร์ เคอรูอิง เคริยมา ระถวาย เรื่อง ราวต่อ พระเจ้ากรุงสยาม
 พอทราบ เท่านั้น มงซิเออร์ คอนซตันซ์ ก็ เข้าไป ใน พระราชวัง และ แกล้ง
 ทำ อูบาย ว่า ได้ ไป เผ้า พระเจ้า กรุง สยาม กราย ทูล ใน เรื่อง นี้ โดย ทลออก
 แล้ว แล้ว มงซิเออร์ คอนซตันซ์ จึง เล่า ให้ พวก ฆากหลวง ฟังว่า พระเจ้า
 กรุงสยาม ได้ มี รัย สั่ง ได้ ไล่ มงซิเออร์ เคอรูอิง ออก จาก พระ ราช อาณา
 เขตร์ ทันที แต่ มงซิเออร์ คอนซตันซ์ ได้ กราบ ทูล ขอ พระ มหากรุณา

ผ่อนได้ มองซิเออร์เคอรูอังอยู่ในพระราชอาณาเขตร์ อีก ๓ เดือน เพราะ
 การงานของ มองซิเออร์เคอรูอัง ยัง ติดพัน กัน อยู่ และได้กรวยทูลว่า
 พ่อ ค้า อย่าง มองซิเออร์เคอรูอัง จะ จัก การ เรื่อง ที่ ติด ค้าง ให้ สำ เร็จ ก่อน
 ๓ เดือนไม่ได้ การที่ มองซิเออร์คอนซตันซ์ ได้ มา แกล้ง ขู าย พุค เช่น นี
 ก็ เพื่อ จะ ทำให้ เห็น ว่า ตัว เป็น คน ตั้ง อยู่ ใน ความ ยุติธรรม แต่ การ ที่
 มองซิเออร์คอนซตันซ์ ได้ ทำ โดยอ้าง พระราชโองการ มา แล้ว นั้น ยัง นัย ว่า
 เขา กว่า ที่ มองซิเออร์คอนซตันซ์ จะ ได้ ทำ ต่อ ไป เพราะ มองซิเออร์
 คอนซตันซ์ ได้ ให้ คน ไป จับ ทิว มองซิเออร์เคอรูอัง มา เมื่อ ได้ ตัว มา แล้ว
 ก็ สั่ง ให้ เขา เชือก ผูก คอ ให้ เขา เชือก มัด มือ และ ให้ เขา ทรวน ไล่ เท้า
 มองซิเออร์เคอรูอัง แล้ว ให้ เขา มองซิเออร์เคอรูอัง ไป ตระเวน ตกลง
 เมือง ลพบุรี ใน เวลา กลาง วัน แส ก ๆ เมื่อ ได้ ตระเวน เสร็จ แล้ว จึง ได้
 สั่ง ให้ เขา ทิว มองซิเออร์เคอรูอัง ไป จำ ชัง ไว้ ที่ บาง กอก ซึ่ง เป็น หมู่ บ้าน
 เล็ก ๆ โกล ปร ประมาณ ๓๐ ไมล์ การ ที่ เป็น เช่น นี้ ก็ พอ จะ เห็น ได้ ชัด ว่า
 มองซิเออร์คอนซตันซ์ ได้ ทำ โดย ลำ พัง ของ ตัว พระเจ้ากรุง สยาม
 หา ได้ ทรง ทราบ เรื่อง ไม่ เลย คน ใช้ ของ มองซิเออร์เคอรูอัง คน ๑ ได้ รีบ
 มา ขอก ให้ ข้าพเจ้า ทราบ เรื่อง ที่ เกิด ขึ้น ข้าพเจ้า จึง รีบ ไป ทาริ อ่า น
 ขาก หลวง เพราะ ใน เวลา นั้น ไม่มี ใคร นอก จาก ท่าน คณะ ขาก หลวง ท่าน นั้น
 ข้าพเจ้า จึง ได้ ขอก ภัย ขาก หลวง ว่า ข้าพเจ้า คิ กจะ แยก เอา ตัว มองซิเออร์
 เคอรูอัง กลับ มา เสีย และ เมื่อ ได้ ตัว มา แล้ว ก็ จะ ขอ ให้ เขา พัง กล่าว
 โทษ มองซิเออร์เคอรูอัง ความ กระ บิด เมือง ต่อ ไป ถ้า มองซิเออร์เคอรูอัง
 มีความ ผิด ข้าพเจ้า ก็ จะ ส่ง ตัว คืน ให้ ท่าน ขาก หลวง ไม่ เห็น ชอบ

ความ ความ กึก ขอร ข้างเจ้า โดยอ้างว่า จะ ทำให้ พระเจ้ากรุง สยาม
 ก้าว จึง เปน อัน ตก ลง ให้ ข้างเจ้า ทำใจ เย็น ๆ รอ ฟัง ไป ก่อน แต่
 ข้างเจ้า ก็ ต้อง การ ทราบ เรื่อง ของ มงซิเออร์ เกอริง จึง ได้ ลง เรือ
 ไป แต่ คน เกี่ยว และ ได้ ไป พบ กับ มงซิเออร์ เกอริง ใกล้ กับ พระ วาซวง
 พวก ที่ คุณ มงซิเออร์ เกอริง เห็น ข้างเจ้า ไป จึง ได้ ร้อง ตะโกน ห้าม ผู้พาย
 เรือ ข้างเจ้า ไม่ ให้ เข้า ใกล้ ข้างเจ้า ก็ ได้ ตั้งใจ ไว้ แล้ว ว่า จะ ไม่ ทำ การ
 ร้ายแรง อย่าง ไก่ จึง ได้ ตาม เรื่อง จาก มงซิเออร์ เกอริง แต่ ใกล้ พอ
 ทราบ ความ ความ ที่ ต้องการ แล้ว ข้างเจ้า ก็ กลับ มา มงซิเออร์ เกอริง
 ได้ บอก กับ ข้างเจ้า ว่า คน ที่ คุณ ตัว มงซิเออร์ เกอริง มา นั้น ได้ รับ
 คำสั่ง ให้ คุณ ตัว มงซิเออร์ เกอริง อย่าง แน่นหนา ขอให้ ข้างเจ้า ไป แยก
 ซิเรอ ตัว มา ได้ เพราะ เกรง ว่า ข้างเจ้า จะ พา ตัว มงซิเออร์ เกอริง
 พร้อมด้วย ไร่ ทรวน เครื่อง ของ ไป เผ้า พระเจ้า กรุง สยาม

ภายหลัง สัก สอง สาม วัน มงซิเออร์ คอมนซันซ์ ได้ กลับ ลง มา
 ที่ กรุง ศรี อโยธยา อีก เพราะ ชุระ ที่ มา ทำ ครั้ง ก่อน ยัง คั่งค้าง อยู่ แต่
 มงซิเออร์ คอมนซันซ์ ได้ ทำ แก่ พวก เรา อย่าง ร้ายแรง หัก ข้างเจ้า จึง มิ ได้
 ไป หา ความ เคย เช่น แต่ ข้างเจ้า ได้ พุค กับ ยาก หลวง เกอเบียง ของ ว่า
 ข้างเจ้า จะ ออก ทน ให้ การ เสนอ ไป อย่าง นี้ มิ ได้ และ ขอ ให้ ยาก หลวง
 เกอเบียง ของ เขาใจ ของ ข้างเจ้า ไป ใส่ใจ ของ ตัว ก็ จะ เสนอ ได้ ว่า เสนอ
 อย่างไร บ้าง ข้างเจ้า จึง ได้ พุค กับ ยาก หลวง เกอเบียง ของ ค่อย ไป ว่า การ ที่
 มงซิเออร์ คอมนซันซ์ ทำ เช่น นี้ ก็ เพื่อ ประสงค์ จะ อด อ้าหา และ

เพื่อ จะ ทำให้ พวก อังกฤษ พอใจ เพราะมองซีเซอร์ คอหนซ์ตันซ์ ก็ได้ทำ
 กับ พวก อังกฤษ อย่าง ร้ายแรง เหมือนกัน และ มองซีเซอร์ คอหนซ์ตันซ์
 ก็ หลอก ลวง พวก อังกฤษ เช่นเดียวกับ ที่ หลอก ลวง พวกเรา โดย
 สัญญา จะ ให้ พริกไทยใน เมืองไทย ทั้ง หมกแก่อังกฤษ และ สัญญาอะไร
 ก่อ อะไร ต่าง ๆ อัน นำ พริก ทั้ง นี้ ทั้ง ในเวลา นั้น ก็ ไปด้วยกับเวลาที่
 ได้ข่าวมาว่า บริษัทอังกฤษจะต้องการทราบเหตุผลในเรื่องที่มองซีเซอร์
 คอหนซ์ตันซ์ ได้ทำ แก่ หัวหน้า ของ เขาด้วย เมื่อ ข้าพเจ้า ได้ยก เหตุผล
 ชี้แจงให้บาทหลวง เกอบีของ ฟังโดยละเอียดแล้ว จึง เป็นอันตกลงกันว่า
 บาทหลวง เกอบีของ จะได้ไป บอกกับ มองซีเซอร์ คอหนซ์ตันซ์ ว่า ถ้า
 มองซีเซอร์ คอหนซ์ตันซ์ ไม่ ส่ง ทิว มองซีเซอร์ เกอรู อัง มาให้ข้าพเจ้า แล้ว
 ข้าพเจ้าจะไต่กลับจากเมืองไทย เพราะหมกหนทางที่ จะทำอย่างอื่นได้
 แล้ว มิฉะนั้น การงาน ของ เรา ก็ จะ พลอยเสียหายไปหมก และการที่
 ข้าพเจ้า คึก จะ กลับไป นั้น ก็เพราะ เหตุว่า ทน ความเขอะเขี้ยว ของ ชาว
 ต่าง ประเทศไม่ได้ แล้ว

ความคึกของข้าพเจ้าในเรื่องนี้ก็คือว่า ถ้ามองซีเซอร์คอหนซ์ตันซ์
 ไม่ให้ความมฤติธรรมแก่ข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้า ก็ จะ ไต่ ออกจาก
 กรุง ศรี อโยธยาไป ยัง เกาะ ปูลอกคอกคอก เพื่อ คอบ สม มร สุ่มไป ยัง ผัง
 คอรอมันเกลต ต่อไป เมื่อไป ถึง เกาะ ปูลอกคอกคอก แล้ว ข้าพเจ้าจะไต่
 อูบายท่าเบนที่ไป ยัง เมืองยัสต์ว้และตกปลา แต่ความจริงข้าพเจ้าจะไต่
 ทำ แผลน ที่ เกาะ นั้น ทั้ง ทำ แผลน ที่ ทำ เรือ และ หวัง หน้าให้ รุ่ง หน้า ลึก
 ทั่นเท่าไร กับ สืบ สนวน ตรวฯ ทรา การ ทั้ง ปวงใน เกาะ นั้น ด้วย

เมื่อ ยาคหลวง เกอเบียของ ใต้ไปพบกับ มองซีเออร์ คอมนชตันซ์ ตาม
 ที่ได้ตกลง กันไว้ นั้น มองซีเออร์ คอมนชตันซ์ ก็ ตาเชื่อไม่ กลัย เห็นไปว่า
 ข้าพเจ้า หลอก เพื่อ จะได้ มองซีเออร์ คอมนชตันซ์ ส่งตัว มองซีเออร์ เกอรูอิง
 มาให้ข้าพเจ้า เท่านั้น และ ยาคหลวง เกอเบียของ จะ พุก อย่างไร ๆ
 มองซีเออร์ คอมนชตันซ์ ก็ ตาเชื่อไม่ มองซีเออร์ คอมนชตันซ์ จึงได้โดย ล่อง
 ไปที่ บางกอก โดย มิได้ ให้ คำคอบแก่ข้าพเจ้าว่า อย่างใดไม่ ข้าพเจ้า
 ข้าพเจ้า ก็ จะต้อง การ ให้ มองซีเออร์ คอมนชตันซ์ เห็นเหมือนกันว่า ข้าพเจ้า
 เป็น คน ที่ พุก จริง เพราะ ฉนั้น พอ มองซี เออร์ คอมนชตันซ์ ล่อง ลงไป
 บางกอก แล้ว ข้าพเจ้า จึงได้ ได้เตรียม เรือยาว ๒ ลำ เพื่อจะได้ พาผู้
 คน ที่ อยู่ใน ห้างไป ด้วย ทั้ง หมก เพราะเกรงว่า มองซีเออร์ คอมนชตันซ์
 จะ ทำ ร้าย คนเหล่านี้ เช่นเดียวกับ ที่ได้ เคยทำร้าย แก่หัวหน้าห้างอังกฤษ
 แก่ มองซีเออร์ เกอรูอิง และ คนอื่น ๆ มาแล้ว ฝ่าย พวกไทย ที่จะต้อง
 พาย เรือ ของ เรา เห็นว่า พวกเรา ถึง อาวุธ ด้วย กัน ทุกคน ก็ เกิด กลัวขึ้น
 จึง ต่าง คน ต่าง กระโดด หน้า หันไป หมก ทั้ง เรา ไว้ ใน เรือ จะ หาคคนพาย
 เรือ สัก คนเดียว ก็ ไม่มี ซึ่ง กระทำให้ ข้าพเจ้า ล้าบากใจ เป็น ฮัมมาก
 แต่เรื่อง นี้ ก็ เป็น เรื่อง ที่ โกง ทั้ง ฮือ นาว แล้ว จะ ลอย หลัง เพราะ ศึก ซัก
 เพียง เท่านั้น ก็ ออก นึก ฮาย อยู่ข้าง ข้าพเจ้า จึง ได้ ตกลงใจ จะ เकिन ขก
 ไปให้ จังไ้ แต่มี ชาว ปอคุเกดคน ๑ ไม่ยอมไป เพราะ เकिन ทาง ขก
 เป็น การ ล้าบาก มาก ด้วย บาง แห่ง ต้อง ซ้ำม ด้วย ซ้ำม คลอง บาง ที
 ก็ ต้อง หมโคลน หมถึง ขึ้นเฮว ก็มี แต่ถึง หยทาง จะ กันการ สักปานใด
 พวกเรา ก็ได้ เकिन ขกไป ถึง เมือง ลพบุรี ภายใน ๒๔ ชั่วโมง ครั้น ไป ถึง

เมือง ลพบุรี แล้ว ข้าพเจ้า จึงได้ ตรงไป ยัง ประตูพระ ราชนวัง เพื่อไป
ขอความ กรุณา ได้ ข้าพเจ้า ได้ เข้า เฝ้า พระ เจ้า กรุง สยาม ได้ จึง ได้ ผู้
ยัง คัม กอง ทหาร ซึ่ง ประจำ การ อยู่ นั้น ได้ ออก มา ถาม ข้าพเจ้า ว่า ข้าพเจ้า
มี กิจ อะไร ข้าพเจ้า จึง ตอบ ว่า ข้าพเจ้า หวัง จะ ได้ รัย เกียรติยศ ที่ จะ
ได้ เข้า เฝ้า พระ เจ้า กรุง สยาม เพื่อ กราย ทูล ขอ พระ ราชา ทาน พระ
ราชา อนุญาต กราย ถวาย บังคม ลากลับ ไป รายงาน ให้ หัว หน้า ของ ข้าพเจ้า
ทราบ ถึง เหตุ การ ต่าง ๆ ที่ ได้ เกิด ขึ้น ใน เมือง นี้ ฝ่าย ผู้ ยัง คัม กอง คึก
จะ ช่วย เหลือ มอง ซิ เออร์ คอน ซตัน ซี่ เพราะ พวก นี้ จะ ทำ การ สิ่ง ใด ก็
รู้ กัน หมก จึง ถาม ข้าพเจ้า ว่า มี เรื่อง ราว อย่างไร ที่ จะ ต้อง เข้า ไป
กราบ ทูล ข้าพเจ้า จึง ได้ ตอบ ผู้ ยัง คัม กอง ทหาร ว่า เรื่อง ที่ ข้าพเจ้า จะ
ไป รายงาน นั้น เป็น เรื่อง ที่ ไคร ๆ จะ แก่ ใจ ไม่ ได้ นอก จาก พระ เจ้า
กรุง สยาม และ หัว หน้า ของ ข้าพเจ้า เท่านั้น เพราะ ฉะนั้น ถ้า ข้าพเจ้า จะ
เล่า เรื่อง ให้ ผู้ ยัง คัม กอง ฟัง ก็ ้วย การ เสีย เวลา เปล่า ผู้ ยัง คัม กอง
จึง ได้ ตอบ ข้าพเจ้า ว่า เวลา นี้ จะ เข้า ไป กราย ทูล พระ เจ้า กรุง สยาม
ยัง ไม่ได้ ข้าพเจ้า จึง จำ เปน ต้อง กลับ และได้ เลย ไป รัย ประทาน อาหาร ที่
โรง เรือน สาม เณร ซึ่ง ใน เวลา นั้น มี แค่มอง ซิ เออร์ เลอ แคล อยู่ คน เดียว
เท่านั้น อีก สัก คุ หนึ่ง พระ ยา พระ คลัง ได้ ให้ คน มา ตาม มอง ซิ เออร์ เลอ
แคล ให้ ไป หา และ ขอให้ พา ข้าพเจ้า ไป ัก ้วย แต่ ะ เชิญ เวลา นั้น คน ที่
ข้าพเจ้า พา ไป ัก ้วย ได้ ไป รัย ประทาน อาหาร กัน หมก ทั้ง ัว ข้าพเจ้า ก็
ไม่ ไว้ ใจ พระ ยา พระ คลัง เท่า ไร ัก ้วย ข้าพเจ้า จึง ขอ ให้ มอง ซิ เออร์ เลอ
แคล ล่อง หน้า ไป เสีย ก่อน เมื่อ ข้าพเจ้า รวบรวม ผู้ คน ของ ข้าพเจ้า ได้

เมื่อไร ข้าพเจ้า จึงจะตามไป ภายหลัง ข้าพเจ้าได้ ได้ พระยา พระคลัง
 คอยข้าพเจ้า ข้า อยู่ ลัก หน้อย เพราะ คน ของ ข้าพเจ้า ยัง กลับมาไม่หมด
 ครั้น ข้าพเจ้า รวย รวม ผู้คน ได้ หมดแล้ว ข้าพเจ้า จึง ได้ ไปหา พระยา
 พระคลัง พระยา พระคลัง จึง ได้ ตาม ข้าพเจ้า ว่า ข้าพเจ้าไม่ ทราบ
 ทราบ หรือ ว่า ใน เรื่อง ชนิดนี้ จะ ต้อง พก กับ พระยา พระ คลัง เสีย ก่อน
 แล้ว พระยา พระ คลัง จึง จะ ได้นำ ความ กราย ทูล ต่อ พระ เจ้ากรุง สยาม ต่อ ไป
 ข้าพเจ้า จึง ได้ คอย พระยา พระ คลัง ว่า ข้าพเจ้า เข้าใจ ก็ ที่ เคย แต่
 พระยา พระ คลัง ไป ทำ กับ มอญ ซีเออร์ เคอริง อย่าง ร้ายแรง เช่นนี้ ข้าพเจ้า
 จึง ไม่ พก กับ กับ พระยา พระ คลัง พระยา พระ คลัง จึง คอย ข้าพเจ้า ว่า
 มอญ ซีเออร์ เคอริง เป็น ผู้ ร้าย แต่ ข้าพเจ้า หา ได้ เป็น ผู้ ร้าย เหมือน กับ
 มอญ ซีเออร์ เคอริง ไม่ ข้าพเจ้า จึง ได้ ขี้ แรง ให้ พระยา พระ คลัง ฟัง ว่า
 มอญ ซีเออร์ เคอริง มิ ได้ เป็น คน ร้าย ยิ่ง กว่า ข้าพเจ้า เลย และ ทั้ง
 มอญ ซีเออร์ เคอริง และ ตัว ข้าพเจ้า ก็ มิ ได้ เป็น ผู้ ร้าย ทั้ง สอง คน พระยา
 พระ คลัง จึง ถาม ว่า ข้าพเจ้า จะ ต้อง การ อย่างไร ข้าพเจ้า ก็ ได้ คอย
 พระยา พระ คลัง อย่าง เดียว กับ ที่ ข้าพเจ้า ได้ พก กับ ผู้ บังคับ กอง ทหาร ที่
 ประศุ พระ ราชวัง เมื่อ ได้ พก มา ได้ คอย กัน อยู่ ข้า นาน แต่ พวก นั้น อย่าง
 เรียบ ร้อย ทั้ง สอง ฝ่าย ข้าพเจ้า ก็ ลา พระ ยา พระ คลัง กลับ ไป ที่ พัก
 และ พระยา พระ คลัง ก็ วั ย รอง กับ ข้าพเจ้า ว่า จะ ได้นำ ความ กราย ทูล ได้
 ทรง ทราบ ตาม ความ ประสงค์ ของ ข้าพเจ้า และ เมื่อ มี พระ กระ แส
 อย่าง ไก่ พระยา พระ คลัง จะ ได้ ให้ คน มา ออก ให้ ข้าพเจ้า ทราบ ที่ กรุง
 ศรี อโยธยา และ ข้าพเจ้า ก็ ได้ วั ย รอง ว่า ถ้า มี พระ ราช กระ แส มา

ประการใด ข้าพเจ้า จะได้ ปฏิบัติ ตาม ทุก ประการ เพราะข้าพเจ้ามีความ
 นัยถือ ว่า พระ เจ้า กรุงสยาม เป็น ผู้ ที่มี พระทัย ดี

ครั้น มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ได้กลับ จาก บางกอก มา ถึง กรุงศรี
 อยุธยา แล้ว ข้าพเจ้า ก็หาได้ ไปหาไม่ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ จึงได้
 เรียก ชุน นาง ข้า ราช การไป ประชุม กัน เช่น การใหญ่โต เพื่อ ระคิดอ่าน
 หา ทางแก้ ทั่วใน ข้อ หา ของ ข้าพเจ้า ใน ขณะ นั้น พระเจ้านครราชสีมา ได้ รับ
 จกหมาย จาก มองซิเออร์ เคลดอร์ ฌับบ์ ๑ ร้องมา ว่า มองซิเออร์คอน
 เซลได้ ถูก กัก ที่ เมือง ตะนาวศรี ข้าพเจ้า จึงได้ เอา หนังสือ ฌับบ์ นั้น
 ส่ง เข้าไป ยัง ที่ ประชุม และ ขอ ร้อง ให้ข้าพเจ้าได้ รับ ความยุติธรรม

ที่ ประชุมใน คราวนี้มี ได้ ตกลง อย่างไร นอกจาก หา เรื่องกล่าวโทษ
 ข้าพเจ้า เป็น เรื่อง เล็ก ๆ น้อย ๆ หลาย พัน อย่าง ซึ่ง กระทำให้ข้าพเจ้า
 มีความ สงสาร พวก นั้น มาก กว่า ที่ จะ ทำให้ข้าพเจ้า กลัว

ครั้น มองซิเออร์คอนซตันซ์ กลับขึ้น ไป ถึง เมืองลพบุรี ก็ กลับหา
 ว่า การ ที่ข้าพเจ้าได้ ไป ทำ ที่ เมืองลพบุรี นั้น เช่น การหมิ่น พระเคชา
 ฌูภาพ การ เช่น นี้เป็น วิถี ของ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ เมื่อ ทั่ว ทำ ผิด
 แล้ว ก็ คง จะหา ความ ผิดใส่ คน อื่น ต่อไป เมื่อ มองซิเออร์ คอนซตันซ์
 ได้กลับ ขึ้น ไป ถึง เมือง ลพบุรี แล้ว ข้าพเจ้า ก็ รอ คอย คำ ทอบ ของ
 พระยา พระ คลัง ครั้น เห็น ว่า พระยา พระ คลังไม่ ทอบ ข้าพเจ้า ถึง นึก
 ไว้ แล้ว ข้าพเจ้า จึง ได้ มี จกหมาย โดย ใช้ ด้อยคำ อย่าง อ่อน น้อม ไปยัง
 พระยา พระ คลัง ฌับบ์ ๑ แต่ ใน จกหมาย ฌับบ์ นี้ ข้าพเจ้า ได้ เอา ความ
 ที่ เป็น จริง กล่าว แทรก ลง ไป ด้วย จึง ได้ ทำให้ พระยา พระ คลัง โกรธ

หนัก ยิ่งกว่าเก่าขึ้นไปอีก ครั้น พระยา พระคลัง เห็นว่า ธุระเขาชนะ
ข้าพเจ้าไม่ได้แล้ว เพราะข้าพเจ้าไม่กลัว . ถึง พระยา พระคลัง ธุระเขา
ข้าพเจ้าใส่ชื่อคา หรือจะ ท้าวข้าพเจ้าอย่างไรข้าพเจ้าก็ไม่กลัว พระยา
พระคลัง จึง ได้เกิดวิธี ใหม่ โดยให้คน มา พุก เกลี้ย โกล่ ข้าพเจ้า อย่าง
สุภาพ เรียบร้อย ข้าพเจ้าจึงยอมหมก พระยาพระคลังจะ ก็คืออย่างไร
จะ ทำ อย่างไร ข้าพเจ้า ก็ยอมทุกอย่าง ขอแต่ให้ ส่ง ทัว มองซิเออร์
เคอชัวร์ มาให้ข้าพเจ้า เท่านั้น เพราะในเวลานี้ มองซิเออร์ เคอชัวร์ก็
ยังต้อง จำตรวน อยู่ ทั้งขา ก็ ถูก หีบ ใน ระหว่างไม้ สอง อัน จะพลิก
ทิว หรือไป นิ่ง ที่อื่นไม่ได้ ทั้ง กลางวัน กลางคืน

มองซิเออร์ เคอชัวร์ ได้ ให้คน มา ตาม ข้าพเจ้า ขึ้น ไปยัง เมือง
ลพบุรี และ รับผิดชอบ ให้ เรือ ของ ข้าพเจ้า เป็น ผล สำเร็จ ข้าพเจ้า
ก็ได้ หนี ขึ้น ไป เมือง ลพบุรี ทันที ครั้น ไป ถึง แล้ว มองซิเออร์ คอชคันทันซ์
ก็ไม่ยอม จัก การ ใดๆ ข้าพเจ้าก็ เตรียมตัว จะกลับ แต่ มองซิเออร์
คอชคันทันซ์ ได้ บัง คับ ให้ ข้าพเจ้า ไป หา ได้ ง ใด ข้าพเจ้า ก็ ได้ ไป หา
ตาม ความ ประสงค์ ซึ่ง เปน การ ทำให้ มองซิเออร์ คอชคันทันซ์ เสียใจ
มาก เพราะ เรื่อง นี้ เปน เรื่อง ที่ โกง กัง อ้อ ฉาว มาก และ ไกร ๆ ก็ รู้
ว่า มองซิเออร์ คอชคันทันซ์ ทำ การ ไม่ ถูก ครั้น ข้าพเจ้า ได้ พบ กับ มอง
ซิเออร์ คอชคันทันซ์ และได้ พุก ทิว ค่อ ทิว ได้ แล้ว ข้าพเจ้า จึง ขอ ให้ ได้
คน ออก ไป ให้ หมก เพราะ คน พวกนั้น ก็ ล้วน แต่ เปน คน ขาง ประจบ สอพลอ
ทั้ง นั้น และ ข้าพเจ้า เชื่อ ว่า ถ้า เรา ได้ ทำ ธุระ กัน ฉะเพาะ สอง ค่อ สอง
แล้ว มองซิเออร์ คอชคันทันซ์ ก็ คง จะ พอใจ ข้าพเจ้า เปน อัน มาก

ข้าพเจ้าได้ไปหาท่านสังฆราชและได้กล่าวไทย มิชันนารีของท่าน
 สังฆราชผู้ ๑ เพราะ มิชันนารี คนนี้เป็นคนที่อยู่ใกล้ชิดกับ มองซิเออร์
 คอนซตันซ์ เสมอ และเป็นคนทำให้พวก มิชันนารี ทั้งหลาย ว่าคาญ
 ทั่วย ความจริง พวก มิชันนารี เหล่านี้เป็นคนที่ซื่อมาก และ พวก
 ยาก หลวง คณะ เยชวิติ ก็ คอย รักษา เกียรติยศ ของ ประเทศ ฝรั่งเศส อยู่
 เสมอ การที่ข้าพเจ้าได้ขึ้นไปเมือง ลพบุรี ครั้งนี้ มองซิเออร์ เกอ
 ฟอแบง ก็ได้ จัก การ ช่วย พุค ภา หวัง จะให้ เสรีา เรืองไป ครั้น พุคไป
 พุคมาก ก็ทำให้ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ รู้สึกตัวว่าตัว ทำ ผิด มองซิเออร์
 คอนซตันซ์ จึง ไล่ แค้น มองซิเออร์ เกอฟอแบง นี้ และ ตั้งแต่ นั้น มา
 มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ก็ แกล้ง มองซิเออร์ เกอฟอแบง หลาย พัน อย่าง
 เพราะ นิสสัย ของ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ เป็นคนที่อาฆาตพยาบาท จะ
 หาใคร ในโลก นี้เหมือน มองซิเออร์ คอนซตันซ์ เป็นไม่ได้แล้ว ข้าพเจ้า
 ก็รู้สึกอยู่ว่าใน ทุกวัน นี้ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ เป็นคนที่ พระเจ้าแผ่นดิน
 โปรดปราน มากกว่า คนอื่น ๆ และข้าพเจ้าก็เชื่อว่า ถ้า มองซิเออร์
 คอนซตันซ์ คิด เห็น ว่าข้าพเจ้า ผิดเวลาใด ข้าพเจ้า ก็คงจะถูก แทะ
 ทางข้างหลัง เช่นนี้ แต่ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ คง คิด ผิด เพราะ
 ข้าพเจ้า รู้จัก นิสสัย มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ได้ ก็ ก็ ก็ ก็ ข้าพเจ้า จึง
 จำเป็น ต้อง ระวัง ตัว อยู่ ทุก เมื่อ

ในเรื่องนี้เมื่อข้าพเจ้าได้เที่ยว ขึ้นไปเมืองลพบุรี สักสองสามครั้ง
 แล้ว มองซิเออร์ คอนซตันซ์ จึงได้ ส่ง ตัว มองซิเออร์ เกอรู อัง มาให้
 ข้าพเจ้า และได้ สัญญา กับ ข้าพเจ้าว่า จะ ได้ คืน เงิน ค่าไม้ จันทน์ ให้แก่
 มองซิเออร์ เกอรู อัง ทั่วย

ตั้งแต่ได้เกิดเรื่องนี้มา ในส่วนกิริยา วาจา ของ มองซิเออร์
 คอชนซันซ์ ที่เกี่ยวแก่ตัวข้าพเจ้า เปนสิ่งที่ข้าพเจ้าไม่มีข้อที่ระติได้
 แต่ในข้อที่เกี่ยวด้วยผล ประโยชน์ ส่วนตัวแล้ว มองซิเออร์คอชนซันซ์
 ก็คงยังปฏิบัติ ตามที่เคยอยู่เสมอ ส่วนเรื่องที่ข้าพเจ้าได้เตรียมไว้
 สำหรับจะกลับจากเมืองไทยนั้น เปนอันสมควรโอกาสที่ข้าพเจ้าจะไป
 ยังเกาะ ฟูโลคอกอกได้แล้ว ข้าพเจ้าจึงได้เอาเรื่องนี้ขึ้น หน้าสำหรับ
 ขอ อนุญาต ต่อ มองซิเออร์คอชนซันซ์ ที่จะไปตรวจดู พริกไทย ที่ เมือง
 นคร ศรีธรรมราช ต่อ ไป การที่ข้าพเจ้าขอ อนุญาต ไปเมือง นคร ศรี
 ธรรมราช นั้น มองซิเออร์คอชนซันซ์ มิได้พอใจ เลยแต่ก็ไม่กล้าห้าม
 ไม่ได้ข้าพเจ้าไป มองซิเออร์คอชนซันซ์ จึงได้บอก กับข้าพเจ้าว่า มิ
 ความยินดีที่จะให้ข้าพเจ้าไป แต่ขอให้ข้าพเจ้าขอ สักหน่อยเถิดจึงค่อย
 ไป ข้าพเจ้า ก็ได้รออยู่ และได้เที่ยวไป เทียว มา หลาย ครั้ง หลายหน
 มองซิเออร์คอชนซันซ์ ก็มิได้เพี้ยนเรื่อง ไป หมดเวลาไป ได้ สาม เดือน
 ข้าพเจ้า ก็ได้ไป ขึ้นแจง ต่อ มองซิเออร์คอชนซันซ์ ว่าการที่ทำให้เสียเวลา
 เช่นนี้ เปนการ ทำให้บริษัทได้รับความเสียหายมาก มองซิเออร์
 คอชนซันซ์ จึงได้บอก กับข้าพเจ้าว่า ในเรื่องนี้ จะต้องกราบทูลพระเจ้า
 กรุงสยามให้ทรง ทราบเสีย ก่อนจึงจะได้ ตามการที่ เปรน เช่นนี้ ก็ พอ
 จะเห็น ได้ว่า พริก ไทย คงจะมีจริง แต่ มองซิเออร์คอชนซันซ์ คง จะ
 ต้อง การ กักไว้สำหรับ ขายให้ พวก อังกฤษ เปนแน่

พวก ขาค หลวง คณะ เยชวิตได้เล่าให้ข้าพเจ้า ฟังว่า เมื่อเรือ
ที่ พวก ขาค หลวง ได้ ไคยสาธมา ได้ แวะ เข้า ไป ที่ ผัง เมือง เขมร นั้น
พวก ขาค หลวง ได้ พย กับ คน ที่ ได้ เคย ไป ค้าขาย กับ เมือง นคร ศรีธรรมราช
คน เหล่า นี้ ได้ เล่า ให้ พวก ขาค หลวง ฟัง ว่า ปี นี้ มี พริก ไทย มาก พอ บั้น ทุก
เรือ ได้ ถึง สอง ลำ ข้อ นี้ คง จะ เป็น ความ จริง เพราะ ได้ ทราบ ว่า พวก
อังกฤษ ได้ ไป ตั้ง ห้าง ที่ เมือง บัตทານี แล้ว

ใน เรื่อง นี้ ข้าพเจ้า จะ จัก การ ให้ คิด ว่า นี้ ไม่ได้ เพราะ มอง ชิ เออร์
คอนซตันซ์ ไม่ ยอม ให้ ข้าพเจ้า ไป ตั้ง นี้ ข้าพเจ้า จึง ได้ จัก ให้ มอง ชิ เออร์
วากี เอม ไป แทน แต่ มอง ชิ เออร์ วากี เอม ได้ ไป ทำ อย่างไร จนถึง กับ คน
นำ ร่อง ได้ เสีย คน จึง เป็น อัน ต้อง รก ไป ไม่ได้ ทั้ง ทำ จะ ได้ เห็น ตาม
รายงาน ที่ ข้าพเจ้า ได้ ส่ง มา ให้ ท่าน แล้ว ข้าพเจ้า เอง ก็มี ได้ ใจ ใจ ใน
คน นำ ร่อง คน นั้น อยู่ แล้ว ข้าพเจ้า จึง ได้ จัก หา คน นำ ร่อง หนุ่ม ๆ คน ๑
ซึ่ง เป็น คน มา กับ เรือ ของ ราช ทูต และ ได้ เผลย อยู่ ใน เมือง ไทย ต่อ ไป แต่ คน
นำ ร่อง คน นี้ หนุ่ม เกิน ไป ข้าพเจ้า จึง ไม่ กล้า ที่ จะ มอข เรือ ให้ ที่ เกียว การ
ที่ ต้อง ทำ งาน ใน ญ โค และ ต้อง อาศรัย คน ชาว ต่าง ประเทศ นี้ เป็น การ
น่า อึด ใจ เต็ม ที่ และ คน นำ ร่อง หนุ่ม ที่ ว่า นี้ ก็ พระ เนิม เป็น คน ซาคี
อังกฤษ เสีย ทั่ว

ข้าพเจ้า จะ ได้ มี จก หมาย ไป ยัง ผู้ อำนวยการ มา แคง ขอ ให้ ส่ง เรือ
เช่น ที่ หลุย มา ใน ปี หน้า แต่ ด้ นี้ และ จะ ได้ ขอ ให้ มอง ชิ เออร์ มา แคง
ส่ง นาย เรือ ให้ แวะ ตาม ผัง ชาย ทะเล ทุก ๆ แห่ง และ ให้ รายงาน ให้ ทราบ
ว่า ที่ ทำ เรือ แคง โค จะ มี พริก ไทย บ้าง ข้าพเจ้า เชื่อ ว่า คง จะ ไป พย
ค้า บล ที่ ปลูก พริก ไทย เป็น หน้

ถ้าแม้ว่าข้าพเจ้าได้มีเรือสักลำ ๑ แล้ว ข้าพเจ้า ก็ จะได้อูบาย
ว่า จะไปเกาะ ขอนีโอเพื่อ ไป ซื้ช เพ็ชร แต่ข้าพเจ้า จะ ได้แะ ทรวท ที่
เกาะ ภูเก็ตคอนคอง เสียก่อน จึง จะเลย ไป เกาะ ขอนีโอ แล้ว จาก เกาะ
ขอนีโอ ข้าพเจ้า จะได้เสีย ตาม ผัง แผลม มลายู ทรวท ทรวท ใน เรื่อง พริก
ไทยให้ตลอดทาง และเมื่อไปถึง เมือง สงขลา จะได้ทรวท ทรวท การ
ทั้งปวงใน เมือง นีโคย ละเอียก และข้าพเจ้า เชื่อ ว่า ใน เรื่อง พริกไทยนี้
ก็ คง จะไม่ใ้การใหญ่โตเหลือเกิน ทั้งไทยจะ ต้องการให้เรา เชื้อคอก

โคยเหตุที่ ข้าพเจ้าได้ ทรวท ทรวท และ ปฏิบัติ การ อยู่ ทุก ๆ วัน
เพื่อให้ เป็น ประโยชน์แก่ บรียัท นีโคย ข้าพเจ้า จึงได้ เกิด มีความ คึกใน
เรื่อง เมือง สงขลา ขึ้น อย่าง ๑ ซึ่ง ข้าพเจ้าได้ นำไป ท้าว ก่อ ท่าน
สังฆราช และ ท่าน ยาก หลวง คณะ เบชวิท แล้ว และ ท่าน ยาก หลวง ก็
เห็น ชอบ ด้วย ความ คึก ของ ข้าพเจ้า อันนี้ ก็คือว่า ใน ระบุ มรสุม
ที่ ลม พัด มา จาก ทิศ เหนือ ซึ่ง เป็น เวลา เหมาะ สำหรับ เก็บ เรือ ไปยุโรป
นี้ ใน เวลา นั้น มี สาย หน้า โสฬ เชี่ยว จาก ทิศ ทวัน ออกไป ทิศ ทวันตก
อัน เป็น เหตุ ทำให้ เรือ แวะ เข้า ไป ตาม ผัง แผลม มลายู ไม่ ไ้ ฉะนั้น
บรรดา คน ทั้ง หลาย ที่ได้ เคย มา เมือง นี้ แล้ว อาจ จะ วิจารณ์ ว่า เป็น
ความจริง ทุก คน เพราะ คน เหล่า นี้ ได้ รัย คำ แนะนำ มา ทุก คน ว่า
ถ้า ถูก เคราะห์ ร้าย ถูก ลม ก็ เข้า หา ผัง แล้ว ก็ ต้อง นัย ว่า เป็น การ เสีย
เที่ยว จะ ไป ไหน ไม่ ไ้ อีก เพราะ เหตุ ฉนั้น ข้าพเจ้า จึง มีความ เห็น ว่า ถ้า
ท่าน จะ ต้อง การ ทั้ง ห้าง ที่ เมือง สงขลา แล้ว ก็ จะ ต้อง ให้ เรือ ออก
เก็บ ก่อน ระบุ มรสุม ถึง สอง เดือน เพื่อ ไป คอย ลม จะ พัด มา จาก

ทิศเหนือ แลระการที่ระคอยลมนี้ จะต้องเอาเรือไปทอดไว้ที่ท่าเมืองไทย หรือที่ฝั่งเมืองเขมร แต่การที่ระเอาเรือไปทอดคอยลมเช่นนี้ ก็จะทำให้ไต้หอยเพิ่มเค็มขึ้นมาก ทั้งเป็นการเหนียวเหนียว ลำบากต่อลูกเรือ เพราะต้องเดินทางช้า ออกไปถึงสองเดือน และในเวลาที่เปลี่ยนลมสุ่มนี้ ก็อาจจะมีลมพายุอย่างร้ายแรงซึ่งจะทำให้เรือแตกทำลายก็ได้ ส่วนที่เกาะอยู่ใกล้คอนทอนนั้นเป็นทำเลที่ดีกว่ามาก เพราะลมและสายน้ำก็เหมาะแก่การเดินเรือทุกอย่าง

การที่ข้าพเจ้าออกความเห็นมาเช่นนี้ บางทีท่านจะหาว่าข้าพเจ้ารบกวนท่าน และหาว่าข้าพเจ้ามีน้ำใจโหดร้ายก็จะเป็นได้ แต่ข้าพเจ้าจะต้องขอยืนยันต่อท่านว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้ที่รู้จักเมืองนี้ได้ดีทีเดียว และถ้าในเวลานี้มีของก็แล้ว ของที่นั่นก็คงจะไม่ตกไปถึงมือท่านแน่ ข้าพเจ้าก็อันทวนต่อพระเพนเจ้าขอได้

ข้าพเจ้าคิดผิดเด็ก แต่ข้าพเจ้าก็เชื่อใจว่า คำที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาทั้งนี้ เป็นเรื่องที่จริงทั้งสิ้น ถึงแม้ว่า จะมีใครหาว่าข้าพเจ้าเป็นคนชั่วที่สุก และในโลกนี้ไม่มีใครชั่วยิ่งกว่าข้าพเจ้าก็ตาม ข้าพเจ้าก็ขอไม่ได้ที่ จะต้องบอกให้ท่านทราบว่า พวกฝรั่งเศษในเมืองนี้ได้ถูกบีบบังคับอย่างไรอย่างสาหัส มองซิเออร์ เกอ ฟอแบง นั้น ถึงจะถูกกดขี่ข่มเหง ก็ยังไม่ได้ถูกร้ายแรงเท่ากับมองซิเออร์ เกอ รุงฮัง แต่ก็ได้จวนอยู่แล้วเหมือนกัน และถ้าข้าพเจ้าไม่คอยห้าม มองซิเออร์ เกอ ฟอแบง มิได้กราบทูลขอรับความยุติธรรมจากพระเจ้ากรุงสยามแล้ว มองซิเออร์ คอง ซันซ ก็คงจะทำกับมองซิเออร์ เกอ ฟอแบงอย่างที่ทำกับ

มองซิเออร์ เกอรูซัง มาแล้ว หรือบางที จะทำร้ายแรงยิ่งกว่าทำมองซิ
 เออร์ เกอรูซัง เสียอีกก็ จะ เป็นได้ แต่อย่างไร ก็ ตามเมื่อ ท่านเหล่านี้
 ได้ถูกบังคับ กักขังคุมขัง อย่าง ร้ายแรงเช่นนี้ ก็ เป็นเรื่อง ที่ จะ สิ้น
 ไม่ได้เป็นอัน ซากตลอด ถึง วันตาย ท่านสังฆราชาและ ท่านบาทหลวง
 คณะ เยซิวิต ก็ เป็น พยาน ว่า มองซิเออร์ เกอพอแยง มิได้ มีความผิดอย่าง
 ไกลเลย แต่ ถึง กระ นั้นไทย ก็ไล่และเนรเทศ มองซิเออร์ เกอพอแยง
 ให้ ออกจาก พระราชอาณาเขต สยามๆ มองซิเออร์ เกอพอแยง เป็นคน
 เลว ทราวม คำ ซ้ำ ที่ สุก และ การที่ ไทย ขับไล่มองซิเออร์ เกอพอแยง
 ออกจาก พระราชอาณาเขต นั้น ก็ให้เวลาเพียง ๔๐ ชั่วโมงเท่านั้น
 ฝ่าย มองซิเออร์ คอมาล ก็ ถูก ชู ว่า จะ ต้อง คักขังมี กำหนกถึง ๖ เดือน
 ฝ่าย มองซิเออร์ เกอรูซัง ก็ ต้อง คักขังคุก ไซ้ ครวนคัง ท่านได้เห็นมาแล้ว
 ฝ่ายมองซิเออร์ ซาล ก็ ถูก ชู ว่า จะ ต้อง คักขังมี กำหนก ๑ ปี จนมองซิเออร์
 ซาล จะ ต้อง หัน เข้า ไป ซ่อน อยู่ ใน ป่า ถึง สาม เดือน จนกว่า มองซิ เออร์
 คอนซตันซ์ จะ หาย โกรธ ยังมี ชาว ฝรั่งเศส อีกคน ๑ ซึ่ง เคย เป็นคน
 ปรึกษาพระราชอุทยาน ของพระเจ้ากรุงสยาม ได้ คายด้วยความเสียใจ
 เพราะ เหตุว่าไทยได้ ชู ว่า จะ เอาไม้ตี เรื่อง ที่ เกิดขึ้น นั้น ก็คือ ผู้
 ปรึกษา พระ ราช อุทยาน คนนี้ ไม่ได้ รัยผล ประโยชน์ อย่าง ไกลเลย จนไม่มี
 อะไร จะ ชื้ออาหารรัยประทาน ทนไม่ไหว จึง ขอ ลา ออก ไทย ก็ โกรธ และ
 ว่า จะ ทำไทย เขียนคัง นี้ ขอ ให้ ท่าน ทราบ เด็ด ว่า บรรดา ชาว
 ฝรั่งเศส ที่ อยู่ ใน เมืองไทย ทั้ง คน ที่ ท่าน ราชทูตได้ ปล่อยไว้ ที่ นี้ และ
 คน ที่ เรียก มา สำหรับ ทำ ราชการ ของ พระเจ้า กรุง สยาม ถึง จะ ได้

รับความเคียดแค้น สัก ป่านใด ก็ไม่กล้า ลา ออก เพราะ กลัว ว่าจะ ต้อง ถูก
 เขียน นัย ทั้ง พันที การ ที่ไทย ทำ การ กดขี่ ช่มเหง เช่น นี้ เมื่อ นึก
 ขึ้น มา ที่ไร ก็ เท่า กับ มี อะไร มา แทง หัวใจ เหมือน กัน ข้าพเจ้า เชื้อ
 แน่ ว่า ถ้า พระเจ้า แผ่นดิน ของเรา ได้ ทรง ทราบ ว่า ไพร่ฟ้า ข้าแผ่นดิน ของ
 พระ องค์ ได้ มา ถูก ทรมาน อย่าง แสบ สาคัส ยิ่ง กว่า ทาส กิ่ง นี้ พระองค์
 คง จะ หักไซ้ ทรวน อัน กระทำ ความ ทรมาน ให้ แก่ ชาว ฝรั่งเศส ให้ หมก สั้น
 เป็น แน่ ข้าพเจ้า จะ ได้ เล่า ให้ ท่าน ฟัง ถึง การ เรื่อง หนึ่ง ซึ่ง เป็น พยาน
 ให้ เห็น ใน ความ ดี ของ พวก ฝรั่งเศส แต่ ใน เรื่อง นี้ ข้าพเจ้า ก็ หา ได้
 เกี่ยว ข้อง อย่าง ใด ด้วย ไม่ คือ ว่า มองซิเออร์ เคอรูอิง กับ มองซิเออร์ ซาล
 ได้ ถูกฆ่า ทาย ใน เวลา ที่ ออก ไป รม กับ พวก แชก มา กาศา ซึ่ง ก่อ การ
 จลาจล คึก ประทุษร้าย ต่อ พระเจ้า กรุง สยาม และ คราว ที่ รม กับ ฝรั่ง
 ชาว ฝรั่งเศส นอก จาก คน สอง คน นี้ ยัง ได้ ตาย ไป อีก คน ๑ คือ คน เป้า แตร
 ซึ่ง ท่าน ราชทูต ได้ มอบ ไว้ ให้ กับ มองซิเออร์ มัลลิส ได้ ตาย เหมือน กัน แต่
 ใน เรื่อง นี้ ข้าพเจ้า ไม่ จำ เป็น จะ ต้อง เล่า ให้ ยืดยาว เพราะ เป็น เรื่อง ที่
 มองซิเออร์ คอนซตันซ ได้ เป็น อุระ เล่า ให้ ท่าน ฟัง ถึง เหตุ การ ที่ ได้ เกิด รม
 กัน ใน คราว นั้น อย่าง ละเอียก อยุ่ แล้ว

ใน การ ที่ เกี่ยว ข้อง เรื่อง การ ค้า ชาย ซึ่ง ทำ กัน ใน เมือง ไทย นั้น
 ใน เดือน มีนาคม คง มี เรือ เข้า มา ประมาณ ๑๐ ลำ หรือ ๑๒ ลำ เรือ
 เหล่า นี้ มา จาก เมือง ยิน ย่าง เมือง ยี่น ย่าง แต่ เป็น เรือ ของ พระเจ้า กรุง
 สยาม เกือบ ทุก ลำ ะ มี เรือ ที่ เป็น ของ พวก พ่อ กุญแจ ชาว เมือง มา เก้า
 สัก สอง หรือ สาม ลำ เท่า นั้น เมื่อ ยี่ น มี เรือ พิเศษ เข้า มา ลำ ๑ เป็น

เรือ ของ ชาว อังกฤษ คือเรือ ลำ ที่ ๒ ที่ ๓ ออก จาก เมืองไทย เมื่อ ปัก ลาย หัก
 ได้ ไป เมือง จีน แล้ว ย้อน กลับ มา เมืองไทย อีก นอกจาก นั้น ยังมี เรือ
 เล็ก ๆ มา จาก เมือง กวางตุ้ง อีก ๒ ลำ เมือง กวางตุ้ง นี้ เช่น ท่า เรือ
 อยู่ ชาย ทะเล เมือง จีน เรือ ค้าง ๆ เหล่า นี้ ล้วน แต่ ยับ ทุก เครื่อง ลาย คราม
 สำหรับ จำหน่าย แก่ คน ใน เมืองไทย นอกจาก นี้ พวก ป่อคุเกด ได้ ยับ ทุก
 ไหม กีย บ้าง ผ้า แพร ขาว บ้าง และ ผ้า แพร สี ค้าง ๆ บ้าง แพร สี ค้าง ๆ
 นั้น บาง พับ ก็ มี ดอกไม้ ทอง แต่ ดอกไม้ ทอง นั้น ก็ ทำ ด้วย กระจก ยัด ทอง
 ทั้ง นั้น นอกจาก ไหม และ ผ้า แพร นั้น พวก ป่อคุเกด ยัง ยับ ทุก กระดาษ เล็ก
 สำหรับ ทำ ก๊วย เช่า บ้าง ไม้ เมือง จีน บ้าง โกฎ หน้า เต่า บ้าง หน้า ศาล บ้าง
 ทองคำ บ้าง ใน สีน ค้า ค้าง ๆ ที่ ยับ ทุก เข้า มา ใน เมืองไทย นั้น คง จะ
 ได้ กำไร รวบรวม ๒๕ ถึง ๓๐ เปอร์เซ็นต์ ทุก อย่าง และ สีน ค้า ที่ คดี ที่ สมควร
 จะ เอา ไป จำหน่าย ใน ประเทศ ฝรั่งเศส ได้ ก็ คง จะ ได้ กำไร อย่าง น้อย ๑๕๐
 เปอร์เซ็นต์

ข้าพเจ้า ได้ กล่าว ถึง เรื่อง ใหม่ มา ครัง ๑ แล้ว แต่ ส่วน ผ้า แพร นั้น
 ค่า แรง คน ทำงาน ใน เมือง จีน คง จะ เป็น ราคา ถูก มาก เพราะ ผ้า แพร
 ที่ ทอ อย่าง ดี และมี หน้า หนัก พับ ๑ ถึง ๑๘ หรือ ๒๐ อองซ์ ก็ เป็น ราคา
 เพียง ๖ หรือ ๗ ปอนด์ (ฝรั่งเศส) เท่านั้น ผ้า แพร เหล่า นี้ พับ ๑ คง
 เป็น เนื้อ ผ้า ยาว ๗ หลา เท่านั้น มองซิเออร์ ค็อนซตันซึ กับ ข้าพเจ้า ได้
 ซื้อ ผ้า แพร ไว้ โดย ลงทุน ซื้อ เพียง ราคา ๑๐ ปอนด์ ๑๕ อัง (ฝรั่งเศส)
 ผ้า แพร นี้ ข้าพเจ้า ได้ บอก มองซิเออร์ ค็อนซตันซึ ไว้ ว่า ข้าพเจ้า จะ ต้อง การ
 ส่ง ไป ยัง ประเทศ ฝรั่งเศส เพื่อให้ ท่าน ดู เป็น ตัวอย่าง แต่ มองซิเออร์

คอนซตันซ์ หาดังไม่กลับเอาไปขายเสียโดยมิได้ บอกให้ข้าพเจ้า ทราบดี
ของอื่น ๆ ซึ่งได้ซื้อ ด้วย กัน เช่น ไม้เมืองจีน โกฎ้า เต้า หน้าตาลนั้น
มองซีเออร์คอนซตันซ์ ก็เอาไปขายเสียโดยมิได้บอกให้ข้าพเจ้า ทราบดีเหมือน
กัน แต่สำหรับของเหล่านี้ข้าพเจ้าไม่ไ้ว่าอะไร เพราะเป็นของที่เสียได้ง่าย
สินค้าต่าง ๆ ทั้งข้าพเจ้าได้ พรณนามานี้เป็น สินค้าที่ซื้อขายกันในเมืองนี้
และ ข้าพเจ้า ก็ได้เลือกซื้อ แต่ ละ เพราะ ของ ที่ ดี ทั้ง นั้น แต่ ถึง ภาระ
ก็ได้ สิ้น เงิน ไป เพียง แขนง แปด พัน ปอนด์ (ฝรั่งเศส) เท่านั้น แต่ ใน เรื่อง
การ ค้าขาย นั้น มองซีเออร์คอนซตันซ์ ได้ บอกไว้กับท่านราชทูตว่า มองซีเออร์
คอนซตันซ์ ยัง รอ สินค้า ที่ จะ เข้า มา จาก เมือง เหล่า นี้ เป็น ราคา ถึง สาม
ล้าน การ ที่ มี สินค้า เพียง เท่า นี้ คง ไม่ใช่ เพราะ พวก จีน ไม่ รู้ จัก การ
ค้าขาย และ ข้าพเจ้า เชื่อว่า พอ ที่ จะ หา สินค้า ได้ ทุก อย่าง เพราะ พวก จีน
ไม่ใช่ บุคคล ที่ กลัว แก่ ความ เหน็ด เหนือ ทั้ง เป็น คน ที่ โง่ง อย่าง ที่ สุก
และ ข้าพเจ้า เชื่อว่า ถ้า มี โอกาส แล้ว พวก จีน ก็ คง ขอม วัง ไป ын สุก โลก
สำหรับ ที่ จะ ไป โง่ง เขา เพียง ๕ ธิฐู เท่านั้น การ ที่ พวก จีน โง่ง เช่น นี้
ก็ ไม่ได้ ยึด ยั้ง อย่าง ไร หาก มี ได้ และ ถ้า จั ย ได้ พวก จีน ก็ หัว เวระ เสีย เท่านั้นเอง
ข้าพเจ้า สัม บอ ก ให้ ท่าน ทราบดี ว่า การ ค้า ขาย ใน เมือง จีน เบ็ด
ได้ คน ทั้ง หลาย ค้า ขาย ได้ ทั่ว ไป และ ถ้า ใคร ขอม เสีย ๑๐ เปอร์ เซนต์
แล้ว ก็ ทำ การ ค้า ขาย ได้ ทุก คน

ส่วน สินค้า เมือง ยี่ปุ่น นั้น ไม่มี ตก เข้า มา เลย นอก จาก มา ใน
เรือ ของ พระ เจ้า กรุง สยาม เท่านั้น ใน เมือง ยี่ปุ่น ก็ ไม่มี สินค้า อะไร
นอกจาก เครื่อง ลาย ความ เหน็ด ขยาย เครื่อง เงิน เครื่อง ทอง และ ทอง แคนง
เท่านั้น สินค้า เหล่า นี้ มี ถ้า ไร น้อย ไม่ เหมือน สินค้า เมือง จีน แต่

เหตุที่มี คน นิยม อยากรไป ค้า ชาย ที่เมือง ยี่ปุ่น นั้น ก็เพราะเหตุ
 ว่าสินค้า ทุก ๆ อย่างที่เขาไปขายในเมืองยี่ปุ่นมีกำไร มาก แต่
 เมื่อเร็ว ๆ นี้ ได้เกิด ค้าไม่ ได้ ค้าผ้า ค้าย และผ้าไหม ต่าง ๆ ซึ่ง ทำ
 ได้ การ ค้า ชาย ใน เมือง ยี่ปุ่น เสียหาย เช่น อื่น มาก และ เมื่อ พ่อค้า
 ในเมืองไทย ซึ่ง สินค้า ของเรแล้ว ก็นำ สินค้า นั้น ๆ ไป จำหน่าย ที่
 เมือง ยี่ปุ่น ทั้ง สิ้น พวก ยี่ปุ่น ไม่ ยอม ให้ คน ที่ถือ ศาสนา คริสเตียน
 เข้าไป ใน เมือง ยี่ปุ่น เลย เช่น อื่น ซาก จน ที่ สุด ถ้า พ่อค้า คนใด เช่น
 คริสเตียน แล้ว พวก ยี่ปุ่น ก็ ไม่ ยอม ทำ อรุณ ค้วย ชาว ต่าง ประเทศ
 ที่ เข้าไป ค้า ชาย ใน เมือง ยี่ปุ่น นั้น ก็ มี แต่ พวก ฮอลันดา ซาคี เคียว
 เท่านั้น แต่ เขา พูตกัน ว่า พวก ฮอลันดา ต้อง ละ ศาสนา ของ ตัว และ
 ต้อง เคียบบ ย่าไม้ กาง เจน เสีย ก่อน จึง จะ เข้าไป ค้า ชาย ได้ แต่ ทำ
 อย่าง ไร ข้าพเจ้า ก็ ไม่ เชื่อ ว่า พวก ฮอลันดา จะ เช่น ซาคี สุนัข ทำ ได้ ถึง
 เพียง นั้น

ใน เมือง ดัง เกีย นั้น ราคาไหม ยัง กลัย ถูกกว่า ใน เมือง จีน อีก แต่
 เนื้อไหมไม่ สุก ก็ เท่า กับ ไหม เมือง จีน ใน เมือง ดัง เกีย ยังมี ผ้า แพร
 ต่าง ๆ ราคา แพง มาก และมี ชนมค เขียง กับ ทอง ค้า ค้วย เขา พูตก
 กัน ว่า การ ค้า ชาย ใน เมือง ดัง เกีย กลัย ได้ กำไร มาก กว่า ไป ค้า ชาย ใน
 เมือง จีน เสีย อีก และ ข้าพเจ้า ได้ ส่ง สิน ค้า ไป ยัง เมือง ดัง เกีย เช่น
 ราคา ถ้าวัว พัน หรือ หมัน ฆอนต์ (ฝรั่ง เคส) แล้ว แต่ ใน ซัชนั ท่อ ยี่ตหน้า
 ข้าพเจ้า จึง จะ ได้ รายงาน ได้ ท่าน ทราบ โดย ละเอียด ได้

ที่เมือง มาลีลา นั้นก็ พอจะ ทำการค้าขายได้ก็ แต่คน ทั้งหลาย
จะเข้าไปค้าขายในเมือง มาลีลา ไม่ได้ เว้นแต่พวก ฆอตุเกศและ
พวก แชน มัว จึง จะเข้าไปได้ เขาพูดกันว่า พระเจ้ากรุง สเปนไม่ได้
เข่น ธุระ กับ พวก ที่ อยู่ ใน เมือง มาลีลา นี้เลย เพราะ เหตุที่พวก นี้
ไม่ได้ถือ ศาสนาโรมันคาทอลิก

ข้าพเจ้าได้ ตรึก ตรอง ถึง การค้าขายในเมือง ทิมอร์ ซึ่ง จะทำ
ให้เรามีกำไร เช่นอื่น มาก ก็ว่าในเวลา นี้ผู้รักษา เกาะ ทิมอร์ แทน
พวก ฆอตุเกศนั้น ได้เกิดชอบ ต่อ ฆอตุเกศ จนถึง กับไม่ยอม ทำ การ
ค้าขาย กับ พวก ฆอตุเกศ แต่ กลับ มีความ รักใคร่ ชอบ พวก ฝรั่งเศส
เพราะ ฉะนั้นถ้าได้ทำ สัญญา กับ ผู้รักษา เกาะ ทิมอร์ แล้ว ก็ คง จะได้ง่าย
สัญญา นั้น ก็ คือ ข้างฝ่ายเรา จะยอม ส่งของ เครื่อง ภาชนะ ที่ เขา จะ ต้อง
การ ทุก ๆ ปี กล่าวคือ ผ้าดิบ ซึ่ง มาจาก ผัง คอรอมันเดล บ้าง ดินชั้น
บ้าง กระสุนปืน บ้าง แต่ดินปืน กับ กระสุนปืนนั้น จะต้องส่ง เป็น จำนวน
น้อย เพื่อชั่ง กัน ไม่ได้ เป็น ของ ต้อง ค้าไป ได้ นอกจากนี้ ผู้รักษา
เกาะ ทิมอร์ คง จะ ต้อง การ ของ เครื่อง คั่วบ้าง หมวก บ้าง และ ผ้า
สำหรับ คัดเสื้อ บ้าง ข้างฝ่ายผู้รักษา เกาะ ทิมอร์ จะ ได้ สัญญา ยก
ทองคำ และ ไม้จันทน์ ให้แก่เรา ถ้าเรื่อง นี้ได้ จัก การ สำเร็จไปได้ ก็
คง จะ ทำให้ บริษัทได้กำไร กว่าปี ละแสนแปรง ทุก ๆ ปี และ เป็น เรื่อง
ที่ไม่ยากเท่าไร นึก คับ เพราะ ถ้า จะ ส่งเรือ เล็ก ๆ ไป สอง หรือ สาม
ลำ ทุก ๆ ปี ก็ พอแล้ว และ เรือ นี้ ก็ คง จะ ค้าขาย เพิ่ม ต้นทุน ขึ้น อีก
เท่า ตัว เช่นนี้ แต่เป็นข้อนำประหลาดกว่า เหตุใดในเมืองไทยจึงได้ นิยม

ไม้จันทน์ ก็นึก ถ้าเรามีแต่ไม้จันทน์ ฉะเพาะแต่เราฝ่ายเดียวแล้ว เรา
ก็จะเอาไปขายเมืองจีนได้ง่าย ไม้จันทน์ก็มีในเมืองไทยเหมือนกัน แต่
เป็นไม้ไม่สู้จะดี สู้ไม้จันทน์ทางเกาะติมอร์ไม่ได้

การค้าขายทางเกาะบอมโบก็เหมือนกัน แต่เมื่อเร็วๆ นี้
เอง มองซิเออร์คอนซตันซ์ได้บอกแก่ข้าพเจ้าว่า การค้าขายทาง
เกาะบอมโบไม่ดีขึ้นได้ แต่ที่มองซิเออร์คอนซตันซ์พูดเช่นนั้น
บางทีจะเพี้ยนด้วย เหตุที่มองซิเออร์คอนซตันซ์รักข้าพเจ้ามากนัก จน
ถึงกับไม่อยากให้ข้าพเจ้าไปต่างที่ จะเพี้ยนได้ อีกนัยหนึ่งก็คือมอง
ซิเออร์คอนซตันซ์ไม่ต้องการให้ข้าพเจ้าไปเมืองนครศรีธรรมราชและ
เมืองสงขลา เพราะเกรงว่าข้าพเจ้าจะไปทำการค้าขายติดต่อกัน
ขึ้นได้ สมค้าที่ส่งเข้าไปเกาะบอมโบนั้น มีแต่ผ้าดิบซึ่งมาจาก
ฝั่งคอรัมมันเดล เครื่องลายครามเพื่อหยาบ และ กระดาษเหล็ก
สำหรับทำครีว และของที่จะได้จากเกาะบอมโบนั้น ก็มีทองคำ
และเพชร แต่เพชรนี่เป็นเพชรที่คืดที่สุด ทางฝ่ายทิศตะวันออก
จะหาเพชรที่คืดเท่ากับเพชรเกาะบอมโบไม่ได้ ถึงมองซิเออร์คอนซ
ตันซ์จะพูดว่า การค้าขายกับเกาะบอมโบเป็นการที่ไม่ดีหากำไร
ไม่ได้ก็จริง แต่ข้าพเจ้าทราบแน่ๆ ในใจนี้เอง มองซิเออร์คอนซตันซ์
ได้ค้าขายกับเกาะบอมโบและได้มีกำไรถึง ๒๐๐ เปอร์เซนต์ และ
ฝ่ายพระเจ้ากรุงสยามก็ได้ไปตั้งห้างที่เกาะบอมโบนั้นแล้ว ทำเล
ที่คืดที่สุดในเกาะบอมโบนี้ เป็นเมืองที่เรียกกันว่า บันคามาชิน ซึ่ง

อยู่ข้างฝั่งทิศใต้ของเกาะ เมื่อเราไต่แวะไปที่เกาะ บอนนีโอ นั้น พวกชาวเกาะได้ต้อนรับเราอย่างดี เพราะ พวกนี้กลัวและเกลียดพวกฮอลันดา นัก

ในเมืองต่าง ๆ อันอยู่ใกล้เคียง กับเมืองไทย นั้น ยังมีเมืองซีกหลายเมือง ที่พอ จะ ทำการ ค้าขายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ ซึ่ง จะทำให้ได้กำไร เป็นอันมาก ทั้ง จะ หาของ ค้า ก็ ได้ด้วย เป็นอันมาก เมืองเหล่านี้ คือ เมืองญวน เมืองเขมร เมืองลาว และ เมืองมอญ ในเมืองเหล่านี้ ล้วน แต่ เป็นแห่ง ที่มีของ ค้า ทั้ง นั้น และ ของ ค้า ในเมืองเหล่านี้ ก็ ซื่อขาย กัน เป็น ราคา เพียง ๘๘ สตีกเงินเท่านั้น ถ้า จะคิด ความ น้ำหนัก ที่ ใช้ กัน ในเมือง ฝรั่งเศส ก็ เพียง ๓๒๒ อองซ์ และถ้า จะ คิดเป็น ราคาเงิน ก็ ตก อยู่ ในราว ๕๔ ปอนด์ (ฝรั่งเศส) เท่านั้น นอกจากนี้ ยัง จะ ได้กำไร จาก สินค้า ต่าง ๆ ที่ ส่ง เข้าไป จำหน่าย ในเมืองเหล่านี้ อีก เป็นอันมาก

ตาม ที่ ข้าพเจ้า ได้ บรรยาย มา นี้ เป็น สินค้า ที่ พอ จะ ทำการ ค้าขาย ใน แถบ เหล่า นี้ ได้ เพียง เท่า นี้เอง

ใน ส่วน สินค้า ที่ จะ ยืน ทุก มาจาก ประเทศ ฝรั่งเศส นั้น ข้าพเจ้า เห็น ว่าไม่ จำ เป็น จะ ต้อง มีอะไร ก็ มาก น้อย ผ้า ต่าง ๆ ที่ ข้าพเจ้า เขา มา ด้วย นั้น เป็น ผ้า เนื้อ ก็ เกิน ไป ไม่ เหมาะ แก่ เมือง เหล่า นี้ ถ้า จะ เขา ผ้า มา จำหน่าย ในเมือง เหล่า นี้ แล้ว จะ ต้อง เป็น ผ้า เนื้อ สบาย สี ต่าง ๆ ทุก สี และ ต้อง มีผ้า เชื้อ สี ต่าง ๆ เหมือน กัน นอกจากนี้ จะ ต้อง เป็น ผ้า กระ รุก กระ จิก เช่น ผ้า ริ บิ้น และ ผ้า ต่าง ๆ เว้น แต่ ผ้า แพร ต้อง

มีหมวดต่าง ๆ ดุงเท้าแพรวอย่างเห็นละเอียด เครื่องอาหาร ของ
 รัชประทานต่าง ๆ และของที่สำคัญที่สุดที่ รัช จำหน่ายได้ก็คือ
 เครื่องคัมต่าง ๆ เมธิ์นี้เองได้มีเรือของ พระเจ้ากรุงชิง ฤฤษเจ้า
 มาในเมืองไทย ลำ ๑ ไม่ได้ขึ้นทุกของ อย่างอื่น นอกจากเครื่อง รัช
 ประทาน และเครื่องคัมเท่านั้น และของที่เรือลำนี้ ได้ขึ้นทุก มา
 ข้าพเจ้าเชื่อว่า คง รัช จำหน่ายไทย มีถ้าไรไม่ต่ำ กว่า สามร้อย หรือสี่ร้อย
 เปอ์เซ็นต์เปนแน่

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

